

**T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİMDALI**

**VLADİMİR PUTİN DÖNEMİ RUSYA DIŞ POLİTİKASI
2000-2003 YILLARI ARASI**

Yüksek Lisans Tezi

**DANIŞMAN
YRD. DOÇ. DR. Süleyman KARAÇOR**

**HAZIRLAYAN
Elnur MİKAYİLOV**

KONYA, 2004

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
ÖZET	IV
SUMMARY	V
KISALTMALAR	IV
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

RUSYA FEDERASYONU'NUN COĞRAFI, TARİHSEL, SİYASAL ve EKONOMİK YAPISI

1. RUSYA FEDERASYONU	3
1.1. Rusya'nın Coğrafyası	3
1.2. Rusya'nın İklimi ve Doğal Kaynakları	4
1.3. Rusya Devlet Forsu (Arması), Resmi Devlet Dili ve Din	5
1.4. Rusya'nın Tarihi: Devrimden Önceki Rusya ve Sovyetler Birliği Tarihi	6
1.5. Rusya Federasyonu'nun Siyasal Yapısı	9
1.5.1. Hükümet Yapısı	11
1.5.2. Rusya'da Muhalefet: Siyasi Partiler ve Liderleri	12
1.6. Başkent Moskova	13
1.7. Rusya'nın Ekonomisi	16

İKİNCİ BÖLÜM

YAKIN GEÇMİŞTEKİ RUSYA DIŞ POLİTİKASI ve SSCB BAŞKANLARI

2. YAKIN GEÇMİŞTEKİ RUSYA DIŞ POLİTİKASI	20
2.1. Vladimir İlyiç LENİN Dönemi	21
2.2. Josef Stalin Dönemi	23
2.3. Nikita Kruşçev Dönemi	25
2.4. Leonid Brejnev Dönemi	26
2.5. Mihail Gorbaçov Dönemi	26
2.6. Sovyetler Birliği'nde Çöküş Sonrası Yaşanan Değişim Süreci	30
2.7. Boris Yeltsin Dönemi	33

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

RUSYA'DA 2000 SEÇİMLERİ ve VLADİMİR PUTİN HAKKINDA DETAYLI BİLGİLER

3.	VLADİMİR PUTİN DÖNEMİ	34
3.1.	Vladimir Putin'in Biyografisi	35
3.2.	Vladimir Putin Kimdir?	36
3.3.	Putin Rusya'sı ve Rusya'nın Yeni İmajı	37
3.4.	Rusya'da Putin İmparatorluğu	39
3.5.	Rusya'nın Dış Politikasının Oluşumunda Putin Faktörü	41

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

VLADİMİR PUTİN DÖNEMİ RUS DIŞ POLİTİKASI

4.	VLADİMİR PUTİN DÖNEMİ RUS DIŞ POLİTİKASI	44
4.1.	Rusya'nın "Yeni Dış Politikası"	47
4.1.1.	Realizm Boyutu	48
4.1.2.	Pragmatik Teori ve Pragmatik Dış Politika	48
4.2.	Rusya'nın Müttefikleri	53
4.3.	Putin'in Rus Dış Politikasına Getirdiği Yenilikler ve Genel Olarak Rus Dış Politika Konseptinin Temel Yansımaları	54
4.4.	Rusya'nın Dış Politikasındaki Yanılsamalar	55
4.5.	Putin'in İç Politikası	57
4.6.	Putin'in Dış Politikası	59
4.6.1.	Putin'in Çeçenistan'a Yönelik Uyguladığı Politika	64
4.6.2.	Putin'in Kafkasya Politikası	67
4.6.3.	Putin'in Avrupa Politikası ve Dışişlerinde Operasyon Hazırlığı	68
4.7.	Rusya - Türkiye İlişkileri	70
4.7.1.	Putin Siyasetinin Türkiye'ye Etkisi	74
4.7.2.	Rusya Dış Politikasında Türkiye Faktörü	76
4.8.	Avrasya'da Değişen Güç Dengelerinin Rusya'ya Tesiri	77
4.9.	Siyasetçilerin, Askerlerin ve Yazarların Avrasya Üzerine Stratejileri	79

BEŞİNCİ BÖLÜM

IRAK SAVAŞI, GÜNCEL HADİSELER ve 2003 SONLARINA DOĞRU SİYASİ GELİŞMELER IŞIĞINDA BUGÜNKÜ RUSYA

5.	RUSYA ve NATO'NUN GENİŞLEME SÜRECİ	84
5.1.	NATO'nun Genişleme Süreci	85
5.2.	ABD'ye Yapılan 11 Eylül Terörist Saldırıları ve Rusya'nın Olaylara Tavrı ..	87
5.3.	Nükleer Sırların Güvenliği Açısından Rusya'nın Konumu	88

5.4.	Terörizme Karşı Ortak Anlaşma Bildirgesi	91
5.5.	Igor Ivanov'un Türkiye Seferi ve Mavi Akım Projesi	92
5.6.	Rusya - ABD İlişkileri	95
5.6.1.	Putin İle Bush Sorunları Görüştü	96
5.6.2.	Ortak Deklarasyonda Rusya ve ABD'nin Yaptığı Devletler Sınıflandırması	97
5.7.	Emperyalist Kutuplaşmada Rusya'nın Konumu	98
5.8.	Rus Dış Politikasının Nihai Evrim Süreci	100
5.9.	Putin ile Rus Milyarderlerinin Savaşı	104
5.9.1.	Yeltsin Altın Dönemleriydi	107
5.9.2.	Albay Putin'in Çift Karakteri	108
5.9.3.	Ekonomi Riske Ediliyor	109
5.10.	Rusya'da 2003 Aralık Parlamento Seçimleri ve En Son Gelişmeler	110
	EKLER (Veriler ve Tablolar)	114
Ek 1.	Genel İstatistik Coğrafi Veriler	114
Ek 2.	1992'den 2000, Putin Dönemine Kadarki Süreçte Kısaltılmış Rusya Tarihi Kronolojisi	115
	SONUÇ ve ÖNERİLER	118
	KAYNAKÇA	121

“VLADİMİR PUTİN DÖNEMİ RUSYA DIŞ POLİTİKASI 2000 – 2003 YILLARI ARASINDA”

ÖZET

Bu çalışmanın amacı esas olarak Vladimir Putin dönemi Rusya dış politikasını irdelemekten ibarettir. Dış politika bir ülkenin dış dünya ile siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkileri başta olmak üzere her çeşit ilişkilerinin yönetimi olarak da tarif edilebilmektedir. Dış politika, bir devletin uluslararası ilişkilerinde izleyeceği temel yolu göstermektedir.

Bu bağlamda eski ve yeni dönemlere ait Rusya dış politikası tartışılmıştır. Vladimir Putin döneminin, Rus dış politikasına getirdiği yenilikler ve bu yeni dönemde Rus dış politikasının oluşumunda ne gibi görevler üstlendiği incelenmiştir. Putin, batı dünyası ile olan ilişkilerine, attığı adımlara ve bu politikayı oluşturma sürecindeki nihai evrim aşamalarına çok dikkat etmektedir. Çünkü atılacak her yanlış adım, liberal ekonomi dünyasına yeni girmiş Rusya'nın imajını zedeleyebilme tehlikesiyle karşılaşabilecektir.

Anahtar Kelimeler: Rusya, Rusya Dış Politikası, Rusya Siyasal Tarihi, Vladimir Putin.

**“THE RUSSIAN FOREIGN POLICY DURING VLADIMIR PUTIN’S
LEADERSHIP BETWEEN 2000-2003”**

SUMMARY

The aim of this research is to investigate Russian foreign policy during Vladimir Putin's term. We can define the foreign policy as how one country will manage to be in control of its political, economical and cultural relations with other entities. The foreign policy demonstrates the basic way which the foundation of the country must be followed by foreign policy mechanism makers.

In this context, this thesis will study arguments and interpretations about the old and new periods in Russian foreign policy. This study also examines the new policies and formations in Vladimir Putin's term. New Russia's elected president, Putin must be very attentive to his mission, because careless actions can result in overdoing things and there is a probability that this will be directed at his foreign policy towards the western world and the USA.

Keywords: Russia, Russian Foreign Policy, Russian Political History, Vladimir Putin.

KISALTMALAR

ABD - Amerika Birleşik Devletleri

AB - Avrupa Birliği

AT - Avrupa Topluluğu

AGİK - Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı

AGİT - Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Toplantısı

BDT - Bağımsız Devletler Topluluğu

BM - Birleşmiş Milletler

BP - British Petroleum. Büyük Britanya Petrol Şirketi

FK - Federal Kurul

FSB - Federalnaya Slujba Bezopastnosti (Federal Güvenlik Servisi)

GSMH - Gayri Safi Milli Hasıla

GSYİH - Gayri Safi Yurt İçi Hasıla

KGB - Komitet Gosudarstvennogo Bezopastnosti (Devlet Tehlikesizlik Komitesi)

KOBİ - Küçük ve orta Boylu İşletmeler

MC - Milletler Cemiyeti

MG - Milli Gelir

NATO - North Atlantic Treaty Organisation (Kuzey Atlantik Anlaşma Organizasyonu)

NTV - Rusya'daki özel bir televizyon. Nezavisimaya Televideniye (Bağımsız Televizyon)

RF - Rusya Federasyonu

SBKP - Sovyetler Birliği Komünist Partisi

SSCB - Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

GİRİŞ

İçinde yaşadığımız çağda, devletlerin her zamankinden çok daha fazla diplomasi kurumuna gereksinme duydukları görülmektedir. Bugün devletlerarası ilişkilerde güç kullanılmasının doğal bir hak ve diplomasinin haklı bir aracı sayıldığı günlerden çok farklı bir dünyada yaşanmaktadır. Devletler, dostları ya da düşmanlarıyla aralarındaki her uyuşmazlıkta savaş yoluna başvurmayı göze alamadıklarından, büyük ölçüde diplomasi yöntemini kullanmayı yeğlemektedirler. Dünyamız şimdi bir dönüm noktasında bulunmaktadır. Bir yanda dünya barışı bulunmakta, öte yanda ise yok olma tehlikesi yer almaktadır. Yeryüzünün her yanındaki insanların yazgısı, ayrılamayacak bir biçimde birbirine bağlanmıştır ve daha iyi bir dünyaya ulaşma ancak çatışma yerine, karşılıklı işbirliği yoluyla gerçekleşebilecektir. Bu işbirliğini gerçekleştirebilmenin başlıca yolu ise, tüm ulusların ve hükümetlerin diplomasi kurumunun ve Dış Politika üretme mekanizmalarının farkına varabilmeleridir.

Günden güne hızlı bir şekilde globalleşmeye yüz tutan modern dünyamızda gerek yüzölçümü, gerekse de uluslararası arenada dev ekonomisi, aynı zamanda ekonomik gücü ve dünyada hatırı sayılır bir siyasal nüfuzu konumuyla çok önemli bir devlet olan Rusya Federasyonu'nun Dış Politikası ve Dış Politika üretme mekanizmaları Dış Siyaset üzerine araştırma yapmakta olan herkesin dikkatinin üzerine çevrilmesine neden olmaktadır.. Rusya'da Putin'in liderlik koltuğunu Yeltsin'den devralmasından sonra, günümüze kadar neler değişti ve Rusya nasıl gelişti, dünya siyasetinde başlıca hangi olayların meydana çıktığı ve Rusya'yı ve onun dış politikasına yön veren olaylar ışığında herkesi yakından ilgilendiren esas konular irdelenmektedir. Putin dönemi Rusya'da yeni dış politikanın oluşum süreci incelenmektedir. Eskiden dış politikası ve bunu belirleme mekanizmaları ve aşamaları farklı olan eski Sovyet Rusya, bugünkü Rusya Federasyonuna dönüşümü sonrası ne gibi önemli değişikliklerle karşılaşmış, ne gibi yeniliklerle, oluşumlara yön vermektedir. Bu ve benzeri soruların cevabı burada verilmeye çalışılmaktadır. Çalışmada ilk olarak Rusya'nın jeo-stratejik ve jeo-politik konumu hakkında ön bilgilerin araştırılması amaçlanmaktadır. Daha sonraki bölümlerde ise Rusya'nın eski devlet başkanları, onların kısa özgeçmişleri ve

hatıralarına yer verilmektedir. Rusya'daki mevcut siyasal rejim, muhalefet ve Putin'in diğer Rusya devlet başkanlarıyla karşılaştırmalı devlet başkanı kimliği ve Irak savaşı gibi güncel olaylarda Rusya'nın tepkisi ve ürettiği Dış Politikası hakkında geniş çaplı bir araştırmaya yer verilmektedir.

18. ve 19. asır klasik diplomasi dönemlerinde, İngiltere imparatorluğu ve diğer emperyalist güçler, genişlemelerini silahlı kuvvetleri yanında bankerlerinin ve girişimcilerinin yeteneklerine de borçludurlar. Örneğin, aynı zamanda siyasi-askeri bir süper güç olan ABD'nin yanında, İngiltere, Fransa gibi ülkelerin dış politikaları siyasi-ekonomik faktörlerin karşılıklı etkileşiminin dengeli bir biçimde yönetilmesine dayanmaktadır. Buna karşı Japonya ve Almanya günümüzde bile daha çok ekonomik güç aracılığı ile üstünlük kazanmaya çalışmaktadır. Belçika, Hollanda gibi küçük ölçekte AB ülkeleri zaman zaman dış politikalarında uluslararası hukuk, insan hakları gibi konuları ön plana taşısalar da ekonomik çıkarlar dış politikanın en başta gelen etkeni konumundadır. Bu yönde uç örnekler olarak Singapur ve Hong Kong gibi varlığı dış ekonomik ilişkilere bağlı olan ülkeler gösterilebilir. Bu tür devletlerde dış politika tamamen dış ekonomik ilişkilerle özdeşleşmiştir.

Öte yandan, otoriter rejimlere sahip veya demokrasinin henüz yerleşmemiş olduğu ülkelerde, çoğunlukla popülist-milliyetçi söylemlere dayanan "sözde siyasi" gerekçelerle ekonomik çıkarlar, hatta toplumun asgari ekonomik gereksinimleri feda edilebilmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

RUSYA FEDERASYONU'NUN COĞRAFI, TARİHSEL, SİYASAL ve EKONOMİK YAPISI

1. RUSYA FEDERASYONU

Rusya Federasyonu, yaklaşık ABD yüzölçümünün iki katı kadardır¹ ve batıda Urallar üzerinden Moskova'ya ve engin Sibiry ovalarına, doğuda ise Okhotsk Denizi'ne kadar uzanmaktadır². Avrupa Rusya'sı ve Sibiry (Asya) arasındaki sınır Ural Dağları ve Manych çukurluğu ile çizilmektedir³. Avrupa Rusya'sı, Kuzey Kutup Denizi'nden başlayıp orta Rusya yükseltileri üzerinden Karadeniz, Kuzey Kafkasya ve Hazar Denizi'ne kadar uzanan bir bölgeye yayılmaktadır.

Rusya Federasyonu (RF) Anayasaya göre, eşit haklara sahip olan 21 cumhuriyet, 6 mega bölge, 49 vilayet, 2 federal kent, 1 özerk bölge, 10 özerk yöreden oluşmaktadır. Ülkede görev ve yetkileri itibarıyla Fransa'dan çok ABD'dekine benzeyen ve fiilen hem Yasamanın hem Yürütmenin üstünde yer alan bir Başkanlık sistemi bulunmaktadır..

1.1. Rusya'nın Coğrafyası

Rusya Federasyonu ABD topraklarının yaklaşık iki katı kadardır ve batıda Moskova ve doğuda Okhotsk denizine kadar uzanmaktadır. Başkent 1147'de kurulmuştur. Şehrin merkezi, bir tarafında kalın kırmızı hisarları ve 20 kulesi olan Kremlin'in bulunduğu Kızıl Meydandır.

¹ ROSE, Richard & MUNRO, Neil; **Elections without Order. Russia's Challenge to Vladimir Putin**, Cambridge University Press, <http://www.cambridge.org> , Cambridge, UK, 2002, s. 23, 25-56, 102-134

² MANSUR, Raul; **Moskova. Görsel Gezi Rehberleri Serisi**, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 1999, s. 2-122

³ RAŞİD, Ahmed; **Orta Asya'nın Dirilişi. İslam mı, Milliyetçilik mi?**, Cep Kitapları Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 1996, s. 34-38

Moskova'nın kuzeybatısındaki St Petersburg kültürel merkez olması ve zarif binalarıyla meşhurdur. Şehir Neva Nehri deltasındaki 42 ada üzerine yayılmıştır. Geniş bulvarlar, dingin kanallar ve köprüler şehrin "Kuzeyin Venediği" olarak bilinmesine neden olmuştur.

Sibirya'daki buzlanma ekonomik gelişme için önemli bir handikap teşkil etmektedir. Ayrıca Kamçatka Yarımadası'ndaki volkanlar ve depremler bir başka sorun olarak gösterilebilir. Çevre sorunları, endüstrileşmenin neden olduğu hava kirliliği ve birçok bölgede tanık olunan erozyon önemli bir sorundur. Benzer bir biçimde, ülkedeki akarsular da kirlilikten önemli ölçüde etkilenmektedir.

Ormanlık alanlar hızla yok olmaktadır⁴. Tarımda kullanılan bazı kimyevi maddeler toprağın verimliliğini ortadan kaldırmaktadır. Bazı şehirlerde kömürle çalışan elektrik santralleri ve ulaşımdaki altyapı yetersizliğinin doğurduğu sorunlar henüz aşılamamıştır. Nadiren radyoaktif kirlenmeden de söz edile bilmektedir⁵.

1.2. Rusya'nın İklimi ve Doğal Kaynakları

Coğrafi büyüklük sebebiyle değişiklik göstermekte; Avrupa Rusya'sında ve ülkenin güneyinde step iklimi hüküm sürerken, kuzeyde tundra iklimine dönüşmektedir.

Kışları Karadeniz'e yakın bölgelerde ılıman bir hava görülürken, Sibirya Bölgesi'nde don ve buz ile karşılaşılmaktadır. Yazları steplerde sıcak bir hava yaşanırken, Arktik kıyılarında çok soğuk bir havaya tanık olunmaktadır. Arazi şekilleri, Uralların batısında geniş ovalar; Sibirya bölgesinde büyük ormanlık alanlar ve tundra; güneydeki sınır bölgelerinde dağlar yer almaktadır.

Rusya Federasyonu toprakları, doğal kaynaklar bakımından çok zengindir. Ancak iklim koşulları ve toprak özellikleri bunların çıkarılması konusunda zorluklar

⁴ <http://jia.sipa.columbia.edu/journal.html> , (2003-02-26)

⁵ Raul, a.g.e., s. 8

yaratmaktadır. Doğal kaynakları içerisinde en göze çarpanları petrol, doğalgaz, kömür, kereste ve birçok stratejik önemi haiz minerallerden oluşmaktadır.

1.3. Rusya Devlet Forsu (Arması), Resmi Devlet Dili ve Din

Rusya, Sovyetlerin dağılmasından sonra, geleneksel-dinsel modeli kendisine temel ilke edinmektedir. Unutulmaması gereken, bu iki başlı Bizans kartalı arması, X. Asırda Ortodoks Bizans'tan alınan eski ve Yakın dönem Çar Rusya'sının da Devlet simgesi olarak uzunca bir dönem kullanılmıştır. Rusya, attığı bu adımla, halen gelenekselciliği ve muhafazakar devlet yapısı modelini benimsediğini göstermektedir.

Gerçekten de, SSCB dönemi her ne kadar dini reddediyor gibi görünse de, 70 yıllık bu süre zarfında tüm SB genelinde ateizm uygulaması hakim değildir. Örneğin Sovyet Rusya'sının başkenti Moskova'da Kiliseler çalışıyordu. Aynı şekilde diğer Hıristiyan-Ortodoks kökenli yoldaş ve vatandaşlar kendi inançlarında özgür olarak yaşamlarını sürdürmektedirler. Ancak Kuybişev civarında, bazı tatar kasabalarında ise camiler, domuz ahırına çevrilerek, Müslümanlar hor görülmekte, İslam dini aşağılanmaya ve yok edilmeye çalışılmaktadır. Rus zulmü sadece bununla da sınırlı kalmamaktadır⁶. Diğer Orta Asya devletleri de aynı durumdadır. Fakat SSCB, devlet politikası gereği bunu diğer Batılı ülkelere ve tüm dünyaya, Rusların Ateist bir devlet kurduklarını ve tüm ülkede Ateizmin hakim olduğunu lanse etmeye çalışmaktadırlar⁷. Ülke bir demir perde olması nedeniyle de, bunu çok az sayıda araştırmacı uzun süren ve geniş kapsamlı araştırmaları sonucu ortaya çıkarabilmekteydiler⁸. Rusya uzmanlarının büyük çoğunluğu ise bu yeni modelin, klasik yöntemle yakın olduğu gerekçesiyle, Rusya'nın tekrar dünya siyasetinde yalnızlığa itileceğini ve geleneksel muhafazakarlığın, yeni Roma türü bir Vatikan modeline ihtiyaç duyulacağını iddia

⁶ TİMAKOVA, Natalya, KOLESNİKOV, Andrei, GEVORKYAN, Nataliya; **First Person : An Astonishingly Frank Self-Portrait by Russia's President Vladimir Putin**, Public Affairs Publications, New York, I., 2000, s. 87, 100

⁷ a.g.e. 100-120

⁸ ROSE, Richard & MUNRO, Neil; **Elections without Order. Russia's Challenge to Vladimir Putin**, Cambridge University Press, <http://www.cambridge.org> , Cambridge, UK, 2002, s. 43-78

etmektedirler. Bu iddialar çalışmanın ileriki bölümlerinde daha ayrıntılı bir biçimde ele alınarak irdelenmektedir⁹.

Rusya Federasyonunun resmi dili anayasası gereği Rusça'dır. İngilizce, Fransızca ve Almanca da kısmen kullanılmaktadır. Rusya Federasyonu toplam 21 etnik cumhuriyetten oluşmaktadır. Bu cumhuriyetlerin anayasalarında cumhuriyete adını veren halkın kendi öz dili o cumhuriyetin resmi dili kabul edilmektedir. Ayrıca etnik kimliğe dayalı 10 idari yapıda da benzer bir uygulama görülmektedir. Bunun yanı sıra birçok etnik azınlığa da kendi dillerinde eğitim ve öğrenim hakkı tanınmıştır. Ancak nüfus oranı açısından başta Tatarca olmak üzere Türk dilleri ve lehçeleri, ülkede Rusça'dan sonra en fazla kullanılan dillerden olagelmektedir. Etnik Dağılım: % 81.5 Rus, %5 Yahudi, %4 Azerbaycanlı, % 3.8 Tatar, % 3 Ukraynalı, % 1.2 Çuvaş, % 0.9 Başkurt, %0.8 Beyaz Rus, % 0.7 Moldovya'lı ve diğerleri şeklindedir. Rus Ortodoks Kilisesi'ne bağlı Hıristiyanlar çoğunluğu oluşturmaktadır. Ülkede Müslüman, Budist ve Ateist azınlıklar da bulunmaktadır.

1.4. Rusya'nın Tarihi: Devrimden Önceki Rusya ve Sovyetler Birliği Tarihi

9. yüzyılda, İskandinavya'dan gelen Viking kabileleri güneye, Avrupa Rusya'sına doğru, Baltik ve Karadeniz'e bağlanan ana su yollarını takip ederek hareket etmişlerdir. 13. yüzyıldaki Moğol istilasına kadar devam eden ilk monarşik hanedan Kiev'i başkent yapmıştır. Asya¹⁰ kıtasına yayılan Moğol İmparatorluğu¹¹ birkaç topluluğa ya da bireysel krallıklara bölünmüştür; Rusya, Altınordu Hanlığı hükümranlılığı altına girmiştir. Sonraki iki sene boyunca Moskova, eyalet başkenti ve Hıristiyan Ortodoks Kilisesi'nin merkezi olarak sürekli gelişmelere sahne olmaktadır..

15. yüzyılın sonlarında Moskova prensi III. Ivan¹², kuzeyde Novgorod Cumhuriyeti de dahil Rusya'nın önemli yerlerini ilhak etmiş ve böylece ilk ulusal

⁹ SCHİMİDT, H., Foreign Policy, Bahar 1998, İstanbul

¹⁰ RAŞİD, Ahmed; **Orta Asya'nın Dirilişi. İslam mı, Milliyetçilik mi?**, Cep Kitapları Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 1996, s. 56-98

¹¹ KAPUSCİNSKİ, Ryszard; **İmparatorluk**, Om Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 1999, s. 123-144

¹² a.g.k. , s. 67-87

egemenliği kurmuştur. Torunu IV. Ivan¹³, daha sonra devleti güneye ve Sibirya'ya doğru genişletmiştir. İvan "Çar"¹⁴ lakabını ilk kullananlardan birisi durumundadır¹⁵.

1500 ve 17. yüzyılın ortaları arasındaki dönemin siyasi tarihini çar ile boyarlar olarak bilinen zengin, güçlü ve asil toprak sahipleri arasındaki mücadeleler karakterize etmektedir. Rus İmparatorluğu yavaş-yavaş güneye, Hazar Denizi'ne¹⁶ ve Sibirya'nın güneyine doğru yayılmaya başlamıştır¹⁷. 17 ve 18. yüzyılların en önemli yöneticileri, Rusya'yı Avrupa'nın lider gücü haline getiren Deli Petro (1682-1725) ile Petro tarafından başlatılan saldırgan dış politikayı devam ettirirken aydınlanma despotizmi politikası izleyen zeki ve enerjik bir yönetici olarak kabul edilen Katherine (1762-96)'dir. 19. yüzyılın ilk çeyreğinde Çar I. Aleksandr döneminde, çoğu insanın egemenliği altında yaşadığı Serflik sisteminin parçalanmasına yönelik ilk adımlar atılmıştır. Bununla beraber bu girişim Napolyon'un Rusya'yı işgal etmesiyle kesintiye uğramıştır. 1812'de Napolyon'un ordusu Moskova'dan çekilirken yok edilmiştir. Aleksandr'ın halefleri imparatorluğun Kafkasya'ya¹⁸ doğru olan yayılışını tamamlamışlar ve İngiltere ile Orta Asya'nın¹⁹ etki alanlarına bölünmesi konusunda anlaşmaya varmaktadırlar. 1840'larda Sibirya'nın çoğu ilhak edilmiş, fakat 1905'e kadar doğu ve güneye kadar olan genişleme, BDT'nin az ya da çok öncülerini oluşturarak, tamamlanamamıştır.

Rusya iç politikası muhafazakar yapısını sürdürmüştür: Siyasi ve ekonomik reform sadece baskı ile uygulanmıştır. 1917 Şubat ayı itibariyle Rusya, halk tarafından yapılan çok geniş saldırılara, ayaklanma ve ordu isyanlarına sahne oldu ve Çar tahttan inmeye zorlanmaktadır²⁰.

¹³ Daha çok Korkunç İvan olarak bilinir.

¹⁴ Sezar'dan alıntılanmıştır

¹⁵ STANKOVIÇ, S., "Rusya Kendisini Arıyor", **Avrasya Dosyası**, Cilt:1 Sayı:1, 1994 Ankara

¹⁶ "Russia Defines Its Priorities On The Caspian," 18 July 2000, **Current Digest of the Post-Soviet Press**, 16 Aug. 2000: 17; "Making The Caspian A Sea Of Peace and Stability," 28 July 2000, **Current Digest of the Post-Soviet Press**, 23 Aug. 2000: 16.

¹⁷ KAPUSCİNSKİ, Ryszard; **İmparatorluk**, Om Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 1999, s. 24-97, 112

¹⁸ Stanislav Cherniavskiy, "The Caucasus Vector of Russian Diplomacy." **Central Asia and the Caucasus: Journal of Social and Political Studies**, 2000, no. 5: 94.

¹⁹ RAŞİD, Ahmed; **Orta Asya'nın Dirilişi. İslam mı, Milliyetçilik mi?**, Cep Kitapları Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 1996, s. 35-39

²⁰ MARPLES, R. DAVID; **Russia, 1917-1921**, ©Pearson Education Limited, Essex, 2000, I. Title; II. Series, s. 78-98

Kontrolü ele geçiren geçici liberal hükümetin, aynı yılın Ekim ayında Bolşevik darbesiyle saf dışı edildiği görülmektedir. Bolşevikler²¹, 1898'de kurulan Sosyal Demokrat Partinin en radikal koluydu ve rejime düzenlenen organize muhalefetin çoğu bu grup üzerine yoğunlaşmıştır.

Daha çok Lenin olarak bilinen Vladimir Ivan Ulyanov'un liderliğinde devlet kontrolüne toprak, sanayi ve finans sağlayarak yerlerini sağlamlaştırmak istemiştir. İki yıl içinde, Avrupa'dan destek alan ve Çarlık rejiminin tekrar kurulmasını isteyen sağ kanat Beyaz Ordu'nun askeri ayaklanması bertaraf edilerek Bolşevikler kontrolü ele geçirmişlerdir.

1924'te Lenin'in ölümünden sonra sanayileşme ve tarımın zorla kolektivize edilmesi programı izleyen Josef Stalin yerini almıştır. Bu dönemin ayırt edici özellikleri arasında açlık ve kitlelerin tasfiye edilmesi sayılabilir.

1941'de, 1939'da Hitler'le bir barış imzalanmış olmasına rağmen Rusya Nazi Almanya'sı tarafından işgal edilmiş²² ve bu da Rusları savaşa itmiştir. Napolyon'unkiler gibi, Hitler'in orduları da Rusların büyük kayıplar vermesi pahasına²³ da olsa saf dışı edilmiştir. 1950'lerin başındaki büyük yeniden yapılanma çabalarıyla savaşın yol açtığı zararların büyük çoğunluğu telafi edilmiştir.

Bu süre içinde SSCB ilk atom bombasını 1949'da patlatarak dünyanın ikinci nükleer gücü olmuş ve Doğu Avrupa'da komünist kontrolündeki hükümetlerin tampon bölge oluşturmasına destek olmuştur. Rejimlerin kimi zaman krize girmesi SSCB'yi iki kere askeri bir harekete girişmesine yol açmıştır: (1956'da Macaristan ve 1968'de Çekoslovakya²⁴.)

²¹ Rus Devrimi döneminde çoğunluk taraf.

²² TEKİN, Emrullah; **Alman Gizli Operasyonları ve Türkler**, IQ Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2001, s. 23-120

²³ Yaklaşık 20 milyon olarak tahmin edilmektedir.

²⁴ WALKER, Martin; **Dev Uyanıyor. Lenin'den Gorbaçov'a**, Altın Kitaplar Yayınevi Yayınları, 1.Baskı, İstanbul, 1989, s. 56-89

1.5. Rusya Federasyonu'nun Siyasal Yapısı

Devlet Başkanını halk 4 yıllık bir süre için genel seçimle doğrudan seçer. Aynı kişi en fazla iki dönem için seçilebilmektedir. RF'nun ilk Devlet Başkanı Boris Yeltsin olmuştur. Yeltsin, 1999 yılının 31 Aralığına kadar bu görevi iki dönem arka arkaya seçilerek yürüttükten sonra yetkilerini Vladimir Putin'e devretmiştir. Putin ise 2000 yılının Mart ayında yapılan seçimleri kazanarak tam yetkili devlet başkanı olmuştur²⁵.

Dokunulmazlığa sahip olan RF Devlet Başkanının başbakanı atamak, hükümet toplantılarına başkanlık etmek, hükümeti görevden almak, üst düzey yargı ve denetim kurumlarının yöneticilerini göreve getirmek ve görevden almak, Duma'yı feshetmek gibi çok önemli yetkileri bulunmaktadır²⁶. RF Devlet Başkanı ülkenin dış politikasını yürüterek, uluslararası anlaşmaları imzalamaktadır. Aynı zamanda Silahlı kuvvetlerin Başkomutanı sıfatını da taşımaktadır²⁷.

RF'nun parlamentosu olan Federal Kurul (FK) RF'nun temsil ve yasama organıdır. FK iki meclisten oluşmaktadır:

1. Federasyon Konseyi (Üst Meclis) ve
2. Devlet Duma'sı (Alt Meclis).

Federasyon Konseyine RF'na dahil olan birimlerin her birinden, bir kişi temsil bir kişi de yürütme organından olmak üzere ikişer temsilci girmektedir²⁸.

Ancak son zamanlarda Federasyon Konseyi'nin siyasi ağırlığı azalmış, hatta yakında feshedileceği söylenmeye başlanmıştır. Onun yerine, şu anda büyük ölçüde sembolik önemi olan ve bazı cumhuriyet liderlerinin yer aldığı Devlet Konseyi'nin gelmesi beklenmektedir. Devlet Duma'sı 4 yılda bir yapılan genel seçimlerle seçilen 450

²⁵ <http://www.president.kremlin.ru> , (2002-09-09)

²⁶ TİMAKOVA, Natalya, KOLESNİKOV, Andrei, GEVORKYAN, Nataliya; **First Person : An Astonishingly Frank Self-Portrait by Russia's President Vladimir Putin**, Public Affairs Publications, New York, I., 2000, s. 124, 127

²⁷ <http://www.government.gov.ru> , (2003-02-19)

²⁸ a.g.e., s. 98

milletvekilinden oluşmaktadır. Milletvekilleri belirli bir partiden veya bağımsız olabilmektedir. Şu anda Duma'nın en büyük gruplarından biri iktidar yanlısı Birlik (ki Birliğin liderliğini Moskova Belediye Başkanı Yuriy Lujkov'un yaptığı Anavatan Partisi ile birleşmesi gündemdedir.) partisidir. Bir başka kalabalık grup komünistlerdir. Ancak Rusya Federasyonu Komünist Partisi, kendisine yakın olan öteki sol parti ve gruplarla birlikte bile oylamalara ağırlığını koyacak güce sahip değildir. Sağcı-liberal kanatta Yabloko (Elma) hareketi ve Sağcı Güçlerin Birliği bulunmaktadır. Milliyetçi lider Vladimir Jirinovski'nin başkanlığını yaptığı Liberal Demokrat Parti ise son yıllarda giderek küçülen ve hemen her kritik durumda iktidarı destekleyen bir parlamenter grubu oluşturmaktadır²⁹.

Aynı kişi aynı zamanda hem Federasyon Konseyi'nin hem de Devlet Dumasının üyesi olamaz. Devlet Duma'sı milletvekili, devlet iktidarının diğer temsil organlarında ve yerel özyönetim organlarında milletvekili olamamaktadır. FK daimi olarak çalışan bir konumundadır. Federasyon Konseyi ve Devlet Duma'sı birbirlerinden ayrı toplanır. İşlev ve yetkileri açısından Devlet Duma'sı yasama özelliği ağır basan bir meclis, Federasyon Konseyi ise danışma ve temsil özelliği ağır basan bir senato görünümünde bulunmaktadır.

RF'da yürütme gücü RF Hükümetindedir. RF Hükümeti RF Başbakanı, RF Başbakan Yardımcıları ve Federal Bakanlardan oluşur. RF Başbakanı, görevine RF Başkanı tarafından Devlet Dumasının onayıyla atanmaktadır. RF Başbakanı atandıktan sonra en geç bir hafta içinde federal yürütme organlarının yapısı hakkında önerilerini RF Başkanına sunmaktadır.

RF Başbakanı, RF Hükümet Başkan Yardımcıları ve Federal Bakan adaylarını RF Başkanına sunmaktadır. RF'da Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay, Sayıştay gibi yargı ve yürütme alanında kurulmuş anayasal yüksek devlet kurumları bulunmaktadır³⁰. RF'da yerleşim birimlerinin tarihi ve diğer özellikleri hesaba katılarak

²⁹ İVANOV, İgor Sergeyeviç; **Rusya'nın Dış Politikası ve Dünya (Makaleler ve Toplantılardan derleme)**, Uluslararası İlişkiler Moskova Devlet Üniversitesi, Rusya Siyaset Ansiklopedisi - ROSSPEN Yayınları, Moskova, 2001, s. 178-190

³⁰ ONAY, Yaşar; **Rusya ve Değişim**, Nobel Yayınları, 1. Baskı, Ankara, 2002, s. 12-89

seçimler, referandum ve diğer siyasi irade açıklama yöntemleriyle yerel yönetim organları oluşturulmaktadır. Yerel yönetim organları bağımsız yerel bütçeye, yerel mülkiyete, yerel vergi salma yetkisine sahip olmaktadır³¹.

Duma (Parlamento) seçimlerinin sonuncusu Aralık 2003'de yapıldı. Haziran 2000 tarihli Başkanlık seçimleri, Boris Yeltsin'in istifasının ardından bu göreve vekaleten getirilen Vladimir Putin tarafından Mart 2000 tarihine ekilmiřtir³². Rusya Federasyonu'nda Seçmen Sayısı, 2000 yılı Resmi devlet istatistik komitesi verilerine göre 109 372 046 'dir.

1.5.1. Hükümet Yapısı

Rusya Federasyonunda 1991'den beri yönetim şekli Cumhuriyettir³³. Hükümet başkanı ve başbakan ise 1999'dan beri Vladimir Putindir. Putin, ayrıca, aralık 1999'da devlet başkanı Boris Yeltsin'in emekli olmasından beri devlet başkanı olarak da görev yapmaktadır³⁴.

Milli Günü, Bağımsızlık Gndr. Resmi Tatil Günleri:

- 1 Ocak - Yıl başı,
- 7 Ocak - Noel (Ortodoks),
- 8 Mart - Uluslararası Kadınlar Günü,
- 1 Mayıs - Uluslararası Emek Bayramı³⁵,
- 2 Mayıs - İlkbahar Günü,
- 9 Mayıs - Zafer Günü,
- 12 Haziran - Bağımsızlık günü,
- 7 Kasım - Devrim günü,
- 12 Aralık - Anayasa günü.

³¹ <http://www.rusyaonline.com/anayasa.shtml> , (2002-08-03); Rusya Federasyonu Anayasası'ndan

³² YELTSİN, Boris; **Geceyarısı Günlükleri**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2000, s. 67-90

³³ <http://www.government.gov.ru> , (2003-02-19)

³⁴ ROSE, Richard & MUNRO, Neil; **Elections without Order. Russia's Challenge to Vladimir Putin**, Cambridge University Press, <http://www.cambridge.org> , Cambridge, UK, 2002, s. 1-23

³⁵ Batılı Yazarlar bazen bunu Milletlerin Enternasyonal Emek Bayramı şeklinde de ifade ederler.

Genellikle resmi tatiller hafta sonuna denk geldiği zaman, ya Cuma ya da Pazartesi de tatil ilan edilmektedir³⁶. Rusya Parlamentosu iki ayrı organdan oluşmaktadır: Federal Konsey ve Duma. 178 sandalye sayısından oluşan Federal Konsey'in üyeleri Rusya Federasyonu'ndaki toplam 89 idari birimin yöneticilerinden seçilmektedir³⁷. Devlet Dumasına, seçimler yarısının ulusal parti listelerinden diğer yarısının da bölgelerden seçildiği bir sistemle düzenlenmekte ve toplam 450 sandalyeden oluşmaktadır. Parlamentodaki çoğunluğu Yedintsva Partisi oluşturmaktadır. Anayasa Mahkemesi'ne üyeler başkanın tavsiyesiyle Federal Konsey tarafından seçilmektedir. Aynı işlem diğer yüksek mahkemeler için de geçerli olmaktadır. İktidarda bulunan Putin, resmi olarak hiçbir partinin temsilcisi değildir. Fakat parlamentonun en büyük partilerinden Yedintsvo Partisi, Putin yanlısı olarak bilinmektedir. Rus siyasetinin evrimi sebebiyle, Rusya Federasyonu'nda baskı gruplarının işlevsel bir vazife ifa ettiğinden söz etmek son derece zordur. Ülkede karar verme mekanizmaları üzerinde bir baskı oluşturabilen iki grup bulunmaktadır: Bir yanda bankerlerin kontrolündeki görsel ve yazılı medya; diğer tarafta Gazprom ya da Lukoil gibi büyük enerji şirketleridir.

1.5.2. Rusya'da Muhalefet: Siyasi Partiler ve Liderleri

1990'lı yılların başında ülkede kurulan parti sayısında büyük bir patlama yaşanmıştır. Ancak gerek üye sayısı gerek de son seçimlerde aldığı oy sebebiyle, şu partiler ülkenin belli başlı partileri olarak sayılabilmektedir:

- Rusya Federasyonu Komünist Partisi (Gennadiy Andreyevich ZYUGANOV),
- Yedintsvo Partisi (Sergey ŞOYGU),
- Liberal Demokrat Partisi (Vladimir Volfovich JİRİNOVSKİ),
- Vatanımız Tüm Rusya Partisi (Yevgeni PRİMAKOV),
- Yabloko (Grigoriy Alekseyevich YAVLİNSKİY),
- Anavatan Partisi (Yuri Lujkov)

³⁶ <http://www.evrensel.net> , (2003-02-26)

³⁷ <http://jia.sipa.columbia.edu/journal.html> ,(2003-02-26)

1.6. Başkent Moskova

Başkent Moskova 1147'de kurulmuştur fakat şehirde neolitik zamanlardan beri yerleşim olduğuna dair bulgular bulunmaktadır. Şehrin merkezi, bir tarafında kalın kırmızı hisarları ve 20 kulesi olan Kremlin'in Kızıl Meydanıdır. Kuşatmalara karşı direnmek üzere tasarlanmış olan Sobakina Kulesi gizli bir kaçış tüneli içermektedir. "Gizemler Kulesi" olarak çevrilebilecek olan Tainitskaya Kulesi nehre çıkan bir sualtı geçidi ihtiva etmektedir.

Trinity Girişi kulelerin en uzunudur. Water-Hoist Kulesi Kremlin'e su sağlamaktadır. Nabatnaya Kulesi tehlike anında çalan bir alarm ziline sahiptir. Kremlin'in içindeki, İtalyan mimar Aristotile Fiorovanti tarafından yapılan Uspensky Katedrali'nde en eski Rus ikonalarından üçü bulunur. Çarlara burada taç giydirilmiştir ve Korkunç İvan'ın tahtı girişte bulunmaktadır. Ayrıca Kremlin'in içinde 14. yüzyılda yapılan Büyük Kremlin sarayı ve altın kubbeli Büyük İvan'ın Çan Kulesi bulunmaktadır.

St Basil Katedrali (1555-60) meydanın sonunda yer alır ve parlak renkli kubbeleriyle meşhurdur. Hikayeye göre Korkunç İvan bu kubbenin güzelliğinden o kadar etkilenmiştir ki, bunun kadar güzel bir kubbe daha yapamasın diye mimarın gözlerini oyduğunu belirtilmektedir. St Basil'in karşısında 1491'de Pietro Antonio solarario tarafından inşa edilmiş olan Spassky Girişi Kremlin'in asıl girişi olmaktadır³⁸.

Blagoveshchensky Katedrali III. İvan için inşa edilmiştir. Bakır kubbelerinden yer döşemelerine kadar muhteşem bir şekilde dekore edilmiştir. İçinde 16. yüzyıl freskleri ve ender ikon koleksiyonları bulunmaktadır. Kazan Katedrali³⁹ restore edilmiş ve tekrar vakfedilmiştir. Faceted Chamber'daki duvarların tarihi 15. yüzyıla kadar gider. Maalesef Chamber halka açık değildir⁴⁰.

³⁸ <http://www.kremlin.ru> , (2003-02-24)

³⁹ AMİN, S., "Kapitalizm, Emperyalizm, Küreselleşme", **Özgür Üniversite Forumu** 1997 sayı:1 Ankara, s. 27

⁴⁰ MANSUR, Raul; **Moskova. Görsel Gezi Rehberleri Serisi**, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 1999, s.111-130, 143, 144, 163

Devlet Tarih Müzesi Kızıl Meydan içindedir. Lenin'in mumyalanmış cesedinin gömülmesi tartışılıyorsa da anıtmezarı belirli günlerde açıktır. Bunun yanında korumaların değişimi ve izleyenleri çeken ritüeller 1993'te kaldırılmıştır. Tverskaya⁴¹ Sokağı Kızıl Meydan içindeki önemli alışveriş sokaklarından biridir. Arbat Sokağı, geleneksel olarak bohemlerim takıldığı en önemli sokaktır. Bugün, sokak gösterilerinin yapıldığı, zanaatkarların ve ressamların küçük dükkanlarının bulunduğu yayalara mahsus bir yol haline getirilmiştir⁴².

Kitai-Gorod olarak bilinen alan Kremlin'in doğusundadır ve 16. ve 17. yüzyıllardan kalan kiliseleri, özellikle beş kubbeli ve şaşırtıcı akustik özelliklere sahip olan Sign Katedrali açısından önemlidir. Şahane İngiliz malikanesi de aynı zamanlardan kalmıştır ve eski bir diplomatik ve ticari merkez olduğunun bir göstergesidir.

Yakınındaki Romanov Apartmanları da şimdi müzedir. Zayazuie de yakışıklı işçi figürlerinin olduğu sakin ve çekici bir yerdir. Teatralnaya meydanı içinde bulunan dünyaca ünlü Bolshoi Opera ve Bale Tiyatrosu 1824'ten kalmıştır ve içi kırmızı ve altın sarısı renklerle boyanmıştır.

Moskova Üniversitesi, şehrin güneybatı taraflarında, Vorobyevi Tepeleri'nde yer alır. Üniversite kampüsünün önündeki parkın içinde bulunan gözetleme kulesi şehrin ve geniş Luzhinki Stadyumu'nun muhteşem manzaralarını sunar. Sportnavya İstasyonu yanındaki Novodevichy Manastırı'nda ender ve eski Rus sanat eserleri sergilenmektedir ve 16. ve 17. yüzyıl mimarisinin en iyi örnekleri görülebilir⁴³. Ostozenska ve Prechistenka sokaklarındaki büyük şehir kaşaneleri Tolstoy gibi Rus klasik yazarlarının yaşadıkları yerleri hatırlatır. Dansçı Isadora Duncan, Prechistenka Sokağında bulunan milyoner Ushkov'un klasik tarzda düzenlenmiş stüdyosunu kocası şair Sergei Yesenin'le paylaşmaktaydı. Herzen Sokağı Moskova'nın en eski sokaklarından biridir.

⁴¹ a.g.k. , s.34-100

⁴² WALKER, Martin; **Dev Uyanıyor.Lenin'den Gorbaçov'a**, Altın Kitaplar Yayınevi Yayınları, 1.Baskı, İstanbul, 1989, s. 29

⁴³ <http://www.evrensel.net> , (2003-02-26)

Kuznetsky Most ve Petrovka Sokağı etrafındaki alan ünlü tiyatroları, mağazaları ve iş merkezleriyle bir kültürel faaliyet odağıdır. Ünlü yeni fakat dehşetli çekici mekanlar arasında meşum Lubyanka binası içinde bulunan KGB Müzesi yer alır. İyi korunmuş bir alan olan Zamoskverechye, aslen bir ticaret ve esnaf semtidir. Kiliselerinin, toptan satış mağazalarının, dükkanlarının ve evlerinin çoğu ayakta kalma mücadelesi vermektedir.

Bu alan, Rus sanat eserlerinin ve aralarında Avdrei Rublyov tarafından yapılan "Trinity"nin bulunduğu geniş ikon koleksiyonlarının sergilendiği Tretyakov Galerisi'ne ev sahipliği yapmaktadır⁴⁴.

Diğer ilginç yerler arasında değişik koleksiyonların bulunduğu Pushkin Güzel Sanatlar Müzesi; hayvan gösterileri, soytarılar ve daha teknik yeni acibelerin sunulduğu Moskova Sirkisi; daha önce çarın mülkiyetinde olan, zarif Tsaritsino manzaralı Izmailovo Parkı; Rus hayatının tarım, endüstri, kültür ve bilim gibi yönlerinin sergilendiği, şehrin kuzeybatısındaki geniş alanda bulunan Ekonomik Başarılar Sergisi bulunmaktadır.

Bu alanda hayvanat bahçesi, sirk, kayak ve paten yapılacak alanlar mevcuttur. Yanındaki Ostankino TV Kulesi de, tepesinde dönen bir lokantanın bulunduğu, Avrupa'nın en yüksek kulesidir. Bir roketin izlediği rotayı temsil eden Uzay Fatihleri Anıtı alanın belirleyici özelliklerindedir. Serf Sanat Müzesi geçmiş yadigarlardan biridir.

Metro sistemi de şehri gezmek için daha uygun ve ucuz bir yol olduğu için turistleri çeker. İstasyonların çoğu mermerle, ışıl-ışıl parıldayan avizelerle ve sanat eserleriyle muhteşem bir şekilde dekore edilmiştir. Moskova Nehri üzerinde yapılacak olan bir bot turu şehri keşfetmenin iyi bir yolu olabilir. Geziler, Kutuzovskaya Metro'sundan girilebilen Kutuzovskaya Pier'den başlar. Nehir, Beyaz Sarayı (Meclis binası), 1991 muhteşem kuşatma manzarasını ve yukarıda sıralananların hepsini gören muazzam bir görüş alanına sahiptir.

⁴⁴ AKGÖNENÇ, O., "Rusya Federasyonunun Dış Politika Hedefleri", Avrasya Dosyası, Cilt:1, Sayı:1, 1994

1.7. Rusya'nın Ekonomisi

1 Ocak 2000 verilerine göre Rusya'da GSMH⁴⁵ 332.5 milyar dolar, Kişi Başına Düşen Milli Gelir ise 2.270 Dolardır. Rusya'da Ekonominin Büyüme Oranı: % 5.80, Para Birimi Ruble ve Kur Oranları:1 ABD Doları= 27.5 ruble () şeklinde olmaktadır.

Tarımsal üretim, Ekincilik, İşlenmiş tahıl 41,9; şeker pancarı 10,0; ayçiçeği tohumu 2,5; keten (bin ton) 30; patates 2,2; sebzeler 1,8⁴⁶, Et 4,703 ; süt 16,9⁴⁷ ; yumurta 22,5 milyar ; yün 20 Hayvan sayısı (yıl başları itibariyle milyon olarak) Büyük baş 28,5; koyun ve keçi 15,6; domuz 17,2. Rusya'da belli başlı bütün madenler; Demir ve demir dışı metaller, kömür çıkarılmaktadır. Sanayisi ise Silah, uçak, gemi, uzay sanayi, tarım makineleri üretimi, telekomünikasyon ve ulaşım araçları, tıbbi ve bilimsel cihazlar, gıda, ev aletleri, tekstil ve el sanatlarından oluşmaktadır. Elektrik Üretimi yıllık ortalama olarak, 771.947 milyar kWh (1998) olarak tahmin edilmektedir. Elektrik Tüketimi ise 702.711 kWh (1998) dır. Ekonominin Sektörlere göre Dağılımı:

- Tarım % 8.4,
- Endüstriyel Sektör % 38.5,
- Hizmetler % 53.1 şeklindedir.

Yabancı Sermaye Oranı:

- ABD % 36,
- Kıbrıs % 21,
- Almanya %8,
- İngiltere % 6,
- Hollanda %5,
- İsviçre % 2,
- Finlandiya % 2,

⁴⁵ Gayri Safi Milli Hasıla

⁴⁶ milyon ton olarak

⁴⁷ bin ton olarak.

- İsveç % 2,
- Avusturya % 1,
- Fransa % 1,
- İtalya %1,
- Japonya %1 kadardır.

İşsizlik Oranı, 1999 yılı itibariyle % 12.4 dür. Ancak ülkedeki gizli işsizlik oranının sanıldığından çok daha fazla olduğu iddia edilmektedir. İhracatı, 1999 yılı itibariyle 75.4 milyar dolar; ve İhracat Ürünleri, Petrol ve petrol ürünleri, doğalgaz, kereste ve kereste yan ürünleri, metaller, kimyevi maddeler, silah ve diğerlerinden oluşmaktadır. Rusya'nın İhracat yaptığı ülkeler listesi şöyledir: Ukrayna, Almanya, ABD, Beyaz Rusya, Çin ve diğer Batı Avrupa Ülkeleri ile gelişmekte olan ülkeler. İthalatı ise, 1999 verilerine istinaden 48.2 milyar dolardır. İthalat yapılan ülkeler: Almanya, Beyaz Rusya, Ukrayna, ABD, Kazakistan, İtalya, Japonya ve bazı az gelişmiş ülkelerdir. İthalat Ürünleri: Makine ve bazı cihazlar, tüketici maddeleri, ilaç ve tıbbi maddeler, et, buğday, şekerden müteşekkildir⁴⁸.

Dış Borç toplamı, 164.851 milyon dolar olarak hesaplanmaktadır. Üye Olunan Önemli Uluslararası Kuruluşlar: BM, BM Güvenlik Konseyi, BDT, AGİT'tir. Rusya ayrıca birçok global ve bölgesel ekonomik ve sosyal örgüte ya üyedir ya da gözlemci üyelik gibi farklı statüleri haizdir⁴⁹. Telefon Abonesi Sayısı, 22.400.000 (100 aileden 43'ü); Cep Telefonu Abone Sayısı: 645 000, TV İstasyonları:7.306, TV Sayısı: 60.5 milyon, Radyo İstasyonları: AM 420, FM 447, kısa dalga 56, Radyo Sayısı: 1997 senesi itibariyle 61.5 milyon olan radyo sayısının, yüzyılın sonunda 74.3 milyona ulaştığı tahmin edilmektedir. Demiryolları: 148.000 km, Karayolları: 916.000 km, Ham Petrol Boru Hatları: 47.000 km, Petrol Ürünleri Boru Hatları: 15.000 km, Doğalgaz Boru Hatları: 152.000 km gibidir⁵⁰. Krizler ve mafya ekonomisi görünümündeki Rusya

⁴⁸ **The New York Times**, 2003-02-26 issue

⁴⁹ SAVAŞ, Vural Fuat; **İktisadın Tarihi**, Siyasal Kitabevi Yayınları, 3. Baskı, Ankara, 1999, s. 47-233

⁵⁰ Tüm istatistiksel bilgiler, <http://www.odei.gov> 'dan Resmi CIA gözlemci ve araştırma uzmanlarının Raporları doğrultusunda tertip edilmiştir. İstatistik bilgiler 1995-2000 arasında derlenmiş verilerden oluşmaktadır. Bazı bilgiler, güncel ekonomik gelişmeler doğrultusunda değişmeye maruz kalabilmektedir. Bu yüzden daha dakik bilgiler için, güncel başlıklı araştırma uzmanları raporlarının da incelenmesi uygundur.

ekonomisinin mevcut koşulları içerisinde, Rus tekellerinin küresel çapta ABD'yle rekabet edebilecek oranda bir sermaye ihracını kaldırıp kaldıramayacakları muğlaktır⁵¹.

Ama açık olan bir şey varsa o da Rus emperyalizminin başlıca rakibi ABD karşısındaki en büyük dezavantajının ekonomik bakımdan içinde bulunduğu zayıflık olduğu gerçeğidir⁵². Rusya devlet organları içerisinde hâlâ varlığını koruyan ve zaman-zaman dışa vuran biçimleriyle kamuoyuna da yansıyan "klik çatışması", politik istikrar arayışının önündeki en ciddi engellerden biri durumundadır. Putin iktidarının ilk altı ayında yaşanan örnekler, yolsuzlukların Putin döneminde de sürdüğünün kanıtını oluşturuyor. Bu gibi örnekler siyasi istikrarsızlığı derinleştirerek Rus emperyalizminin yeni yöneliminin ufuklarını karartıyor. “İnsancıl müdahale” kavramının temelinde yatan büyük yanlışlığı, globalleşme şartlarında devletin rolü ve uluslararası ilişkilerde sübjektif yaklaşım olarak mütemediyen uluslararası arenada boy gösterdiği görülmektedir⁵³.

Bununla birlikte Rusya'nın ve diğer başka ülkelerin de, demokratik reformlar paketlerini içte ve dışta uyguladığı geri besleme(feedback) yöntemiyle tespit edilmektedir. Bu özellik zayıflamış devletlerde sıkça rastlanan bir durumdur.

Uluslararası terör, Organize suç örgütleri ve Ayrılıkçı grup üyeleri ve bunlarla mücadele yöntemleri oluşturmak Rusya gibi devletlerde ve başka bu tip devletlerde ortaya çıkan sorunlardır.

Bundan dolayı da, Rusya, devletçiliğini, bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü güçlendirerek sadece kendi milli çıkarlarını değil, hem de, Global Düzenin menfaatlerini ve güvenliğini de korumaktadır⁵⁴. Ortadoğu'ya baktığımızda durum

⁵¹ CHASE, Robert; HILL, Emily; KENNEDY, Paul; **Eksen Ülkeler. Gelişen Dünyada ABD Politikasının Yeni Hatları**, Sabah Kitapları, 1. Baskı, İstanbul, 2000, s. 23-24, 102-120

⁵² <http://www.mid.ru>, (2003-02-26)

⁵³ İVANOVA, İgor Sergeyeviç; **Rusya'nın Dış Politikası ve Dünya (Makaleler ve Toplantılardan derleme)**, Uluslararası İlişkiler Moskova Devlet Üniversitesi, Rusya Siyaset Ansiklopedisi – ROSSPEN Yayınları, Moskova, 2001, s.24

⁵⁴ a.g.e. , s.23-24

değişmektedir. Şöyle ki, tüm dünyada bugün çok önemli bir değere sahip olan demokrasi kavramı ve uzantıları geniş bir alana yayılmıştır⁵⁵.

⁵⁵ SARIBAY, Ali Yaşar; **Kamusal Alan, Diyalojik Demokrasi, Sivil İtiraz**, Alfa Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2000, s. 25

İKİNCİ BÖLÜM

YAKIN GEÇMİŞTEKİ RUSYA DIŞ POLİTİKASI ve SSCB BAŞKANLARI

2. YAKIN GEÇMİŞTEKİ RUSYA DIŞ POLİTİKASI

Devletin Dış Politika belirleme ve yönlendirme yetkilerinin tamamı Rusya Federasyonu Cumhurbaşkanındadır⁵⁶. Rusya Federasyonu Devlet başkanına, ülkesinin dış politikasını belirleme açısından çok geniş ve sınırsız yetkiler verilmiştir. Bu nedendir ki, Devlet başkanı Uluslararası Arenada Rusya'nın konumunu belirlemede tek söz sahibidir. Cumhurbaşkanına Anayasanın verdiği geniş yetkiler, onun Uluslararası anlaşmalar imzalamasından, Ulus aşırı konuşmalar yapması ve Devlet ödülleri imzalamasıyla belirlenmektedir. Tüm anlaşmaların pratiğe dökülmesi ve yürütmeye tabi tutulması, Anayasal haklarla korunmakta ve Devletin Baş konumunda olan Cumhurbaşkanına bu uygulamayı uygulamada ve takip etmesinde geniş hak ve yükümlülükler tanımaktadır⁵⁷.

Bazı durumlarda dünya gündemini önemli sayılacak derecede rahatsız eden ve tüm dünya kamuoyunu derinden ilgilendiren Uluslararası sorunların çözümü Rusya ile ABD arasında Soğuk Savaş döneminde yapılmış ve uygulamaya konmuş "Kırmızı Hat"⁵⁸ Telefon hattıyla mümkün olabilmektedir. Aktif olarak bu türlü bir uygulama diğer devletlere yönelik de uygulanmıştır ve global dünyada bu tür görüş-çözüm yöntemleri günümüzde sıkça uygulanmaktadır. Tüm bunlar Rusya'nın, Rusya ve komşularının geçen dönemler arzında ağır çalışmaları sonucunda ortaya çıkmış politik çözüm yöntemleriyle elde edile gelen bir ürünler yığını konumundadır.

Rusya Devlet Başkanı yabancı devletlerle ilişkilerini sürdürmek amaçlı, elçiliklerin açılması, başkonsoloslukların açılması ve bunlara büyük elçi ve başkonsoloslar ataması görevini yürütmekle ve Rus Dış İşleri Başkanının onayına

⁵⁶ Rusya Federasyonu Anayasası

⁵⁷ <http://www.mid.ru> , (2003-02-24)

⁵⁸ <http://www.president.kremlin.ru/withflash/eventline.shtml> , 2002-12-25

sunmakla da yükümlüdür. Aynı zamanda - Rusya Federasyonunun düzenlediği Uluslararası Anlaşmalar, Rus Hukuk sisteminin⁵⁹ de bir parçasıdır. Düzenlenen tüm gizli olmayan Uluslararası Anlaşmalar Kamuoyuna ve Uluslararası Gözlemcilerin dikkatine resmi web sitesi vasıtasıyla sunulmaktadır⁶⁰.

2.1. Vladimir İlyiç LENİN Dönemi

1898'de Rusya'da Marksist nitelikte Sosyal Demokrat İşçi Partisi kurulmuştu. Sonraları bu parti Lenin'in önderliğini yaptığı Bolşevik ve Menşevik olmak üzere ikiye ayrılmıştı. Ayrıldıkları noktalar daha çok partinin örgütlenme biçimi üzerine olmaktadır. Lenin'in önderliğinde kurulan Sovyet iktidarı kapitalistler olmadan bir emek düzeninin yaşayabileceğini yetmiş yıl boyunca bütün zorluklara ve hatalara rağmen kanıtlayabilmektedir⁶¹. Sovyet iktidarının yıkılmasından sonra nüfusun büyük çoğunluğunun içine itildiği korkunç sömürü çarkı da komünist ideolojinin ve sosyalizm projesinin geçerliliğini ve hayatiyetini -bu kez tersinden- kanıtlamıştır⁶².

Lenin'in 1 Mayıs 1919 konuşmasında "Bizim torunlarımız kapitalist sistem çağından kalan belgeleri ve diğer kalıntıları hayretler içinde inceleyecekler. Temel ihtiyaç maddelerinin nasıl özel ticaret konusu olabildiğini, fabrikaların nasıl bireylere ait olabildiğini, kimi insanların başka insanları nasıl sömürebildiğini, bazılarının nasıl hiç çalışmadan yaşayabildiğini kafalarında canlandırmakta çok zorluk çekecekler... Yoldaşlar bugün görüyorsunuz ki temellerini attığımız sosyalist toplum yapısı bir hayal değil. Çocuklarımız bu yapıyı daha da büyük bir şevkle inşa edebilecekler" denilmektedir⁶³.

Sosyalizmin mücadelesinin, Rusya'da ve dünyanın her yerinde zafere kadar süreceğini ifade etmektedir. Bolşevikler, küçük ve devrimci bir elit kitlenin denetiminde

⁵⁹ Politburo, #1, 13/01/2003

⁶⁰ <http://www.russianstory.com/servlets/catalog/archivetxt?issue=009520030113000001&lang=en> , 2003-01-17

⁶¹ G. L. Smirnov (ed.), **Oçerk Teorii Sotsializma**, Moscow, 1989, s. 15'ten aktaran Yalçın Küçük, **Sovyetler Birliği'nde Sosyalizmin Çözülüşü**, Tekin Yayınevi, 1991, s. 640-641

⁶² CHASE, Robert; HILL, Emily; KENNEDY, Paul; **Eksen Ülkeler. Gelişen Dünyada ABD Politikasının Yeni Hatları**, Sabah Kitapları, 1. Baskı, İstanbul, 2000, s. 76

⁶³ Lane (ed.), **SSCB'de Emek ve İstihdam**, Londra, 1986, s.239-55 (E. Teague), ve Sovyet Araştırmaları, cilt 37 (1985), s. 173-83 (D. Slider)'den aktaran, aynı eser.

sıkı bir parti kurma düşüncesindeyken, Menşevikler daha geniş ve katılmaya açık bir örgüt kurmak istiyorlardı. Bu ayrılığa rağmen her iki grup da içerden ve dışarıdan Rusya'da Marksist akımın güçlenmesi için yoğun faaliyette bulunmaya başladılar⁶⁴.

Bu faaliyetlerin sonucu olarak, Menşevik Trotsky'nin önderliğinde 1905 yılında Petersburg'da bir ayaklanma olmuştur. Petersburg ve Moskova'da İşçi Sovyetleri kurulmuştur. Hükümet 1905 yılının sonunda bu ayaklanmayı bastırdıysa da, Çar 2. Nikola bazı özgürlükler vermeyi ve Rus Meclisi'ni(Duma) açmayı zorunlu görmüştür. 1914'te 1. Dünya Savaşı başladığı zaman Rusya tam bir kaos içinde bulunuyordu⁶⁵. Bu temel nedenlerin yanında Sovyet Devrimi'ni kolaylaştıran başka nedenler de bulunmaktadır.

Her şeyden önce, 1917 yılına gelindiğinde Rusya'da maliye, tıpkı Fransız Devrimi öncesinde olduğu gibi, iflas etmiş durumdaydı. Vergi sistemi karışık, bozuk ve adaletsizdi. Savaşın finansmanı ancak erimekte olan altın rezervleri ve dış borçlarla sağlanmaktaydı. 1904-1905 Japon savaşı bu yollarla finanse edilmiş, 1905 devrimi de kanlı bir biçimde ve Fransa'dan alınan büyük borçla bastırılabilmişti⁶⁶. Bunlara ek olarak, Çarlık rejimi toprak sorununa da bir çözüm bulamamıştı. İkinci olarak, Rusya'da, devlet kurulduğundan bu yana demokratik gelenek ve örgütler bulunmamaktadır. 1917 yılına gelindiğinde Rus halkı sesini hiçbir biçimde duyuramadığı için, Çarlık rejimine karşı şiddetli başkaldırıdan başka bir seçenek de kalmamıştır.

Sovyet Devrimi'nde 1. Dünya Savaşı'nın da payı varsa da, hareketin bastırılmamasını tümüyle savaşa bağlamak doğru değildir. Yukarıda belirtilen koşullar altında Rusya'da büyük bir patlama olacağı çok açık bir şekilde görülmektedir. Ancak, barış zamanında Çarlık ordusunun Çarın yanında yer alıp ayaklanmayı bastırması söz konusu olabilirdi.

⁶⁴ WALKER, Martin; **Dev Uyanıyor.Lenin'den Gorbaçov'a**, Altın Kitaplar Yayınevi Yayınları, 1.Baskı, İstanbul, 1989, s. 98-99, 103

⁶⁵ **St. Petersburg Press**

⁶⁶ MARPLES, R. DAVID; **Russia, 1917-1921**, ©Pearson Education Limited, Essex, 2000, I. Title; II. Series, s. 24-89, 97-98

2.2. Josef Stalin Dönemi

“Günümüzde Stalin” konulu uluslararası seminer, Sovyetler Birliği’nin nihai dağılmasından sonra ve onun yıkıntılarında yükselen işçi sınıfının, sermayenin yenilenmiş iktidarına karşı ilk adımlarını atmaya başladığı koşullarda, Ekim Devrimi’nin 77. yıldönümünde Moskova’da yapılmaktadır. Bu gelişmelere ilişkin olarak Stalin SSCB’de Sosyalizmin Ekonomik Sorunları’nın, SB’nde 1953’ten sonra gündeme getirilen Pazar reformlarını incelemede ve bunların ekonomik ve politik karakterleri hakkında bir sonuca varmada kalkış noktası teşkil ettiğini iddia etmektedir.

“Ekonomik tartışmaların içeriği neydi?” sorusu sorulabilir. SBKP(B), sosyalist toplumun temellerinin 1935’te kurulduğunu düşünmektedir. Partinin 18. Kongresi, komünist topluma geçişin, ülkeyi daha da geliştirmek için izlenecek yol olduğu düşüncesindedir. Yeni parti programını hazırlamak için bir komite kuruldu ve 1941’de Devlet Planlama Komitesi’nden, komünist toplumun temellerini oluşturacak 15 yıllık bir ekonomik kalkınma programı formüle etmesi istenmiştir. Bu perspektif Nazi işgaliyle sekteye uğramış; fakat savaş sonrası dönemde derhal yeniden başlamıştır. 1947’de 9. Parti Konferansı’nda Malenkov partinin SBKP(B)’nin yeni programı üzerinde çalışıldığını, mevcut programın küçükleştiğini ve yerine yenisinin konması gerektiği belirtilmiştir⁶⁷.

Bu görev 1952’deki 19. Parti Kongresi’nde de tekrarlanmıştır. 1946’da 4. Beş Yıllık Plan Raporu’nu Yüksek Sovyetlere sunarken Voznesenski kendisine 1941’de verilen görevi hatırlatılmıştır:

Tek ülkede komünizmi inşa etmenin mümkün olup olmadığını soran bir İngiliz gazeteciye verdiği yanıtta da açıkça görüldüğü gibi Stalin’in de bu programı benimsediği ifade edilebilir. Stalin soruyu şöyle yanıtlamıştır: *"Plan, sınıfsız bir sosyalist toplum inşasının tamamlanmasını ve sosyalizmden komünizme tedrici bir geçişi öngörüyor. SSCB'nin temel ekonomik görevinin, yani kişi başına sınıai üretim*

⁶⁷ Malenkov, **SBKP(B) MK'nin faaliyetleri, Sürekli Barış İçin, Halk Demokrasisi İçin**, Bombay, 1948, s.7 , Kaynak: Stalin and the Question of "Market Socialism" in the Soviet Union after the Second World War, printed in English in Vol. I, No. 1, Vijay Singh

hacmi açısından ekonomik olarak belli başlı kapitalist ülkelerin seviyesinin yakalanması ve aşılmasını öngörüyor.”⁶⁸

Stalin’in ölümü ile SBKP’ nin 20. Kongresi arasındaki dönemde ekonomi politikasında köklü dönüşümler yaşanmıştır. Komünist toplumun temellerini oluşturma doğrultusundaki planlama perspektifi terk edilerek, yerine tüketimci bir refah programı getirilmiştir.

Meta dolaşımı yerine, şehir ve kırsal arasında tedrici bir ürün değişimi uygulamasını öngören Stalin’in önerisi –ki bu öneri 19. Kongrede kabul edilmişti- Mayıs 1953’ten itibaren son buldu ve “Sovyet ticaretini yaygınlaştırma”⁶⁹ sloganı altında meta dolaşımının genişletilmesi programı kabul görmeye başlamıştır. Nisan 1953’te Tüm Sovyetler Bakanlarının ekonomik haklarının genişletilmesi ve 1955’te de Cumhuriyetlerin Bakanlıklarının ve İşletme Yöneticilerinin yetkilerinin artırılması ile Sovyet ekonomisinde Gosplan’ın alanı büyük ölçüde sınırlandırılmış oldu⁷⁰.

Stalin döneminden kalan merkezi direktif planlama sistemine 1955’te son verilerek yerine Gosplan, Tüm-Sovyetler ve Cumhuriyetler Bakanlıklarının yapacağı “koordinatif planlama”⁷¹ sistemi getirilmiştir. 20. Kongre sonrası iki yıl, Sovyet ekonomisinin işletilmesinde başka radikal değişikliklere de tanık olmuştur. 22 Mayıs 1957 tarihli ve 555 sayılı SSCB Bakanlar Kurulu kararı ile devlet sektörü ürünlerinin tahsisi sistemine son verilerek Sovyet sanayiinin ürettiği sınavi ürünleri satmak için çok sayıda merkezi satış örgütleri yaratılmıştır. Molotov, Kaganoviç ve Saburov’un SBKP’ nin lider pozisyonlarından indirilmesi, ekonomi politikaları üzerindeki etkisini hemen göstermiştir. İşletmelerin karlılık temelinde işletilmesini öngören 22 Eylül 1957 tarihli ve 1150 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile, üretim araçlarının metaya dönüştürülmesi işi başarılmış olduğu görülmektedir. ‘Ekonomi Politik Ders Kitabı’nın 1958’de çıkan üçüncü baskısı, devlet sektörü içinde üretim araçlarının meta olarak dolaştığını

⁶⁸ Voznesensky, **SSCB Ulusal Ekonomisinin Kalkınması İçin Beş Yıllık Plan**, 1946-1950, Soviet News, Londra, 1946, s.10, Kaynak: a.g.e.

⁶⁹ <http://www.revolutionarydemocracy.org/Turkish/marksocturk.htm> , Ziyaret tarihi : 2002-09-22

⁷⁰ <http://jia.sipa.columbia.edu/journal.html> , (2003-02-26)

⁷¹ AMİN, S., "Kapitalizm, Emperyalizm, Küreselleşme", **Özgür Üniversite Forumu**, sayı:1, 1997, Ankara

belirterek yeni ekonomik sistemi doğru bir şekilde yansıtmış olmaktadır⁷². 1998 yılı itibariyle Rusya'daki su yollarının uzunluğunun yaklaşık 89.000 km olduğu tahmin edilmektedir. Ülkedeki nehirlerin birbirlerine uzanan kollarının yanı sıra, Sovyet özellikle de Stalin döneminde rejim muhaliflerinin zorla çalıştırılmasıyla açılan kanallar su yollarının bir ağ gibi ülkeye yayılmasını kolaylaştırmıştır.

2.3. Nikita Kruşçev Dönemi

Dış politikayı, ABD ile olan ve "Soğuk Savaş"ın sınırsız düşmanlığının damgasını vurduğu ilişkiler belirlemektedir⁷³.

Her iki taraf da 1962 Küba kriziyle⁷⁴ nükleer savaşın eşiğine gelmişlerdir. O sıralarda Sovyetler Birliği⁷⁵, Stalin'in haleflerinden, 1956'da Stalin'in zulmünü göstererek Komünist Partiyi şok eden Nikita Kruşçev'in elindeydi. Kruşçev döneminde Çin'le dünya komünist hareket birliğini kıran olumsuz ilişkiler gerçekleşmiş ve o dönemden beri iki ülke arasında sürekli anlaşmazlık devam etmiştir.

Böyle bir uygulama ile Paltsev aslında tüm halkın, devletin mülkiyetinin, kolektif çiftliklerin grup mülkiyetine tabi kılınmasını önermektedir. MTİ'lerin dağıtılmasının (tasfiyesinin) temel koşulu, tarımdaki temel üretim araçlarının tahsisi sistemine son vererek tarım sektöründe ihtiyaç duyulan makinelerin satışı fonksiyonunu görece bir örgütlenmeyi, *Glavavtotraktorsbita*'yı, kendi yetkisi altında, yaratmıştır.

1958'de resmi olarak kendisini Venzher'in geliştirdiği öneriden mesafeli tutan Kruşçev MTİ'ni tasfiye etme ve tarımdaki üretim araçlarını kolektif çiftliklere satma politikasını uygulamıştır. Bunun sonucu olarak sanayideki üretim araçları gibi tarım alanındakiler de meta olarak dolaşıma sürülmüş olmuştur. Venzher'e ve Kruşçev'e yakın olan Sovyet yayıncı Vinniçenko, Stalin'in tarımdaki temel üretim araçlarının kolektif çiftliklerin mülkiyetinde olmasına karşı çıkmasının altında yatan nedenin onun

⁷² Ostrovityanov, *Politicheskaya Ekonomiya Uchebnik*, 3. baskı, Moskova, 1958, s. 505

⁷³ ARI, Tayyar; *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*, Alfa Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 1999, s. 23-67

⁷⁴ AYDEMİR, Emrah, "Uluslararası İlişkilerde Kriz ve Kriz İletişimi"

⁷⁵ CROZIER, Brian; *The Rise and Fall of The Soviet Empire*, An Imprint of Prima Publishing, National Review, California, USA, 2000, s. 34-36

köylülüğe olan güvensizliğinden kaynaklandığını ileri sürmektedir. Hızla genişleyen meta üretimi mantığı, emek gücü, artı-değer, kapitalist kar ve ortalama kar oranı gibi ekonomik kategorilerin yeniden ortaya çıkması anlamına gelmektedir. Kruşçev'in 1961'de öne sürdüğü komünist toplumu kurma programı bu bağlamda değerlendirilmelidir. SBKP, meta üretimi ve meta dolaşımının işleyiş alanının daraltılması yerine, bunların daha da geliştirilmesini planladığı görülmektedir.

2.4. Leonid Brejnev Dönemi

1964'te Krushchev'in yönetimden ayrılmasıyla 1982'ye kadar devlet Leonid Brejnev tarafından yönetilmektedir. Geçmişe baktığımızda Brejnev dönemi, her ne kadar Afganistan'a asker gönderdiyse de, ülke içinde atalet ve durgunlukla beraber uluslararası ilişkiler bazında istikrar ve rahatlama dönemi olarak görülebilmektedir⁷⁶.

Kruşçev ve Brejnev dönemlerinde Rus emperyalizminin oldukça güçlü bir etki sahibi olduğu bu bölge, Gorbaçov ve Yeltsin döneminde ABD emperyalizmine kaptırılmıştı⁷⁷.

Putin'in bir hegemonya alanı olarak Ortadoğu'yu yeniden kazanma politikasının öncelikli ayağı bölgede ABD'yle sorun yaşayan devletlere hamilik rolü üstlenmek olmuştur. Bu anlamda Putin dönemi boyunca, İran, Irak ve Libya'yla ekonomik ve özellikle de askeri alanda işbirliği anlaşmaları imzalamıştır⁷⁸.

2.5. Mihail Gorbaçov Dönemi

Sovyetler Birliği'nin sonuncu Komünist Parti Genel Sekreteri Mihail Gorbaçov, 3 yıllık bir genel sekreterlik fetret döneminden sonra 1985 Martı'nda başa geçmiştir. Gorbaçov⁷⁹ sadece toplumsal, siyasi ve ekonomik reformlar ile nükleer silahların

⁷⁶ <http://www.evrensel.net> , (2003-02-26)

⁷⁷ YELTSİN, Boris; **Geceyarısı Günlükleri**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2000, s.49, 90-110

⁷⁸ ROSE, Richard & MUNRO, Neil; **Elections without Order. Russia's Challenge to Vladimir Putin**, Cambridge University Press, <http://www.cambridge.org> , Cambridge, UK, 2002, s. 78

⁷⁹ BROWN, Archie; **The Gorbachev Factor**, Oxford University Press, New York, 1996, s. 7-89, 98-104

kontrolü konusunda değil, bölgesel politikalar ve Üçüncü Dünya ülkeleriyle olan ilişkiler konusunda da dışarıya karşı toptan diplomatik hücumu geçmiştir⁸⁰.

Gorbaçov'un ilk başarılarından biri Aralık 1987'de imzalanan ve süper güçlerin silahlanmasını büyük ölçüde azaltan Ara Nükleer Güçler anlaşması olmuştur. Diğeri ise, son Rus güçlerinin Afganistan'dan on yıllık bir savaştan sonra ayrıldığı sırada, 1989'un başında, Amerika'yla olan eski bir anlaşmazlığın halledilmesidir⁸¹.

Rusya dış politikasına yeni bir yön veren dönemin Sovyet lideri Gorbaçov ile birlikte Sovyetlerin dış politikası kökünden değişmiştir⁸². Eskiden sadece iç politika üretmekle meşgul olan Politbüro, değişen zamana ayak uydurmak zorunda kalmıştı. Politbüro, 1987'lerde Sovyetlerin iç politikada istikrarsızlığın yerini istikrara terk etmesini temin eden yegane kuruluş olarak gösterilmektedir. 1988'lere gelindiğinde ABD Dış İşleri Bakanlığı sözcüsünün "artık Soğuk Savaştan söz etmemizin gereksiz ve boş olduğu görülmektedir. Çünkü Soğuk Savaşın bir diğer Bloğu olan Doğu Bloğu ve müttefikleri olan Sovyet Rusya'sı çökmek üzeredir. Komünist rejim artık bizler için, ABD için bir tehdit oluşturmamaktadır"⁸³. İçeride Gorbaçov'un programı *Perestroika*⁸⁴ ve *Glasnost*⁸⁵ gibi slogan kavramlar üzerine odaklanmıştır⁸⁶. Glasnost politikasının temelinde, daha önce halktan gizlenen yönetim hatalarına ve siyasi yanlışlıklara dikkat çekme konusunda önemli rol oynayan medyanın liberalleşmesi bulunmaktadır. Gorbaçov başa geçtiği zaman "Uluslar sorununun - Sovyetler Birliği'ndeki 100'den fazla değişik etnik gruba işaret eder- ulusun karşı karşıya kaldığı en büyük sorun olduğunu açıklamıştır⁸⁷. Ülkenin toplumsal ve politik hayatı üzerinde sıkı denetim kurulmasının, tepkileri -özellikle Trans-Kafkasya ve Orta Asya'da- gün yüzüne çıkaracağı konusundaki iddiaları doğru çıkmıştır. Ekonominin korkunç durumu açığa çıkınca, uluslararası arenada, 1990 Kuveyt krizinde tepkisiz kalması ve Almanya'nın tekrar

⁸⁰ <http://kremlin.ru> , (2003-02-26)

⁸¹ SAGADEEV, A., "Rusya ve Büyük Güç İdeolojisi", **Avrasya Dosyası** Cilt:1 Sayı:1, 1994 Ankara

⁸² BROWN, Archie; **The Gorbachev Factor**, Oxford University Press, New York, 1996, s.212-270, 306-307

⁸³ a.g.e. , s. 213, 214

⁸⁴ Rusça'dan Tercümesi: "Yeniden Yapılanma Süreci" şeklindedir.

⁸⁵ Rusça, "Açıklık ve Demokrasiyle Bağdaşırılık İlkesi" anlamına gelir.

⁸⁶ <http://www.foreignpolicy.org.tr> , (2003-02-24)

⁸⁷ ASLAN, Y., "Yeni Jeopolitik Türk Kuşağı ve Türkiye", Yeni Türkiye, sayı:15, 1997, Ankara

birleşmesine direnç göstermemesinde de görüldüğü gibi sadece basit bir oyuncu olarak durduğu görülmektedir.

Rusya bu 2 Siyasi oyunda uysal bir şekilde ABD'ye tabi olmuştur. Gorbaçov, cumhuriyetlerdeki artan bağımsızlık isteğine rağmen son tavrını SSCB'nin dağılışına karşı göstermiştir. Baltik cumhuriyetleri bu konuda kesinlikle taviz vermediler ve bağımsızlık duygusunun konunun üstesinden geleceğini ispatlayan plebisitler organize ettikleri görülmektedir⁸⁸.

1990'in başlarında Gorbaçov'un Kızıl Ordu'yu Litvanya'ya gönderme kararı ve 20 Ocakta Ruslarca Bakü'de yapılan katliamlar sonun başlangıcı olmuştur⁸⁹. Bir tarafta radikaller ve geri çekilenler, diğer tarafta ordu ve KGB'nin⁹⁰ sıkıştırılmalarıyla Gorbaçov'un pozisyonu giderek daha da savunulmaz bir hal almıştır. Bu noktada Moskova Komünist Partisi'nin alaşağı edilmiş başkanı ve 1992'de Rusya Cumhuriyeti devlet başkanlığı seçimlerini kazanan Boris Yeltsin rakip olarak ortaya çıkmıştır. Aynı yılın sonbaharı, ordu Leonid Brejnev günlerini hatırlamayan askerlik yaşına gelmiş gençleri silah altına almıştır. Perestoroyka'nın başlangıcından bu yana on beş yıl geçmiştir. Sovyet döneminin kaybolup gittiği görülmüştür. Geçiş dönemi sona erdiği. 1980'li yılların başlarında, bazı kişiler Sovyet yaşamının kalıplarını kırmaya çalışmış; başkaları ise buna direnmeye çalışmışlardır. Mücadele "demokratlar" için bir zaferle sonuçlanırken, bu başarı parlamentoya ateş açılmasını da yanında getirmiştir. 1993-95 yılları arasındaki özelleştirmeler toplumun ekonomik ve sosyal yapısı, değerleri ve yönelimlerinde radikal bir değişikliğe yol açtığı görülmektedir. Fakat Sovyet usulü yaşam tümüyle yok edildikten sonra Rusya – bütün Doğu Avrupa gibi - paradoksal bir şekilde nostaljinin ağına düşmüştür.

Bu yeni dönemin başlangıcında, otoriteler bu nostaljiye karşı mücadele etmeye çalışmışlar. Sonra bir geri dönüş yapıp nostaljiyi kendi silahları olarak kullanmaya başladılar. İlk bakışta böyle ideolojik akrobasi hareketleri şaşırtıcı gelebilir. Ancak

⁸⁸ CHASE, Robert; HILL, Emily; KENNEDY, Paul; **Eksen Ülkeler. Gelişen Dünyada ABD Politikasının Yeni Hatları**, Sabah Kitapları, 1. Baskı, İstanbul, 2000, s. 39-103

⁸⁹ BROWN, Archie; **The Gorbachev Factor**, Oxford University Press, New York, 1996, s. 45-90

⁹⁰ Amy Knight, "The Enduring Legacy of the KGB in Russian Politics," **Problems of Post-Communism** 47:4 (July/August 1999): 4.

1990'lı yılların başında devlet mülkleri ele geçirilip dağıtıldığı zaman ulusun elit kesiminin her şeyi kapsayan bir ideolojiye ihtiyaçları bulunmaktadır. Eğer yüksek sesle bütün fabrikaların ve genel olarak ekonominin- hiç bir bedeli olmadığı ilan edilirse, fabrikaların ve petrol sanayiinin ele geçirilmesi daha kolay olacaktır⁹¹.

Fakat şimdi pasta dilimlere bölünmüş, radikalizm yerini tutuculuğa bırakmış bir durumdadır. Şimdi ele geçirilen mülklerin korunması gerektiğini, toplumun otoriteye, iktidara ve yasalara saygı duymayı öğrenmesi gerektiği söylenmektedir. Sovyet kültüründe ne kadar tutucu ve otoriter yan varsa yeniden hayat bulmaktadır. Buradaki paradoks reformcuların böyle yaparak, aslında kendi taraftarlarının tasfiyesine yol açan Sovyet deneyiminin en kötü yanlarına hitap etmeleridir. Derzhavnost yine modadır. Onlar, " büyük bataalyonlar" ve "güçlü eli" hatırlamaktadırlar⁹².

1990'lı yıllarda gelişen toplum kendisinden önceki rejimden bir çok şeyi miras almıştır. Kompleks bir güvenlik sistemi, nükleer füzeler ve şimdi daha az sayıda askere kumanda eden generaller kalabalığı muhafaza edilmiştir. Genel olarak herkese açık olan bir eğitim ve ücretsiz sağlık sistemi muhafaza edildi.

Bu eleştiri doğrudur, ancak bir konu dışında: Sovyet eğitim sistemi gerçekte mükemmeldi. ve yüz binlerce vatandaşımız- belki milyonlarca- uluslararası işçi piyasasında, Batılı meslektaşlarını yalnızca mükemmel bilgi hazneleri ile değil fakat batılıların- bütün piyasa yönelimlerine rağmen- ne okulda, ne de üniversite de öğrenmediği her koşula ayak uydurma kabiliyetleri ile şaşkınlığa uğrattılar.

Bugünün Rusya'sı geçmiş Sovyet sisteminden aldığı yaygın bir sosyal güvenlik ve iş yerinde mesleki dayanışma sistemlerine sahiptir. Sosyal garantileri savunulmasını bir ihtiyaç olarak gören ve aynı zamanda serbest piyasa ekonomisini benimseyen bir toplum kurulmuştur⁹³. Son on yılda gelişen "Rusya Modeli'nin" ana belirleyici özelliği belki de, "piyasa unsurları" ve "sosyal garantilerin" bir birleşiminden ibaret olmasıdır.

⁹¹ KÖNİ, H., "Türkiye'nin Şeytan Üçgeni", **Savunma ve Havacılık**, cilt:12, no:1, 1998

⁹² Boris Kagarlitsky

⁹³ CHERNİAVSKIY, Stanislav, "The Caucasus Vector of Russian Diplomacy.", **Central Asia and the Caucasus: Journal of Social and Political Studies**, 2000, no. 5: 94.

Bu bireşim zorunlu olduğu kadar kaçınılmazdı. Çünkü özelleştirmelerin sürmesi, gerçekten değere sahip olan her şeyin bir engel ile karşılaşmadan ele geçirilip dağıtılması için toplumun geri kalan kısmına en azından yaşamlarını sürdürmelerini garanti etmek gerekmektedir. Eğer bu olmasaydı, 1993 sonbaharında ki küçük savaşta görüldüğü gibi her şey kolayca kontrol dışına çıkabilirdi. Geçen yedi yıl içerisinde halk bu tatsız olayları hali hazırda unuttu ve bugün, Rus liberallerinin yeni bir kuşağı "Rusya'yı düzeltmeye" kararlıdır. Ekonomi ve Ticaret Bakanı German Gref tarafından hazırlanan ekonomik plan sosyal güvenlik ile piyasa ekonomisi arasındaki uyumsuzluğu ortadan kaldıracak. ve bunun doğal bir sonucu olarak sosyal güvenlik sistemi etkilenecektir⁹⁴.

Kabul edilen vergi yasası zenginleri kayırmakta ve dar gelirlilere devlet kaynaklarından daha az bütçe ayrılmasına neden olmuştur⁹⁵. Üzerinde çalışılan yeni Çalışma yasası işçilere verilen bir çok yardımın azaltılmasını, şirketlerin çalışma saatini günde 12 saate kadar artırmasını ve bağımsız sendikaların yaratılmasını zorlaştırmayı hedeflemektedir. Kremlinde yaşayanlar istedikleri politik uygulamaları, halka kabul ettirebileceklerine inanmaktadırlar. Kursk denizaltı faciasının gösterdiği gibi şüphesiz halkın otoritelere duyacağı güvenin bir sınırı bulunmaktadır. Politikacıların nostalji dolu konuşmaları halkı pasifleştirebilir, fakat bu konuşmalar tümüyle değişik olan gerçekleri saklamaktadırlar. Ve ne televizyon ne de devlet Başkanının da yapabileceği pek fazla bir şey olmamaktadır. Ancak eski sloganları yeni amaçlara hizmet edecek şekilde yeniden düzenlediler.

2.6. Sovyetler Birliği'nde Çöküş Sonrası Yaşanan Değişim Süreci

Sovyetler Birliği'nin sona ermesi ve Gorbaçov'un görevinin bitmesi ile Yeltsin Rusya Federasyonu'nda gücünü sağlamlaştırmaya başlamıştır. Sovyet ve Rus Komünist Partileri feshedilmiştir⁹⁶. Yeltsin 1991 Ekim ve Kasım ayları boyunca Rusya için yeni bir bakanlar kurulu ve köklü bir ekonomik program uygulama yoluna gitmiştir. Bu

⁹⁴ Boris Kagarlitsky bir sosyologdur. Bu makale Moscow Times'da basıldı

⁹⁵ www.rizgari.com, (2004-01-12)

⁹⁶ CROZIER, Brian; **The Rise and Fall of The Soviet Empire**, An Imprint of Prima Publishing, National Review, California, USA, 2000, s. 23-29, 89

program, eski komünist ve muhafazakar milliyetçilerin işbirliği ile, 1989'da Gorbaçov tarafından kurulmuş olan sözde seçilmiş meclis Halkın Vekilleri Kongresi tarafından büyük bir muhalefet görmüştür⁹⁷.

Devlet başkanı ve Kongre arasında devam eden mücadele 1993'te Yeltsin'in Kongre için yeni seçimlerin yapılacağını ilan etmiştir. Karar, 1993 Ekimi'nin ilk haftasında Kongre taraftarlarıyla Yeltsin'e bağlı güvenlik kuvvetleri, çoğunlukla ordu birlikleri ve içişleri kuvvetleri, arasında sokak savaşlarına neden olmuştur. Meclis binası Beyaz Saray - Yeltsin'in sadece iki yıl önce (1993) ihtilalcilere karşı ilk direnişini yaptığı yer- kuşatma altına alınmış. Yeltsin yanlısı güçler galip gelmiştir. Yeltsin, pozisyonunun güvenlik altına alınmasıyla, daha güçlü devlet başkanlığı yetkileri ve iki meclisli parlamento imkanı sağlayan yeni bir anayasa hazırlayabilecektir. Aralık 1993'te ulusal referandum yapılmıştır. Bu yeni model ağırlıklı olarak Amerikan ve Fransız örnekleri üzerine bina edilmişti. Yasama organı Duma'nın yetkileri sıkı bir şekilde sınırlandırılmıştı. 1993'ten beri en istikrarlı başarıyı gösteren parti, 1992 Kasımı'nda yasağı kaldırılan ve tekrar kurulan Gennadiy Zyuganov başkanlığındaki Komünist Partisi olmaktadır. Bunun yanında milliyetçi bir sağ kanat partisi olan ve Vladimir Jirinovski tarafından yönetilen Liberal Demokrat Parti 1990'ların ortalarında kısa bir dönem çıkış yapmış fakat daha sonra tekrar zayıflamıştır. Duma ile başkanlık arasındaki mücadele devam etmiş ve 1995'te Çeçenistanda savaş felaketinin ortaya çıkmasıyla yoğunlaşmıştır. Rusya son beş yıl boyunca çok değişmiştir. Komünist Partinin yayılmacı etkisi yerini rekabete giren güç merkezlerine bırakmıştır⁹⁸.

Güvenlik kuvvetleri, askeriye ve beraberindeki sanayi kompleksleri, sözde oligarşiler, reform programı sırasında devletin kontrolü kaybettiği sıralarda ekonominin önemli bölümlerinin kontrolünü sağlamayı başaran güçlü iş yöneticileri ve son olarak kendi topraklarını çok uzaklardan ve Moskova'nın çok az müdahalesiyle kontrol eden bölgesel liderlerdir. Bunun en açık örneklerinden biri eski popüler general, Sibiryaya Krasnoyarsk Oblastını yöneten Aleksandr Lebed'dir.

⁹⁷ YELTSİN, Boris; **Geceyarısı Günlükleri**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2000, s. 55-68

⁹⁸ a.g.k. , s. 16, 461, 666

Bu unsurlar arasındaki karışık ve sapkın işbirlikleri şimdi ülkeyi kontrol etmektedir. Ülkeyi yöneten sınıf zenginleştikçe zenginleşirken, halkın çoğu ekonomi kötüye gittikçe daha çok acı çekmektedir.

Yeni yönetimin gücünü gösteren en göze çarpan örnekler, ekonomik gerilemeye⁹⁹ sebebiyet verme ve giderek artan tutarsız kişilik suçlamalarına, sağlıksızlık ve alkoliklik gibi toplumsal olaylara maruz kalan Yeltsin'in kaybetmesi beklenen 1996 başkanlık seçimleriyle beraber ortaya çıkmıştır. Yeltsin'in şansı bütün muhalefet adaylarını saf dışı edecek şekilde yükseltilmiştir.

Komünist lider Gennadiy Zyuganov'un ona yakın oy toplamasıyla Yeltsin yarışı kazanmıştır. Yeltsin, sağlığının giderek bozulmasıyla, ataması Duma'nın onayına bağlı olan başbakanına daha çok güvenmek zorunda kalmıştır. 1993'ten 1998 martında Yeltsin tarafından azledilinceye kadar Viktor Chernomyrdin beş yıllık süre içinde yegane varlıktır. Yerine Yeltsin tarafından 35 yaşında bir ekonomist atanmıştır¹⁰⁰.

Beş aylık bir süre bu siyasi açmazın onun yapabileceklerinin ötesinde olduğunu göstermeye yetmiş ve Ağustos'ta o da görevden alınmıştır. Yeltsin'in Chernomyrdin'i tekrar görevlendirmesine rağmen Duma onu tekrar onaylamayı reddetmiştir. Nihayet kıdemli bir asker diplomat olan, 1991 Körfez Savaşı'nda Irak'la yapılan anlaşmalarda görev alan ve daha sonra da KGB'nin dışişleri sorumluluğunu almış olan bir aday, Yevgeni Primakov üzerinde anlaşılmıştır¹⁰¹.

Primakov da Yeltsin tarafından herhangi bir gerekçe gösterilmeden ve uyarılmadan görevden alınıncaya kadar bir yıla yakın görevde kalmaya devam etmiştir. Yerine başka bir eski ajan, KGB'nin İçişlerinden, şimdi federal güvenlik servisi olarak bilinen FSB¹⁰², sorumlu olarak görev yapmış Vladimir Putin getirilmiştir¹⁰³.

⁹⁹ Ekonomik Gerileme ve Kalkınma Teorileri için bakınız: HİÇ, Mükerrer; **Büyüme ve Gelişme Ekonomisi**, Filiz Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1994, s. 12-89

¹⁰⁰ <http://www.mid.ru>, (2003-02-26)

¹⁰¹ YELTSİN, Boris; **Geceyarısı Günlükleri**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2000, s. 156-213

¹⁰² <http://www.fsb.gov.ru>, (2003-01-22)

¹⁰³ ROSE, Richard & MUNRO, Neil; **Elections without Order. Russia's Challenge to Vladimir Putin**, Cambridge University Press, <http://www.cambridge.org>, Cambridge, UK, 2002, s. 17

2.7. Boris Yeltsin Dönemi

Bu arada, KGB¹⁰⁴, ordu ve partideki muhafazakarlar, giderek artan bir korku içinde, ülkedeki değişimi, kendi durumlarıyla beraber durdurma konusunu düşünerek beklemekte ve hızlı bir şekilde harekete geçmek istemekteydiler. 19 Ağustos 1991'de Gorbaçov Kırım'da tatildeyken SSCB Acil Durum Komitesi tarafından bir ihtilal yapılmıştır¹⁰⁵.

Gorbaçov'un pozisyonu tamamen elinden alındı, darbeye karşı direniş ve muhalefet gösteren Boris Yeltsin çok güçlenmiştir. 1991'de Rusya'da borsanın çökmesi artık her şeyin altüst olduğunun ilk ve son sinyallerini vermektedir. Yeltsin'in ekonomi danışmanı bile bu durum karşısında şaşkınlık içerisindeydi. Bu Yeltsin'in yükselişini körükleyerek, Rusya'nın bağımsızlık sürecini kazanma yolunda atmış olduğu ilk adımlara hız kazandırmaktadır.

Yeltsin Rus halkının psikolojisine son derece derinden hakimdi ve en önemli niteliklerinden biri de bu olsa gerekti ki, SSCB'nin dağılması beraberinde Rusya Federasyonu'nun kurulmasını getirmekteydi¹⁰⁶. Gorbaçov'un SSCB'yi kurtarma adına yaptığı son çabalar, 1991'in geri kalan aylarını konumlarını sağlamlaştırma ve Sovyetler sonrası için bir taslak çizme çabalarıyla geçiren cumhuriyetlerin liderleri tarafından boşa çıkarılmıştır¹⁰⁷.

1991 Ekim ayı sonunda sekiz cumhuriyetle bir ekonomi anlaşması ve Aralık'ın ilk haftasında da Rusya, Belarus ve Ukrayna'nın katıldığı ve BDT'nin temellerini oluşturan üçlü bir anlaşma imzalanmıştır¹⁰⁸.

¹⁰⁴ Amy Knight, "The Enduring Legacy of the KGB in Russian Politics," *Soruns of Post-Communism* 47:4 (July/August 1999): 4.

¹⁰⁵ BROWN, Archie; *The Gorbachev Factor*, Oxford University Press, New York, 1996, s. 122-124

¹⁰⁶ YELTSIN, Boris; *Geceyarısı Günlükleri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2000, s. 232

¹⁰⁷ CROZIER, Brian; *The Rise and Fall of The Soviet Empire*, An Imprint of Prima Publishing, National Review, California, USA, 2000, s. 67

¹⁰⁸ <http://www.evrensel.net>, (2003-02-26)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

RUSYA'DA 2000 SEÇİMLERİ ve VLADİMİR PUTİN HAKKINDA DETAYLI BİLGİLER

3. VLADİMİR PUTİN DÖNEMİ

Uğrusuz kökenine rağmen Putin yetenekli bir yönetici olduğunu¹⁰⁹ ispatlamıştır. 1999 Aralık ayında yapılan Devlet Duma seçimlerinde, sadece iki ay önce kurulan hükümet yanlısı "Birlik" Partisi, Komünist Parti'nin ardında ikinci olarak yerini almıştır. Putin, sadık devlet adamlığı sıfatıyla; becerikli, iyi çalışan aynı zamanda hızlı ve verimliliğiyle Yeltsin'i etkilediği kadar, tüm Rus halkını da kendisine hayran bırakmıştır¹¹⁰.

Bu yüzden Yeltsin daha 2000 yılı başlamadan, dünya ve Rus kamuoyu karşısında güvendiği Putin'e karşı bir jest yaparak ve dünyada mevcut olan demokrasi ilkelerini hiçe sayarak koltuğunu ona bıraktığını resmen açıklamıştır. Bu jest nitelikli bir gösteri dışında tüm dünyaya halen Rusya'daki mevcut siyasal yönetim sisteminin eski cunta rejimine benzer bir şekilde gerçekleştirildiğine bir işaret niteliğinde olmaktadır. Yeltsin'in Putin'e olan güveninin nereden geldiğini ise herkes bilmektedir. Putin eski bir istihbarat subayıdır. Yurtdışında birçok tehlikeli istihbarat görevleri üstlenmiş, özellikle de eski Sovyet etkisi altında bulunan Doğu Almanya'daki yapıtları ve son derece önem arz etmekte olan belgelerin korunmasında gösterdiği üstün başarılarıyla kendine güven kazanmış ve herkesçe devlete ve Rus yönetimine sadık birisi olarak bilinmektedir¹¹¹.

¹⁰⁹ ROSE, Richard & MUNRO, Neil; **Elections without Order. Russia's Challenge to Vladimir Putin**, Cambridge University Press, <http://www.cambridge.org> , Cambridge, UK, 2002, s. 45

¹¹⁰ <http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/europe/415124.stm> , (2003-01-22)

¹¹¹ BALCI, E., "ABD ve Çin", **Cumhuriyet Gazetesi**

Hiçbir seçim düzenlenmeden, merkezden dolaylı atanma yoluyla başa gelmiş olan Putin'in sonraki yıllarda demokrasi kurallarına uygun bir seçim düzenletmesi de onun üstün yetenekli ve nitelikli bir devlet adamı olduğunun açıkça ispatını teşkil etmektedir. 2000'in Mart ayında artık Rusya eski Sovyet Rusya olmaktan kurtulduğunu ve dünyaca kabul gören demokrasi kurallarına uygun bir şekilde seçimlerin eşliğindedir. İşte bu dönem Rusya için tarihinde en büyük değişimleri getirecek olan şu anki Rusya'nın dış siyasetini, ekonomisini ve dünya siyasetindeki diğer Sovyet başkanlarından farklı adımlar atması nedeniyledir ki, beğenilmektedir.

3.1. Vladimir Putin'in Biyografisi

Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, 7 Ekim 1952 tarihinde, SSCB döneminde adı Leningrad olan St. Petersburg Kenti'nde doğmuştur. Leningrad Devlet Üniversitesi Hukuk Bölümü'nden 1975'te mezun olan Putin, yüksek lisansını ekonomi alanında yapmıştır. Mezuniyetinin ardından, 1975'ten itibaren KGB' de çalışmaya başlayan Putin, bir süre Almanya'da görev yapmış, Leningrad'a dönmesinin ardından da üniversite yönetiminde görev almıştır.

1990'da Leningrad Şehir Konseyi'nde danışmanlık yapan Putin, 1991-1992 yıllarında da belediye başkan yardımcısı ve belediye konseyi dış ilişkiler komitesinin başkanı görevini yürütmüştür. Putin, 1996 yılına kadar St. Petersburg yönetiminde çeşitli kademelerdeki görevlerinin ardından, 1996'da Kremlin Sarayı Mülkiyet İdaresi Başkan Yardımcılığı'na atanmış ve bu görevini, 1997 yılına kadar sürdürmüştür. 1997 ve 1998'de Devlet Başkanlığı İdaresi Başkanı ile Devlet Başkanlığı Denetim İdaresi Başkanı olarak yapmıştır¹¹².

Putin, 1998-1999 yıllarında, Rusya İç İstihbarat Servisi FSB' nin başkanlığını yaparken, aynı zamanda, yeni Rusya'nın "Politbürosu" olarak da adlandırılan Rusya Güvenlik Konseyi'nin sekreterliği görevini yürütmüştür¹¹³. Putin, 9-16 Ağustos 1999 tarihleri arasında başbakan yardımcısı ve başbakan vekilliği, 16 Ağustos'tan itibaren de

¹¹² St. Petersburg Press, 2003-02-26

¹¹³ BEHAR, B., "Milliyetçilik Teorileri, Avrasya'da Siyaset ve İlişkiler", **Türkiye Günlüğü**, sayı:50, 1998, Ankara

başbakan olarak görev yapmaya başlamıştır. Devlet Başkanı Boris Yeltsin'in 31 Aralık 1999'da istifa etmesinin ardından, Anayasa gereği, üç ay içerisinde devlet başkanlığı seçimi yapılincaya kadar bu görevi vekaleten üstlenmiştir. Putin, Rusya'da yapılan başkanlık seçimlerinde %50'nin üzerinde oy toplayarak, birinci turda devlet başkanı seçilmiştir¹¹⁴.

3.2. Vladimir Putin Kimdir?

Pek tanınmayan birinin Rusya'nın başına gelmesinin şoku, Batıda yeni-yeni atlatılmaktadır. 2000 şubatında Davos'ta ortaya atılan ve sonradan moda haline gelen "Who is Mr. Putin?" sorusu artık giderek daha az duyulmaktadır¹¹⁵. Yalnızca Putin'in¹¹⁶ kim olduğu değil, izlemeye başladığı politikalar da bir ölçüde ortaya çıkmış durumdadır. Önceleri disiplinli bir KGB subayı olan Putin, uzun süre Leningrad / Petersburg'da önceki Belediye Başkanı Anatoliy Sobçak'la çalıştıktan sonra 1996'da Moskova'ya çağırılmıştır¹¹⁷.

Putin'in yıldızı haber alma örgütü Federal Güvenlik Servisi şefi ve Rusya Güvenlik Konseyi sekreteri olarak parlamış ve 14 Ağustos 1999'ta başbakanlığa getirilmiştir. Aynı yılın son gününde Yeltsin'in aniden istifa etmesiyle yönetimi devralmıştır. 26 Mart başkanlık seçimlerini yüzde 52 gibi büyük bir oranla ilk turda aldıktan sonra 7 Mayıs'ta resmen göreve başlamıştır¹¹⁸.

Kendisiyle ilgili olarak Rusya ve batı basınında çıkan yazılar ve onunla yapılan söyleşilerden oluşan "Birinci şahıstan" adlı kitap da gösteriyor ki, Putin devletin zayıflamasını ve SSCB'nin yıkılmasını büyük üzüntü duyarak izlemiştir. KGB kökeni, onun alışkanlıklarını ve çalışma stilini belirlemektedir. 7 Ekim 1952 doğumlu lider, enerjik ve yeniliklere açık yapısını sergilemeyi seven biridir. Spor yapıyor, Almanca

¹¹⁴ <http://www.kimkimdir.gen.tr/kimkimdir.php?id=387&arayan=putin> , (2003-01-03)

¹¹⁵ BLANK, S., "Kafkasya Güvenliğinde Yeni Eğilimler", **Avrasya Etüdüleri**, sayı:13, 1998, Ankara

¹¹⁶ PUTİN, Vladimir Hakkındaki Tüm Biyografik ve Tanıtıcı Bilgiler Resmi Web Sitesi Olan <http://www.putin.ru> 'dan Rusça'dan özenle Tercüme Edilerek Derlenmiştir.

¹¹⁷ "Putin, Nazarbayev Urge Progress in Caspian Talks" Interfax Diplomatic Panorama for 20 June 2000. **World News Connection.**

¹¹⁸ <http://www.time.com/time> , (2003-02-19)

biliyor, İngilizce öğreniyor ve politikadaki büyük deneyim eksikliğini kısa sürede gidermek için çaba harcamaktadır.

KGB dosyasında onunla ilgili olarak yazılan tek olumsuz not "risk ve tehlike duygusunun yeterince gelişmemiş olması" şeklindedir. Fiziki ve aklıyla çocukluktan beri liderlik yapan siyasilere benzememektedir. Kendini kanıtlamak için judoda büyük başarılar kazanmış. "Birinci şahıstan"¹¹⁹ kitabının yazarlarından Natalya Gevorkyan'ın ifadesiyle, Putin'in tutumlarını önemli ölçüde "onun herkese küskün olması" belirlemektedir.

Bununla birlikte devleti pek çok şeyin üzerinde gören Putin, devlet ciddiyetine ve sorumluluğuna sahiptir. Yeltsin gibi içte ve dışta alay konusu olmamaktadır. Söz ve tavırlarıyla vatansever olduğu ve gerçekten Rusya'nın güçlenmesini istediği izlenimini vermektedir¹²⁰.

3.3. Putin Rusya'sı ve Rusya'nın Yeni İmajı

Politikaya girmeden önce kariyerini, Rusya gizli servisi KGB' de yapan Putin, küçük bir çocukken bile hep istihbarat konusuna çekildiğini, edebiyat ve filmlerden etkilendiğini anlatmaktadır. Putin, "Ancak ben casus olmayı değil, ülkeme yararlı olmayı istedim. İstihbarat subaylığı görevi belli riskleri de içeriyor. İçinde romantizm unsuru da var" diye ifade etmektedir¹²¹.

Rusya Devlet Başkanı, istihbarat servisinde çalışmış olmaktan dolayı hiçbir pişmanlığı olmadığını, geçmişinden utanmadığını ve ülkesinin iyiliği için çalışan başarılı bir istihbarat subayı olduğunu da vurgulamaktadır¹²². Vladimir Putin iktidara eski Devlet Başkanı Boris Yeltsin tarafından getirilmiştir. Ama geçen 15 ay süre gösterdi ki, Putin birçok konuda Yeltsin'in tam karşıtı politikalar izleyen bir lider konumundadır.

¹¹⁹ TİMAKOVA, Natalya, KOLESNİKOV, Andrei, GEVORKYAN, Nataliya; **First Person : An Astonishingly Frank Self-Portrait by Russia's President Vladimir Putin**, Public Affairs Publications, New York, I., 2000, s. 55

¹²⁰ <http://www.rusyaonline.com/haberler/?category=1&id=1026974952> (2002-08-03)

¹²¹ <http://www.savaskarsitlari.org> , Washington AA , (2003-02-23)

¹²² <http://jia.sipa.columbia.edu/journal.html> , (2003-02-26)

Yeltsin “yıkıcı” bir liderdi. Mihail Gorbaçov’a¹²³ karşı savaşırken Sovyetler Birliği’ni devirmiş, Rusya’yı önemli ölçüde liberal politikalara ve Batıya yöneltmiş, bu arada iktidarını pekiştirirken ülke içinde genel olarak demokratik özgürlükleri genişletmiştir. Ama izlediği politikalar ve kişisel zaafı nedeniyle, ülkesinin uluslararası prestijini zedelemiş, kendi koltuğunu sağlamlaştırırken Rusya Federasyonu’nun dağılma sürecini engelleyememiş, hatta cumhuriyetlere verdiği geniş haklarla körüklemiş¹²⁴, yolsuzluklarla ve büyük finans çevrelerinin siyasi hayatta öne çıkmasıyla mücadele edememiş bir liderdir. Üstelik yaşlı, sağlıksız, alkol düşkün, patavatsız, risklere ve sürprizlere aşırı derecede düşkün, öngörülmez bir yöneticidir.

Bu ve başka nedenlerden dolayı 1996’daki ikinci başkanlık seçimlerinden sonra, özellikle de 1999 içinde Yeltsin, Rusya egemen güçleri açısından iktidarı güvence altına alamayan zayıf bir başkan durumuna gelmiştir. Kamuoyu desteği yüzde 2 civarına düşmüştür.

Yalnızca toplumda ve siyasi arenada değil, ordu, içişleri ve haber alma kurumları¹²⁵ içinde de giderek artan bir tepki görmeye başladı. Bu durumda ülkeye yeni bir lider gerekiyordu¹²⁶. Hem de derhal; 2000 yazındaki olağan seçimlere kadar beklemek bile riske girmek demektir; böyle bir durumda Yevgeni Primakov, Yuriy Lujkov gibi birinin başa gelmesi hesaplanması güç gelişmeler yol açabilirdi. Uzun arayışlardan sonra hem Yeltsin’i, hem siyasi ve ekonomik iktidar çevrelerini, hem de güvenlik kurumlarını rahatlatan bir aday bulundu: Putin¹²⁷. Üstelik Putin, başbakanlığı (yani devlet başkanlığı aday adaylığı) süresi içinde, daha önceki kısa dönem başbakanları gibi “rahatsız edici” tutumlar içinde olmamıştı. Şimdi sorun onu başa getirebilmektir. Rusya’nın içinden geçtiği dönem ve halkın durumu, istekleri, psikolojisi

¹²³ BROWN, Archie; **The Gorbachev Factor**, Oxford University Press, New York, 1996, s. 112, 117

¹²⁴ a.g.e. s. 134

¹²⁵ <http://www.time.com/time>, (2003-02-19)

¹²⁶ KAPUSCİNSKİ, Ryszard; **İmparatorluk**, Om Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 1999, s. 82-85

¹²⁷ İVANOVA, İgor Sergeyeviç; **Rusya'nın Dış Politikası ve Dünya (Makaleler ve Toplantılardan derleme)**, Uluslararası İlişkiler Moskova Devlet Üniversitesi, Rusya Siyaset Ansiklopedisi - ROSSPEN Yayınları, Moskova, 2001, s. 132

göz önüne alınarak uzun süren stratejik araştırmalar yapıldı¹²⁸. Sonuçta deneyimsiz ve pek tanınmayan Putin'i "kahraman" yapmak için senaryo bulundu: Putin Çeçenistan'daki gidişe dur demek için ortaya çıktı. Sert açıklamaları ve uygulamaları halktan destek aldı. Ayrıca hem iç politikada, hem de dünyada Rusya'nın "ezilmiş", "ikinci sınıf devlet" haline gelmiş olmasının üzerine gitti¹²⁹.

SSCB'nin yıkılmasından bu yana toplumu etkisi altına alan ve rahatsız eden "ulusal aşağılık kompleksi" ile mücadeleye girişti. Yeniden "Büyük Rusya"dan söz etti. Bütün bunlar toplumda önemli yankı yarattı. Ayrıca Yeltsin döneminde durmadan iç siyasi oyunlar ve kavgalardan bıkmış olan halk, Putin'de "birleştirici bir lider" özelliğini gördü. Onun ideolojilerden uzak, akılcı ve pragmatik bir lider olduğunu hissetti. Bu arada Yeltsin zamanında hep sıcak tutulmaya çalışılan "Antikomünizm Politikası" sona erdi¹³⁰. Putin Komünizm, Liberalizm gibi kavramlarla davranmadığını ortaya koydu; yeri geldiğinde hem komünistlerle hem de liberallerle işbirliği yapacağını kanıtladı.

Bir yandan piyasa ekonomisi reformlarını desteklerken, bir yandan eski Sovyet marşını Rusya ulusal marşı yapmaktan kaçınmadı. Yeltsin gibi Bağımsız Devletler Topluluğu içinde "ağabey ülke" kompleksi taşımadığını ortaya koydu; kendince gerektiğinde Ukrayna'dan gaz borcunu talep etti, gerektiğinde Gürcistan'la Rusya arasına vize uygulaması başlattı¹³¹.

3.4. Rusya'da Putin İmparatorluğu

Son bir yılda (2000-2001) sergilediği hızlı yükselişini Çeçen savaşına borçlu olan Devlet Başkanı Vladimir Putin, "yeni çar" olma yolunda göreve geldiği yılbaşından bu yana yürüttüğü yetki mücadelesini kazanmış görünüyor¹³². Bir süre önce tüm Rusya'yı yedi ayrı "mega bölgeye" ayıran ve valileri atama yetkisini üstlenen

¹²⁸ BRZESİNSKİ, Z., "Büyük Satranç Tahtası Amerika'nın Önceliği ve Bunun Jeo-stratejik Gereklere", Moskova, 1998, s. 54

¹²⁹ BUZE, Ö., "Avrasya'nın Gücü. ABD'nin Avrasya Jeo-stratejisine Karşı Avrasya Seçeneği", *Aydınlık*

¹³⁰ a.g.e., s. 123

¹³¹ ONAY, Yaşar; *Rusya ve Değişim*, Nobel Yayınları, 1. Baskı, Ankara, 2002, s. 55-67

¹³² SCHİMİDT, H., *Foreign Policy*, Bahar 1998, İstanbul

Putin'e, yasalara aykırı davranan yerel yetkilileri görevden alma hakkını da veren yasa tasarısı parlamentonun alt kanadı Duma`da ikinci kez onaylanarak kesinleşti¹³³.

Duma`da yapılan oylamada yasa tasarısı, 27'ye karşı 335 oyla kabul edilmiş. Tasarı Putin'e, mahkeme kararlarına göre federal yasaları ihlal eden valileri ve bölge yetkililerini görevden alma ve Duma'nın üçte ikisinin onayıyla yerel parlamentoları dağıtma hakkını vermektedir¹³⁴.

Devlet Başkanı Putin, yerel yasaların beşte birinin federal anayasaya aykırı olduğunu söylüyor ve bölgeler üzerinde denetimi artırmanın, ülkenin ekonomik sorunlarını çözmeye çok önemli olduğunu belirtiyor¹³⁵. SSCB'nin dağılmasından bu yana yerel yönetimlerin merkezi hükümetin aleyhine güç kazandıkları Rusya`da, zengin bölgeler gelirlerini merkezi yönetimle paylaşmak istemiyor. Duma`da onaylanan yasa tasarısı, parlamentonun üst kanadı Federasyon Konseyinde de ele alınacaktır¹³⁶.

26 Mart 2000 yapılan seçimler sonucunda Vladimir Putin devlet başkanlığına seçilmiş. Oyların %52.2'sini alan Putin'in ardından %29.45'lik bir oyla Komünist Parti lideri Gennady Zyganov gelmektedir. Seçim sonuçları beklendiği gibi olmuştur. Putin'in seçilmesi yeni Rus oligarşisinin yanısıra Batı'yı da oldukça sevindirmiştir. Yeltsin'in ardılı olan Putin'in iktidarında da Yeltsin döneminde başlatılan uygulamaların süreceğini düşünmek yanlış olmasa gerektir. Putin'in kısa süredeki bu başarısı temelde iki şeye bağlanabilir: Öncelikle Çeçenya'da sürdürülen savaş Putin'in Rusya'daki prestijini arttırmıştır.

Çeçen halkına karşı yürütülen savaş Putin için bir iç politika konusu olmuştur. Hatta savaş bu amaçla körüklenmiştir. Savaş Rus milliyetçiliğini güçlendirmiştir. Putin zaten seçimlerden önce Rusya'nın kurtuluşu için Yeltsin'den farklı olarak Milliyetçiliğe ve Devletçiliğe vurgu yapmaktadır. Yeni palazlanan Rus burjuvazisinin de çıkarlarına denk düşen bu söylem Rus halkının önemli bir kesimi için bir süreliğine de olsa umut

¹³³ ROSE, Richard & MUNRO, Neil; **Elections without Order. Russia's Challenge to Vladimir Putin**, Cambridge University Press, <http://www.cambridge.org>, Cambridge, UK, 2002, s. 122-170

¹³⁴ <http://haber.superonline.com>, (2003-02-19)

¹³⁵ <http://www.president.kremlin.ru>, (2003-02-19)

¹³⁶ <http://www.government.gov.ru>, (2003-02-19)

olabilmiştir. Uzun zamandır yoksulluk ve sefalete sürüklenmiş olan Rus halkı ülkeye istikrar getirebilecek güçlü bir lider imajına bel bağlamıştır. Bu sanal durumun ne kadar süreceği önümüzdeki günlerde görülecektir.

Seçim başarısının altında yatan ikinci temel faktör ise Yeltsin döneminde başlayan medya tekelidir. Büyük medya kuruluşları neredeyse tamamen iktidarın denetimi altındadır. Medya patronları ve sağ siyasetçiler kol kola girmiş durumdadır. İktidardan bağımsız durabilen tek büyük gazete olan Novaya Gazeta'nın ise bürosundaki bilgisayarlar 15 Mart günü -yani seçimden 10 gün önce- "faili meçhul" bir şekilde sabote edilmiştir. Gazete Çeçenistan savaşını meşrulaştıran Rusya'daki bombalama eylemlerinin arkasında Rus gizli servisinin olabileceğini yazmaktadır. Anlaşılan Putin kirli yöntemlerle iktidarını sürdürmek bakımından da Yeltsin'in sıkı takipçisi olduğunu göstermiştir. Yeltsin İktidarını sürdürmek için 1993 yılında içinde seçilmiş milletvekillerinin olduğu Parlamento binasını bombalamıştır¹³⁷.

19 Aralık 1999 tarihinde parlamentonun alt kanadı Duma için yapılan seçimlerde Komünistler 113 sandalye kazanarak seçimleri önde götürmüştür. Bu seçimlerde Komünistler 1995'de %22.3 olan oylarını %25'e çıkarmıştır. Bu oranla Komünistler Duma'da birinci parti durumundadır Ancak Zygunov'un Komünist partisini bildiğimiz anlamda komünizmle karşılaştırmamak gerekmektedir. Bu günkü komünist parti tamamen Sosyal Demokrat bir çizgidedir. Ancak bu durum bile ABD için yeterince endişe vericidir¹³⁸. Sonuç olarak Rusya'da seçimleri yeni palazlanan Rus burjuvazisi ve Batı'nın çıkarlarını kollayacak olan, mafyayla organik ilişkisi bilinen eski gizli servis şefi Putin kazanmıştır.

3.5. Rusya'nın Dış Politikasının Oluşumunda Putin Faktörü

1999'un son günlerinde Yeltsin'in iktidardan bıktığını açıklaması ve yerini dünyanın pek tanımadığı başbakanına bırakması herkesi şaşırtmıştır. Halefin kimliği, kendisiyle iş yapılıp yapılamayacağı gibi unsurlar uzunca bir süre tartışılmıştır.

¹³⁷ YELTSİN, Boris; **Geceyarısı Günlükleri**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2000, s. 55-70

¹³⁸ a.g.e., s. 75-85

KGB'den gelmesi, ülkeyi içine düştüğü olumsuz durumdan çıkartabilecek enerjiye sahip olduğu izlenimi vermesi Batı başkentlerini az da olsa rahatsız ettiği görülmüştür.

Karşılarında bundan sonra sırtı sıvazlanınca bir dediklerini iki etmeyen bir Başkan bulamayacaklarından endişelenmişler. Projelerinin hayata geçirilemeyeceğinden korkmuşlardır. Nitekim Mart ayındaki seçimlerden sonra başkanlık koltuğuna resmen oturan Putin yaptıklarıyla korkuların, endişelerin çok da haksız olmadığını göstermiştir.

Rusya artık eski Rusya değildir. Ekonomik sorunların¹³⁹ ağırlığı hissedilmesine rağmen dünya sahnesinde yeni bir Rusya bulunmaktadır. Yeni Rusya 1991 Ağustos darbesiyle başlayıp federasyonun dağılmasıyla son bulabilecek sürece kararlılıkla dur diyen, NATO'nun bir kez daha genişlemesine şiddetle karşı çıkan, Washington'un güya yaramaz devletlerden gelecek münferit nükleer saldırılara karşı kurmak istediği Ulusal Füze Savunma sistemini eleştiren, Çin ve Hindistan ile stratejik işbirliğine giden bir ülke konumundadır¹⁴⁰.

Putin, 2001, 13 Mayıs'ta verdiği ani bir kararla federasyonun 89 idari bölümünü 7 bölge valisinin denetimi altına almıştır¹⁴¹. Putin ile birlikte Bağımsız Devletler Topluluğu projesi de hayat bulmaya başlamıştır. Başkanlık görevini daha vekaleten yürüttüğü 25 Ocak 2000'de Moskova'da bir araya gelen BDT devlet başkanları Putin'i oldukça fazla abartarak övgüler yağdırdığı görülmüştür. Kazak lider Nazarbayev¹⁴² ve Özbek lider Kerimov Rusya'nın önderliğinde ille de bir anti-terörizm merkezi kurulmasını istemiştir¹⁴³.

¹³⁹ İktisat Biliminde Temel Ekonomik Sorunlar Nelerden Oluşmaktadır. Daha ayrıntılı bilgi için :. HİÇ, Mükerrerem; **Büyüme ve Gelişme Ekonomisi**, Filiz Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1994, s. 23, 89 ' a bakılabilir.

¹⁴⁰ İVANOV, İgor Sergeyeviç; **Rusya'nın Dış Politikası ve Dünya (Makaleler ve Toplantılardan derleme)**, Uluslararası İlişkiler Moskova Devlet Üniversitesi, Rusya Siyaset Ansiklopedisi - ROSSPEN Yayınları, Moskova, 2001, s. 298

¹⁴¹ CROZIER, Brian; **The Rise and Fall of The Soviet Empire**, An Imprint of Prima Publishing, National Review, California, USA, 2000, s. 34-35

¹⁴² "Moscow And Astana's Three Priorities" 21 June 2000, **Current Digest of the Post-Soviet Press**, 19 July 2000: 17.

¹⁴³ TİMAKOVA, Natalya, KOLESNİKOV, Andrei, GEVORKYAN, Nataliya; **First Person : An Astonishingly Frank Self-Portrait by Russia's President Vladimir Putin**, Public Affairs Publications, New York, I., 2000, s. 83, 123-126

Orta Asya ve Kafkasların¹⁴⁴ eski liderlerinin yeni lidere karşı duyduğu ilgi bundan sonra da devam etmiş, hatta Nazarbayev 19 Haziran 2000’de Rus dilinin BDT ülkelerinde konuşulmasının devamını sağlamak için bir fon oluşturulmasını bile teklif etmiştir.

¹⁴⁴ RAŞİD, Ahmed; **Orta Asya’nın Dirilişi. İslam mı, Milliyetçilik mi?**, Cep Kitapları Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 1996, s. 2-7, 34-39

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

VLADİMİR PUTİN DÖNEMİ RUS DIŞ POLİTİKASI

4. VLADİMİR PUTİN DÖNEMİ RUS DIŞ POLİTİKASI

Putin'in artan popülaritesinin asıl nedeni İkinci Çeçen Savaşı'nın başlamasıdır. Rusya Federasyonu homojen bir yapıdan yoksundur ve 16 özerk cumhuriyet ve 30 özerk bölgeyle beraber 100 ulusu bünyesinde barındırmaktadır. Bu sayının çokluğu ve özellikle Müslüman çoğunluğun yaşadığı Güney Kafkasya bölgesi Moskova hükümetinin başının ağrmasına neden olmuştur. 1991 ve 1992'de Kuzey Osetya ve İnguşetya'da savaş patlak vermiş ve Dağıstan ve Başkurdistan özerk bölgelerinde gerginlikler yaşanmıştır. Bir milyonluk nüfusuyla en geniş bölgelerden biri olan Tataristan'da 1992 Martı'nda yapılan bağımsızlık referandumuyla % 61 lehte oy toplanmıştır¹⁴⁵.

Fakat bunlar arasında en ciddi olanı Rusların Çeçen ayrılıkçı hareketini engellemeye çalıştıkları Çeçenistan'dır. Rus-Çeçen tarihi tamamen savaşlar ve geniş çaplı zulümlerle doludur. 1944'te Almanlarla işbirliği yapan Stalin¹⁴⁶, neredeyse nüfusun hepsini zorla Kazakistan steplerine sürmüştür. Çeçenlerin binlercesi yaşam mücadelesi vermiştir.

Nihayet Krushchev bu insanlara haklarını iade etmiş ve yurtlarına geri dönmelerine izin vermiştir. 1994'te geniş çaplı bir savaş başladı ve 1996 Ağustosunda ateşkes ilan edilinceye kadar devam etmiştir. Çeçen gerilla savaşçıları konvansiyonel birlik oluşumlarına ve Ruslar tarafından konuşlandırılan mühimmata karşı bir mücadeleden daha fazlasını yapmışlar ve binlerce kazazede, daha önce de olduğu gibi

¹⁴⁵ Stanislav Cherniavskiy, "The Caucasus Vector of Russian Diplomacy." *Central Asia and the Caucasus: Journal of Social and Political Studies*, 2000, no. 5: 94.

¹⁴⁶ TEKİN, Emrullah; *Alman Gizli Operasyonları ve Türkler*, IQ Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2001, s. 34-89, 99-102

daha çok siviller arasından ve hesapsız maddi kayıplar verinceye kadar aralıksız savaşmışlardır¹⁴⁷.

Sovyetler Birliği'nin yıkılmasından sonra Rusya uluslararası ilişkilerde birkaç yıllık bir şaşkınlık dönemi geçirmiştir¹⁴⁸. Rusya'nın gelmiş geçmiş en batı yanlısı bakanı olarak bilinen Andrew Kozirev'in dışişleri bakanı olduğu dönemde, özellikle de 1991-1993 yıllarında, Moskova ile Washington arasında ciddi bir sorun çıkmamıştır.

Rusya bir taraftan geçmişini reddetmenin psikolojisiyle, bir taraftan da Batıdan alacağı kredilerle ekonomik sorunlarını çözme umuduyla bir süre dış politikada 'uysal' bir çizgi izlemiştir. Ama beklediği kredi desteğini bulamamıştır. Dahası NATO'nun doğuya doğru genişleme çizgisi tepki yaratmıştır. Ülke içinde muhalefetin 'anti-amerikan' tepkileri güçlenmiştir.

'Rusya büyük devlettir' tezi giderek daha sık dile getirilir olmuştur. Moskova yeniden 'bağımsız politika izleme' kararı almıştır. Artık diplomaside sık-sık ABD ile 'stratejik ortaklık' hedefinden bahsedilen 'romantizm dönemi' kapanmış, en fazla 'realist işbirliği' amacının dile getirildiği yeni bir dönem başlamıştır.

Eski Uluslararası Haber alma Örgütü şefi Yevgeni Primakov'un dışişleri bakanlığı yaptığı 1996 yılı içinde, Rusya'nın dış politikasında ciddi bir değişiklik gerçekleşmiştir. Yeniden imparatorluk özlemlerinden söz edilmeye başlamıştır. Moskova artık çok kutuplu dünya tezini savunmaktadır. ABD ile Avrupa, onlarla başka ülke ve bölgeler arasındaki çelişkileri ustaca kullanmayı amaçlamaktadır. Asıl hedef, Washington'un dünyanın tek süper gücü olmasına karşı mücadele etmek, öteki ülkeleri Amerikan diktasına karşı kışkırtarak direniş yaratmaktır¹⁴⁹.

¹⁴⁷ "Moscow And Astana's Three Priorities" 21 June 2000, **Current Digest of the Post-Soviet Press**, 19 July 2000: 17.

¹⁴⁸ CROZIER, Brian; **The Rise and Fall of The Soviet Empire**, An Imprint of Prima Publishing, National Review, California, USA, 2000, s. 3-9, 16

¹⁴⁹ <http://www.foreignpolicy.org.tr> , (2003-02-24)

Bu politika kapsamında Rusya; Çin, Hindistan, Uzak ve Orta Doğu ülkeleri ile ilişkilerini yeniden güçlendirmiştir. İran, Irak, Libya gibi ülkelerle siyasi ve askeri ilişkileri pekiştirmeye hazır olduğunu ortaya koymuştur¹⁵⁰.

Irak ve Yugoslavya konularında Washington'dan farklı tutum sergileyen batılı başkentlerle bağları sıklaştırmaya çalışmaktadır¹⁵¹. Son dönemlerde Fransa, İngiltere ve Almanya ile ilişkilerini pekiştirmeye çalışıyor. Kremlin'in dış politikasının en önemli boyutlarından biri de, NATO'nun güçlenmesine ve doğuya doğru genişlemesine engel olmak, son zamanlarda konum kaybeden Birleşmiş Milletler Örgütü'nü yeniden etkinleştirmek, AGİT'ten daha aktif yararlanmaktadır¹⁵².

Lider Vladimir Putin, tıpkı birkaç yıl önce dönemin dışişleri bakanı Primakov'un dediği gibi, Rusya dış politikasının en önemli amacının, Bağımsız Devletler Topluluğu ülkeleriyle bağların kuvvetlendirilmesi olduğunu söylemektedir.

Geçtiğimiz Ocak ayında Moskova'da yapılan Topluluk zirvesinde liderlerle tanışan Putin, kısa süre içinde yapılması düşünülen yeni zirveyle birlikte Bağımsız Devletler Topluluğu'na yeni bir enerji aşlamaya niyetli görülmektedir.

Rusya, hem Bağımsız Devletler Topluluğu üyelerine, hem de stratejik önemde gördüğü ülke ve bölgelere yönelik olarak, başta doğalgaz ve petrol olmak üzere enerji kaynaklarını etkin biçimde kullanmak, silah ticaretini hızlandırmak, ikili ve bölgesel işbirliklerini güçlendirmek niyetindedir¹⁵³.

Şu temel amacı yalnızca Putin değil, bütün Rusya liderleri ve halk kabul etmektedir: “Rusya'nın hala dünyanın en büyük ülkelerinden biri olduğu herkese kanıtlanmalıdır”¹⁵⁴.

¹⁵⁰ <http://jia.sipa.columbia.edu/journal.html> , (2003-02-26)

¹⁵¹ BRZESİNSKİ, Z., “Büyük Satranç Tahtası Amerika'nın Önceliği ve Bunun Jeo stratejik Gereklere”, 1998

¹⁵² <http://www.kremlin.ru>, (2003-02-24)

¹⁵³ CRELL, George; **Rusların Asya Siyaseti**, Toker Yayınları, İstanbul, 1990, s. 23-35

¹⁵⁴ <http://www.rusyaonline.com/perspektif/2001/26/Putin.shtml> , 2002-08-03; Haberin yayım tarihi 04/04/2000 20:00

4.1. Rusya'nın “Yeni Dış Politikası”

Putin açısından uluslararası politikanın en önemli iki kavramı:

a. *Realizm*

ve

b. *Pragmatizmdir.*

Rusya'da “Yeltsin dönemi” bitmiştir, “Putin dönemi” başlamıştır. Bu saptamayı hemen-hemen herkes paylaşmaktadır¹⁵⁵. Ama bunun ne anlama geldiği konusunda farklı yorum ve tahminler bulunmaktadır.

Yeltsin döneminin özümsemesi bile çok kolay değilken, pek çok siyaset uzmanı tarafından 'kara kutu' olarak değerlendirilen Vladimir Putin'in neler getirip neler götüreceği üzerine öngöründe bulunmak basit bir iş sayılamamaktadır. Bununla birlikte son aylarda yaşanan gelişmeler ve yapılan açıklamalar temelinde bazı temel yaklaşımları dile getirmek mümkün görülmektedir. Putin döneminin Rusya'nın dış politikası alanında ne gibi yenilikler getireceği çeşitli açılardan tartışılmaktadır¹⁵⁶.

Mart ayı sonunda Rusya Dışişleri Bakanı İgor İvanov'dan bir cümlelik önemli bir açıklama gelmiştir: "Yeni devlet başkanının seçilmesi dolayısıyla Rusya'nın dış politikasında bazı değişiklikler yapılacaktır". Bu kısa açıklama bir dizi soruyu gündeme getirmiştir¹⁵⁷.

Bu amaçla, 24 Mart 2000 tarihinde yeni dış politika konseptini ele alan Güvenlik Konseyi toplantısında, Dışişleri Bakanlığı'na Rusya'nın dış ticareti de içinde bütün uluslararası faaliyetlerinin koordinatörlüğü görevi verilmiştir. Kulislerden sızan söylentilere bakılırsa, Rusya bundan böyle dış ekonomik çıkarlarını daha çok Batıda değil, geçmişte nispeten az ilişki kurulmuş ve Rus mallarının rekabet gücünün yüksek

¹⁵⁵ ROSE, Richard & MUNRO, Neil; **Elections without Order. Russia's Challenge to Vladimir Putin**, Cambridge University Press, <http://www.cambridge.org>, Cambridge, UK, 2002, s. 78-90

¹⁵⁶ <http://www.nethaber.com/haber>, (2002-08-03); Hakan Aksay / Moskova

¹⁵⁷ ARI, Tayyar; **Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika**, Alfa Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 1999, s. 13

olduğu ülkelerde ve Bağımsız Devletler Topluluğu ortak piyasasında aramaya kararlı görülmektedir.

4.1.1. Realizm Boyutu

Yeni oluşum, Moskova'nın dış politikasında radikal değişiklikler getirebilecek miydi, yoksa eski uygulamalar aynen devam mı edecektir?

Rusya uluslararası alanda 'daha saldırgan' bir çizgi mi izleyecektir?.. Nizam koyucu Marksizm Sovyet Rusya'daki çok daha sonraki gelişmelerin sonucudur. Yirmilerde, Rusya'da farklı doktrinler arasında halâ olması mümkün olan bir hayli tartışma bulunmaktadır. “Sosyalist realizm” adıyla tanınan değişmez doktrinin türetilip empoze edilmesi sadece 1932’lerde yaşandı. Terim yazardan, bir taraftan gerçeği doğru olarak yeniden üretmesini, çağdaş bir cemiyeti, onun yapısını anlayarak tasvir etme anlamında bir realist olmasını, diğer taraftan da gerçeği objektif olarak yeniden üretmesini, fakat sanatını sosyalizmi, yani parti ruhu ve parti çizgisi olan komünizmi yaymak için kullanmasını isteyen bir nazariyeyi içine almaktadır. Yetkili kuramcı Sovyet edebiyatının – Stalin’in “yazarlar insan ruhunun mühendisleridir” şeklindeki vecizesine uyan bir hüküm olan – “sosyalizm ruhu ile çalışan kitleleri ideolojik şekillendirmede vasıta olması gerekir” diye beyanda bulunmuştur.

1993'te kabul edilen Rusya dış politikası konseptinin neden geçersizleştiği üzerine resmi yetkililerden gelen açıklamalarda en sık tekrarlanan sözcük *Realizm* idi¹⁵⁸. Rusya, dış politikasını daha gerçekçi temeller üzerine oturtmak, onu ülkenin iç ihtiyaçlarına, en başta da ekonomik amaçlara bağımlı olarak yeniden düzenlemek niyetindeydi¹⁵⁹.

4.1.2. Pragmatik Teori, Pragmatizm Kavramı ve Pragmacı Dış Politika

Pragmatizm, kavram olarak, felsefe, dilbilim, yapay zeka (artificial intelligence), etoloji, bilişsel antropoloji, sosyoloji vb çeşitli disiplinleri bir araya getirerek insanlar,

¹⁵⁸ <http://www.foreignpolicy.org.tr>, (2003-02-24)

¹⁵⁹ a.g.e. s. 45-53

hayvanlar ve makineler arasındaki dile dayalı anlaşma sistemlerini ve bunların içindeki ilişkileri keşfetmeye çalışmaktadır. Ağızdan çıkan kelimenin nereye nasıl gittiğini anlatır. Her şeyin bir "eylem" sonucu açıklanabileceğini savunan felsefedir. Hiçbir şeyin nedeni, iyiliği, kötülüğü, doğruluğu, yanlışlığı yoktur, sadece sonuç önemlidir. "Yararcılık" diye de bilinen pragmatizm birçok felsefeye bakış atmak için uygun platformlardandır¹⁶⁰.

Pragmacılık, uygulamacılık ve kılıcılık deyimleriyle de dile getiriliyor. Kapitalist üretim düzeninin ilk gelişme alanı olan İngiltere'de John Stuart Mill'in biçimlendirdiği yararcılığın, yeni ve son gelişme alanı olan Amerika'da Charles Peirce (1839-1914)'in temellerini attığı; William James (1842-1910)'in geliştirdiği uygulayıcılığı doğurması doğaldır. Böylelikle, kapitalizmin kendine özgü metafizik felsefesi kurulmuş olmaktadır.

James, aynı adı taşıyan yapıtında pragmatizm sözcüğü için, "değiştirmek için artık çok geç" demektedir. Yapıtını da yararcı Mill'e şu sözlerle armağan etmektedir: "zihnin pragmatik açıklığını ilk olarak kendisinden öğrendiğim, yaşamış olsaydı liderimiz olacağını düşünmekten zevk duyduğum John Stuart Mill'in anısına". Pragmacılık, James'in deyişine göre, bir felsefe olmaktan çok bir metot; düşünceyi, doğurduğu eyleme göre ölçen bir yöntemdir. Charles Peirce, 1878'de Popular Science Monthly Dergisi'nde yayınladığı "Fikirlerimizi Aydınlığa Kavuşturmanın Yolu" başlıklı yazısında şöyle demektedir: "Bir düşüncenin anlamını açıklamak için onun hangi davranışı doğurduğunu bilmek gerekmektedir. İşte o davranış, o eylem bizim için düşüncenin ta kendisidir"¹⁶¹.

William James, yirmi yıl sonra, kimsenin üstünde durmadığı bu sözü bulup ortaya çıkarmış, felsefesini bu söze dayamıştır. Pragmatik metotta yeni hiçbir şey yoktur, diyor William James. "Sokrates onun ustasıydı. Aristoteles, metodolojik olarak onu kullanmıştı. Locke, Hume, Berkeley onun araçlarını kullanarak gerçeğe yararlı oldular. Oysa pragmacılığın bu öncüleri, onu ancak parçalar halinde kullandılar. Onlar sadece giriş yapmışlardı. Pragmacılık metodu günümüze gelinceye kadar

¹⁶⁰ <http://www.foreignpolicy.org.tr> , (2003-02-24)

¹⁶¹ <http://www.maximumbilgi.com> , (2003-02-26)

genelleşmemişti, evrensel bir görevin bilincine varamamıştı. Ben bu göreve inanıyorum, konuşmalarımın sonunda size de bu inancı aşılayabileceğimi sanıyorum. Herhangi bir yerde bir ayrım meydana getirmeyen bir ayrım hiçbir yerde var olamaz."¹⁶².

Felsefenin bütün görevi, bu dünya formülü ya da şu dünya formülünün doğru olmasının hayatımızın belli anlarında üzerimizde ne gibi bir ayrım doğuracağını anlamak olmalıdır. Pragmatik metot, her şeyden önce, başka türlü son verilemeyecek olan metafizik tartışmaların yatıştırılması metodu olmaktadır. Dünya tek midir, çok mu? Kadere mi bağlıdır, yoksa hür müdür? Madde midir, ruh mu? İşte birtakım kavramlar ki dünya için doğru olmaları da, olmamaları da mümkündür.

Bu çeşit kavramlar üstündeki tartışmaların sonu gelmez. Böyle hallerde pragmatik metot, her kavrama, kendisinden değer verilebilecek pratik sonuçlar çıkarmak suretiyle yorumlamaya çalışmaktadır. Bu kavram, öteki kavramdan daha doğru olsaydı, herhangi bir kimse için pratik bakımdan ne gibi bir ayrılık doğacaktır? Çıkarılan sonuçlarda pratik hiçbir ayrılık yoksa, her iki düşünce de, pratik bakımdan, aynı şeye karşılık olmaktadır. Şu halde tartışma yersiz olmaktadır. Tartışma genelse, bunun ya da ötekinin doğruluğu halinde pratik bir ayrılığı görebilmek gerekmektedir. Bunun, kabaca şekli şu olmaktadır: Dünya madde olsa ne olacak, ruh olsa ne olacak? Biri ya da öteki olması pratik bir fayda sağlıyorsa o zaman başımızın üstünde yeri vardır diye ifade edilebilir.

Nitekim William James, pragmacılık metodunu kullanarak ruhçuluğu seçmektedir. Çünkü: materyalizm umut kırıcı, ruhçuluksa umut, hoşlanma, yaşama isteği verici konumdadır. Tanrıya inanmak insanlar için faydalı bir eylemdir. Bu eylem insanlara, James'in deyişiyle töresel bir tatil yaptırmaktadır. Ölümlü dünyadaki kötülüklerin Tanrıda yok olacağı düşüncesi, bizleri sorumluluk kaygısından kurtarmaktadır. İyiliğin, sonunda nasıl olsa galip geleceğine güvenerek korkular yenebilir. Dünya arabasını, yürüdüğü yolda, keyfince gitmeye bırakarak töresel bir tatil

¹⁶² <http://www.maximumbilgi.com/felsefe/pragmatizm.htm> , (2003-02-26)

(ahlak tatili) yapılabilir. İyi ama, gerçek bu mudur dersiniz James'in karşılığı hazırdır: Gerçek, pratik faydası olandır¹⁶³.

Pragmacılık, böylelikle, akılcı sistemlerle görgücü sistemler arasındaki uzlaşmaz ayrılığı çözdüğü kanısındadır. Aklın verilerini de pragmatik metoda vurarak hem dinci kalabilecek, hem de olgularla ilgilenebilecektir. Her ikisinde de pratik faydası bulunduğu göre, bunları birbirinden ayırmayı düşünmemektedir. Görgücüler Tanrı düşüncesine, istedikleri kadar "Teşekkür ederiz, kullanmıyoruz" desinler, pragmacı, pratik fayda bulduğu sürece onu kullanmakta devam edecektir.

Pragmacılara göre bir düşünce, yaşayışımız için elverişli olduğu sürece doğrudur. İyidir yerine doğrudur denilebilir, çünkü bu iki kavram birbirinin aynı konumdadır. Doğru sözcüğü, inanç alanında iyi olduğunu ispat eden her şeyin adı olarak ifade edilmektedir. Doğru olan, belirli nedenler dolayısıyla aynı zamanda iyidir. Bizim için neye inanmak daha iyi olurdu dersek, bu söz şu anlama gelir: Neye inanmak zorundayız?¹⁶⁴.

Bu sorunun karşılığı şudur: İnanılması bizim için daha iyi olan şeye inanmak zorundayız. Şu halde, bizim için daha iyi olanla, bizim için daha doğru olan arasında hiçbir başkalık yoktur. Pragmatik metot, doğruyla iyiyi birleştirmektedir. Bundan şu sonuç çıkıyor: Erdem, yaşayışımız için elverişli olduğu sürece, pratik fayda sağladığı hallerde doğrudur. Her şey pratik fayda ölçüsüne vurulmalıdır, her şey pratik faydaya göre değerlendirilmelidir. Bu açıdan güzeli de doğruyla ya da iyiyi birleştirerek felsefenin, bilimin, sanatın yetkilerini tek elde, fayda ölçüsüne vurarak değerlendirmelidir. Çünkü bunların pratik değer ya da değersizlik bakımından hiçbir ayrılıkları yoktur¹⁶⁵.

Pragmacılar, soyut düşüncelere, deney öncesi düşüncelere de kendi metotlarını uyguluyorlar. Onlara göre doğru düşünce, pratikte doğrulanabilen bir düşüncedir. Bir düşüncenin gerçeği, ona yapışık, hareketsiz bir özellik değildir. Gerçek, düşüncenin

¹⁶³ <http://jia.sipa.columbia.edu/journal.html> , (2003-02-26)

¹⁶⁴ <http://www.maximumbilgi.com> , (2003-02-26)

¹⁶⁵ SCHİMİDT, H., **Foreign Policy**, Bahar 1998, İstanbul

başına gelen bir şeydir. Bir düşünce, kafamızda dururken doğru olamaz. Ancak doğru bir hale gelebilir, olaylar yüzünden doğrulaşır. Onun gerçekliği, geçer hale girmesiyle olur. Sonsuz derecede faydalı ya da sonsuz derecede zararlı bir gerçeklikler dünyasında yaşamaktayız. Doğru düşünce bizler için önemlidir. Bir ormanda kaybolursanız, açlıktan ölmek üzere bulunursanız, keçi yoluna benzer bir şey görünce, bu yolun sonunda insanların oturduğu bir evi düşünmeniz çok önemlidir. Burada doğru düşünce faydalıdır, çünkü konusu olan şey faydalıdır. Doğru düşüncenin pratik değeri, bu düşünceye karşılık olan nesnelere pratik değerinden çıkmaktadır¹⁶⁶.

Gerçek, düşünürken bize faydası olan şeydir, nasıl ki hak da eylem halinde bize faydalı olan şeydir. İnsanlar için gerekli olan, uygun olan, iş görecektir bir kuram bulmaktır. İşte pragmatizm, bu kuramdır. Görüldüğü gibi, uygulamacılık, burjuva dünyasında pek tutulduğu ve pek yayıldığı halde, bilim dışı bir kuramdır. Bilimi de açıkça yadsır. James'e göre "İnsanın dünyadaki durumu, kedinin kitaplıktaki durumu gibidir; görür ve duyar ama hiçbir şey anlayamaz".

Pragmatistler, dünyanın nesnel gerçekliğine gözlerini kapamışlardır. Gerçek, kendi yararımıza göre belirlenir, öznelir. Pragmatizm, Dewey, F.S. Schiller tarafından izlenmiş; ırkçılığı ve faşizmi açıkça savunmaya kadar çeşitli biçimlere bürünmüştür. Devlet başkanı seçildiği mart ayından bu yana ilk kez ulusa seslenen Putin, Rus parlamentosunda yaptığı konuşmada, Rusya'nın güçlü bir ülke olması gerektiğini ve dış politikanın bu amacı yerine getirmeye yöneleceğini belirtti¹⁶⁷.

Putin'in, "Dış politikada bağımsız olduğu belli ölçüde iddia edilebilir. Dış politikamız pragmatizm üzerine dayandırılmalı, ekonomik etkinliği temin etmeli ve ulusal amaçlara öncelik vermelidir" dedi. "İfade özgürlüğü, Rus demokrasisinin vazgeçilmez değeri olarak kalacaktır" diye konuşan Putin, ticari medya sahiplerini, medyayı birbirleriyle ve devletle savaşmakta kullanmak ve yanlış haber yaymakla suçladı. Rusya'nın terörizmin tehlikelerinden kurtulması için çaba sarf etmeleri gerektiğini belirten Putin, terörizmin toprak bütünlüğüne sistematik olarak zarar verdiğini ifade etti.

¹⁶⁶ DAWKINS, Richard; **Gen Bencildir**, Stil Yayınları, 5. Baskı, İstanbul, 2001, s.49-102

¹⁶⁷ <http://www.evrensel.net/02/11/07/dunya.html#1>, (2003-02-23)

Auerbach'ın realizm kavramı çok özel ve belki de inkârcıdır: Ona göre realizm hem sosyal ve siyasî gerçeği anlama hem de ahlâkî kararlarla yüz yüze gelen yalnızlık içindeki birisinin gözüyle, trajik olarak anlaşılan, varlık duygusu anlamına geliyor.

4.2. Rusya'nın Müttefikleri

Çarlık Rusya'sından ve Komünist Partisi yönetiminden sonra yaşanan yaklaşık 10 yıllık özgürlük döneminin ardından yapılan 26 Mart 2000 seçimlerinde, eski haber alma şefi, Komünist Partisi lideri karşısında zafer kazanarak devlet başkanlığına gelmişti. Özgürlük döneminin hazin sonucu, yalnızca güçlü başkan adaylarının kim olduğuyla sınırlı değildi; halkın demokrasi¹⁶⁸ değil huzur, özgürlük değil refah istediğini çok açık biçimde ortaya koymasıydı¹⁶⁹.

12 başkan adayının üzerinde birleştikleri konu, Rusya'nın yeniden güçlü devlet haline getirilmesi ve dış politikada Moskova'nın hala en etkili merkezlerden biri olduğunun kanıtlanması amaçlarıydı. İktidara gelişinin üzerinden henüz daha bir ay bile geçmeden Çin'le, NATO ve ABD'ye karşı iki ülke arasındaki askeri işbirliğinin geliştirilmesine dönük bir "Anlayış Muhtırası" imzalayan ve Çin'e Tayvan Boğazı'nda ABD gemileriyle boy ölçüşmesine hizmet edecek destroyerler satan Putin'in bu tutumu, ABD'yi hayli rahatsız etti¹⁷⁰.

ABD Kongresi tarafından mart ayı başında açıkça dile getirilen bu rahatsızlığa rağmen Putin'in Çin'le askeri ittifakta ısrarlı olması, Çin yönetimini de cesaretlendirdi¹⁷¹. Asya-Pasifik bölgesinde Çin'in yanı sıra ABD'nin hedef tahtasında olan Kuzey Kore'yle de askeri ilişkiler geliştirmeye yönelen Putin'in Kuzey Kore'ye yaptığı ziyaret, Rusya'nın yıllar sonra ABD'ye nasıl da meydan okumaya başladığının bir başka göstergesiydi.

¹⁶⁸ Demokrasi Kavramının geniş ve ayrıntılı açıklaması için bkz. SARTORİ, Giovanni; **Demokrasi Teorisine Geri Dönüş**, Yetkin Yayınları, Ankara, 1996, s. 2-7

¹⁶⁹ <http://www.president.kremlin.ru>, (2003-02-19)

¹⁷⁰ **The New York Times**

¹⁷¹ **The Independent**, 2003-02-26

Putin'in ABD'yle hesaplaşma çabasına girdiği bir başka bölge de Ortadoğu oldu. Kruşçev ve Brejnev dönemlerinde Rus emperyalizminin oldukça güçlü bir etki sahibi olduğu bu bölge, Gorbaçov ve Yeltsin döneminde ABD emperyalizmine kaptırılmıştı. Putin'in bir hegemonya alanı olarak Ortadoğu'yu yeniden kazanma politikasının öncelikli ayağı bölgede ABD'yle sorun yaşayan devletlere hamilik rolü üstlenmek oldu. Bu anlamda Putin dönemi boyunca, İran, Irak ve Libya'yla ekonomik ve özellikle de askeri alanda işbirliği anlaşmaları imzaladı¹⁷².

4.3. Putin'in Rus Dış Politikasına Getirdiği Yenilikler ve Genel Olarak Rus Dış Politika Konseptinin Temel Yansımaları

Rusya iktidarı 10 Ocak 2000'de Rusya'nın yeni Güvenlik ve Savunma Doktrinini kabul etmiştir. Başkanlık seçimlerinden iki gün önce de dış politika konsepti görüşülmüştür ve bazı temel ilkeler belirlenmiştir. Bu iki değerlendirme ışığında, Putin iktidarı döneminde Moskova'nın uluslararası politikalarında ne gibi yenilikler olacağı konusundaki ilk işaretleri kısaca şu şekilde toparlayabiliriz:

1. Daha aktif dış politika: daha geniş bir düzlemde, daha yaratıcı ve girişimci bir çizgi izlemek, eski dostlarla ilişki tazelemek, yenilerini kazanmak için öneriler hazırlamak,

2. Daha açık dış politika: yeni 'demir perde' ve 'duvarlar' örülmemesi, Batı'yla işbirliği (Putin'in NATO'yla ilişkileri yeniden başlatması buna ilk örnek oldu), uluslararası örgütleri etkin biçimde kullanma,

3. Bağımsız dış politika: Rusya'nın her konuda kendi çıkarlarına göre tutum alması, herhangi bir devlet ve devletler grubunun dümen suyunda gidilmemesi, ekonomik ve siyasi kısa vadeli kazanımlar için uzun vadeli hedeflerden ödün verilmemesi,

¹⁷² ROSE, Richard & MUNRO, Neil; **Elections without Order. Russia's Challenge to Vladimir Putin**, Cambridge University Press, <http://www.cambridge.org> , Cambridge, UK, 2002, s. 78

4. Ulusal çıkarlar temelinde dış politika: siyasi, ekonomik, askeri vs. konularda Rusya devletinin çıkarlarının başa alınması, en başta yurtdışındaki Rusların korunması (yurtdışında 840 bin kadar Rusya yurttaşının yaşadığı sanılıyor),

5. Pragmatik dış politika¹⁷³:

- a. Uluslararası alanda neyin önemli ve sonuç alıcı, neyin önemsiz ve zaman kaybettirici olduğunun saptanması;
- b. Batıyla önemsiz konularda çatışmaya girilmekten vazgeçilmesi, ama uluslararası fırsatlardan sonuna kadar yararlanılması;
- c. Dış ilişkilerin Rusya'ya yabancı yatırımcı çekmeye yönelik olarak esnekleştirilmesi.

4.4. Rusya'nın Dış Politikasındaki Yanılsamalar

1992 yılına kadar Boris Yeltsin'in Kafkasya danışmanlığını yapan ve insan hakları konusunda hassasiyetleri ile tanınan ünlü siyasetçi Galina Starovoitova¹⁷⁴, 20 Kasım 1998 tarihinde bir faili meçhul cinayete kurban gitmiştir. Starovoitova Çeçenistan'da self-determinasyonu savunan isimlerden biriydi. St.Petesburg'taki evinin önünde kiralık bir katil tarafından öldürülmeden kısa bir süre önce Rusya'da yapılacak cumhurbaşkanı seçimlerine aday olacağını açıklamıştır.

Mafya - siyaset bağlantısı üzerine kafa yoran ve kirli ilişkileri ortaya çıkarmaya çalışan Starovoitova, organize suç örgütlerinin de boy hedefi haline gelmiştir. Ama birtakım suç odaklarını asıl rahatsız eden husus belki de onun Çeçenistan konusunda Rusya'nın mevcut politikasını zora sokan bir tavır içinde olmasıydı ve bu tavrın sahibi olarak cumhurbaşkanlığına oynamaya cesaret edebilmesiydi. Bu çerçevede yaptığı çıkışlar son derece cesur bulunuyordu¹⁷⁵.

¹⁷³ ARI, Tayyar; **Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika**, Alfa Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 1999, s. 23-25, 78-123

¹⁷⁴ Stanislav Cherniavskiy, "The Caucasus Vector of Russian Diplomacy." *Central Asia and the Caucasus: Journal of Social and Political Studies*, 2000, no. 5: 94.

¹⁷⁵ <http://jia.sipa.columbia.edu/journal.html>, (2003-02-26)

Rusya'daki derin devlet cüreti affetmeyecekti ve affetmemiştir de: İnsan hakları savunucusu bir siyaset adamı kurşunlara kurban gitmiştir. Aslında kirli ilişkiler dünyasına ilişkin olarak çok geçmeden aysbergin bir parçası görünmektedir ve kara para aklama skandalı patlak vermiştir. Skandalın ucu Yeltsin'e kadar uzanıyordu. Boris Yeltsin'in kızları Tatiana Diachenko ve Yelena Okulova bu organize suçun birer halkalarıydılar¹⁷⁶.

Galina Starovoitova, Rusya'nın kendisinin yüzde biri kadar bir toprak büyüklüğüne sahip olan Çeçenlere karşı 1995 yılında başlattığı jenosidi şiddetle kınamış ve Kremlin'in içine girdiği bataklığa dikkat çekmişti. Rusya ilk savaşta bitiremediği planını ikinci kez uygulamaya sokunca kuşkusuz Starovoitova eleştiri oklarını tekrar yöneltecekti. Bu siyaset kadınının ölümüyle sonuçlanan suikastın planlayıcıları arasında Rus gizli servisi ve mafyanın olduğu biliniyordu¹⁷⁷.

Brown Üniversitesi Thomas J.Watson Jr. Uluslararası Etüdler Enstitüsü'nden Dr.Tilman Zuleh'e bir mektup gönderdiği ortaya çıkmıştır. Bu mektupta Starovoitova Çeçenistan'ın kendi kaderini kendisinin belirlemesine destek verdiğini açıkça ortaya koymuştu. 15 Ocak 1995'de gönderdiği mektubunda Starovoitova şunları yazıyordu: "Sevgili bay Zuleh, Çeçen halkı için takındığınız tavır dolayısıyla size teşekkür ederim, bunu ben de paylaşıyorum.

Kurumunuz hakkında daha fazla bilgi edinmek istiyorum. Ben self-determinasyon hakkının savunucularındanım. Şimdi yayına hazır olan kitabımı geçen sene yazdım. Ve bu hakkın hayata geçirilmesi şartlarını açıkladım. Bonn'da Çeçenistan Büyükelçiliği'nin sembolik olarak açılması fikrinizi sevdim, bu fikri destekliyorum."¹⁷⁸.

Bu olay Rusya'nın politik tercihlerini kritik edecek kişilerin her an Federal Güvenlik Servisi (FSB)'nin boy hedefi haline gelebildiğini göstermiştir.

¹⁷⁶ YELTSİN, Boris; **Geceyarısı Günlükleri**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2000, giriş metni, s. 45-50, 98

¹⁷⁷ ÖZBEK, N., "Rus Dış Politikasında Yeni Yönelimler", Avrasya Dosyası, Cilt:3, Sayı:4, 1996, Ankara

¹⁷⁸ <http://www.kafkas.org.tr> , (2002-08-03)

4.5. Putin'in İç Politikası

Ama bu değiştiremeyecekleri anlamına gelmemektedir. Üyesi olduğumuz İttifak ile Rusya arasında yaşanabilecek gerginliğin yansımalarının, Çeçenistan'daki insanlık dramlarının Türkiye'de hissedilmemesi imkansızdır. Hepsinden önemlisi de iki ülkenin birbirini algılayışı ağır bir tarihi bagajın yükü altında ezilmiştir¹⁷⁹.

Özellikle de Türkler, ilişkilerin tarihinden ders çıkarttığında işbirliğinden değil savaşlardan, acılardan, göçlerden çıkartmıştır. Zaten tarih de pek parlak sayılmazdı. İki ülke arasındaki ilk ilişki ticari gayelerle 1492 yılında III. İvan'ın Kırım Hanı Mengili Giray aracılığıyla II. Beyazıt'a gönderdiği Mihail Pleşçeyev başkanlığındaki bir sefaret heyeti ile kurulmuş, ama ondan sonra gelen yüzyıllar boyunca ticaretten çok savaş yapılmıştır. İlk ciddi çatışma Ukrayna'daki Çehrin kalesi yüzünden 1678'de yaşanmıştır. Osmanlı ordusunun kaleyi alması ve içindeki 30 bin muhafızı kılıçtan geçirmesiyle de tamamlanmıştır¹⁸⁰.

İşbirliği yolunda atılan adımlar da hep kerhen atılmıştır. 8 Temmuz 1833 tarihli karşılıklı yardımlaşmayı öngören Hünkar İskelesi Antlaşması Mısır valisi Mehmet Ali'nin gazabından çekinildiği için Babıali tarafından imzalanmıştı. İki dünya savaşı arası dönemde geliştirilen özel ilişkilerin sebebi de Türkiye'nin o dönemde hissettiği yalnızlıktı. Fakat artık zaman değişmiştir. İmparatorluklar geride kalmıştı. Çok uluslu şirketlerin fink attığı günümüz dünyasında "jeopolitik" arkaik bir fanteziden ibaret. "Büyük Oyun" değişimi hala göremeyen gazetecilerin oyunu haline dönüşmüştü. Çoğumuz fark etmesek de "Soğuk Savaş" Türkiye için bile bitti. Zamanın Genelkurmay Başkanı İsmail Hakkı Karadayı'nın Mayıs 1998'de gerçekleştirdiği Rusya ziyareti bu bitişi tescil etmiştir¹⁸¹.

İki ülke arasında üstünde çok konuşulmayan "stratejik" çıkar ortaklıkları vardır. Çok kutuplu bir dünya en az Rusya kadar Türkiye'nin de menfaatine. Büyük Amerikan

¹⁷⁹ SAGADEEV, A., "Rusya ve Büyük Güç İdeolojisi", Avrasya Dosyası Cilt:1, Sayı:1, 1994, Ankara

¹⁸⁰ CHERNİAVSKİY, Stanislav, "The Caucasus Vector of Russian Diplomacy.", Central Asia and the Caucasus: Journal of Social and Political Studies, 2000, no. 5: 94.

¹⁸¹ AKGÜN, Mensur ; İstanbul Kültür Üniversitesi Öğretim Üyesi

rüyası Ulusal Füze Savunma sistemi yüzünden nükleer güç dengesi çökerse ve silahlanma yarışı yeniden başlarsa, bundan Türkiye de zarar görecektir.

Ayrıca 1936 tarihli Montreux Boğazlar Sözleşmesi'nin iki ülke arasında bir kader bağı oluşturduğu da unutulmamalıdır. Bu sözleşmenin herhangi bir nedenden dolayı revizyonu çökmesi anlamına geleceği, çökmesinin de Boğazlardan savaş gemilerinin serbestçe geçmesine neden olacağı düşünüldüğünde, kader bağının gücü kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. 6. Filoyu Karadeniz'de görmek istemeyen Rusya Türkiye'yi hoş tutmak zorundadır. Her şeyin ötesinde iki ülke arasındaki ticari bağlar giderek feda edilemez bir düzeye ulaşmaktadır. Türkiye doğal gazda, Rusya kazanacağı parada birbirine bağımlı hale gelmektedir.

Doğal olarak çıkarların her alanda kesişmesi beklenemez. Türkiye'nin Çeçenistan'da olanları tasvip etmesi, Rusya'nın Kafkaslarda hegemonyasını pekiştirmek için yaptıklarını sessizce kabullenmesi imkansızdır¹⁸². Önemli olan rekabetin işbirliğini zorlamayacak şekilde yapılması, boru hatları ve petrol gibi konularda değerlendirmelerin önyargılar yerine gerçeklere dayandırılmasıdır. Yeni Rusya liderinin ilk adımı Rusya Federasyonu'nu kurtarmak, devletin (SSCB gibi) dağılmasının önüne geçmek amacıyla yönelik olmuştur.

Çeçenistan'ın Federasyondan ayrılmasının engellenmesi çabalarının yanı sıra, öteki özerk cumhuriyet ve birimlere karşı da önlemler alınmaya başlamıştır. 89 idari birimin liderlerinden oluşan parlamento üst kanadı Federasyon Konseyi bugünkü yapısıyla fiilen ortadan kaldırılmaya, daha sembolik bir biçime dönüştürülmeye başlanmıştır. Bu arada önde gelen bölgesel yöneticilerin katılımıyla oluşturulan Devlet Konseyi adlı yeni kurum yalnızca danışma organı statüsünde tutulmuştur. Parlatonun alt kanadı Duma artık eskisi gibi etkin ve Başkan'a muhalif değil. Başta "Birlik" fraksiyonu olmak üzere Putin'e bağlı parlamenter grupların dışında, komünistler eski muhalif yapısını önemli ölçüde kaybetmiş, geri plana çekilmiş durumda. İktidarın zaman-zaman ilgi göstererek bölünmüşlüğünden de yararlandığı sağcı-liberal partiler fazla aktif değil. Sonuç olarak Putin Rusya siyaset sahnesine

¹⁸² Stanislav Cherniavskiy, "The Caucasus Vector of Russian Diplomacy." *Central Asia and the Caucasus: Journal of Social and Political Studies*, 2000, no. 5: 94.

tümüyle hakim durumda. Belki ülkedeki tek gerçek muhalif güç, medya içinde yer almakta, özellikle de başta NTV kanalı olmak üzere “Media Most” yayın holdingi bünyesinde dir.

Burada Putin’in “oligark” olarak nitelenen büyük iş çevrelerine karşı tutumuna değ inmekte yarar vardır. Yeltsin’in 1996 başkanlık seçimlerini kazanmasına yardımcı olan güçler, daha sonradan ölçüsüz derecede Kremlin’i etkilemeye başlamıştır. Bunların bir kısmının siyasetçi ve/veya medya patronu kimliği de bulunmaktadır¹⁸³.

Putin, başta bunlar olmak üzere iş adamlarını siyasi açıdan korkuttu, Kremlin’le aralarına mesafe koymuştur. Bu arada fiilen basın özgürlüğünü sınırlamıştır. Ancak şimdi sermayedarları ve basını – onlar Putin’in çizdiği sınırlar içinde kaldıkça – daha fazla sıkmayacağını göstermeye çalışmaktadır. Tıpkı “Büyük Rusya”yı kurma amacının “imparatorluğa ve SSCB’ye dönüş” anlamına gelmediğini vurguladığı gibi. Şunu da ekleyelim: Putin’in özerk cumhuriyet ve bölge yöneticilerine, iş çevrelerine ve medyaya karşı attığı adımların ne kadar demokratik olduğu konusu, Rusya’da fazla aktüel değildir. Çünkü son birkaç yıl içinde yapılan anketlerin de gösterdiği gibi, Rusya halkı açısından “kamu düzeni ve asayiş, batılı demokratik değerlerden çok daha önde gelmektedir” ve geleneksel olarak güçlü ve otoriter lider arayışı toplumda hakimdir¹⁸⁴.

Putin’in en büyük avantajı, halk arasında inanılması güç derecede popüler olmasıdır. Son bir yıldır anketlerde Putin’in popülarite düzeyi yüzde 60-75 oranlarındadır. Attığı adımlarla Rusya siyasi ortamına ve güvenlik organlarına tümüyle hakim olmuştur. Dünyada da kendini kabul ettirme yolunda önemli mesafe kat etmiştir. Tecrübe eksikliğini hızla gidermektedir¹⁸⁵.

4.6. Putin’in Dış Politikası

Putin Rusya’sının temel dış politikası “çok kutuplu dünya” tezine dayanmaktadır. Daha önceleri Yevgeni Primakov tarafından ortaya atılmış olan bu

¹⁸³ Örneğin, Boris Berezovski, Vladimir Gusinski gibi.

¹⁸⁴ MANİSALI, E., "Kafkasya - Ortadoğu Terazisinde Politika ve Petrol", Cumhuriyet Gazetesi

¹⁸⁵ <http://www.mid.ru>, (2003-02-24)

politika, ABD dışında kalan bütün ülkelerin çıkarlarına seslenebilecek esneklikte görülmektedir. Avrasyacılık, bir doktrin olarak Rusya’da da gündemde; Erol Mütercimler bu konuda şunu söylüyor¹⁸⁶. “Parçalanış sonrası Rus dış siyaseti birbiriyle çatışma halinde olan iki görüş arasında kalmıştır:

Batı ile bütünleşmeyi savunan Atlantikçi Görüş ve Rus halkının Büyük Petro zamanında yapılan reformlarla zorla Slav çizgisinden uzaklaştırıldığını ve bu nedenle de reformlara son verilerek geleneksel değerlere dönülmesini gerektiğini savunan Avrasyalıların görüşü bulunmaktadır¹⁸⁷.

Ayrıca Rusya’nın kim tarafından yönetilirse yönetilsin Halford Mackinder’in jeopolitik merkez dediği topraklar üzerine oturmuş olduğunu ve en güçlü imparatorluk geleneklerinden birinin varisi durumunda bulunduğunu da ileri sürebilirler. ABD’nin Rusya’nın iç anlaşmazlıklarına karışmasının milliyetçi bir karşı harekete neden olabileceğini belirten H. Kissinger önemli bir saptaması da şu “ABD aynı zamanda hem Rusya’yı hem de Çin’i izole edebilir mi ve iç tercihleri uğruna Çin - Sovyet ittifakı olasılığını yeniden canlandırmaya katlanabilir mi?” Yine Fuller İslamcı (anti emperyalist) hareketlerin ancak Müslümanlar arasında etkili olabileceğini belirttiikten sonra korkusunu şu saptamalarla ortaya koymaktadır. “Statükodan memnun olmayan başka önemli devletler gayri resmi bir ittifakla güç birliği ederek yeni dünya düzeninin evrimini etkileyecek nüfuzu sağlaması ve bu düzende algılanan batı tekeline zayıflatmaya çalışması, düşünülebilecek bir şeydir.

Bir hükümet değişikliği durumunda Çin, Hindistan hatta Rusya da sahip olmayan ülkeler kategorisi için potansiyel liderlerdir. Kısa ve orta vadede eski komünist ülkelerle birçok üçüncü dünya ülkesinin reform çabaları başarısızlıkla sonuçlandıkça, bir devletin ya da devletler grubunun yeni dünya düzeninden mağdur olmuş ülkelerin liderliğine soyunmasını beklemeliyiz.”¹⁸⁸. Dikkat edilirse Fuller Yeni Dünya Düzeninin

¹⁸⁶ MÜTERCİMLER, Erol; **21. Yüzyıl ve Türkiye**, Yüksek Strateji Yayınları, İstanbul, 1997

¹⁸⁷ <http://www.foreignpolicy.org.tr>, (2003-02-24)

¹⁸⁸ ÖZBEK, N., “Rus Dış Politikasında Yeni Yönelimler”, **Avrasya Dosyası**, Cilt:3, Sayı:4, 1996, Ankara, s. 44-98

herkes için iyi olmadığını kabul etmiş durumdadır. Emperyalizmin büyük yalanı yavaş-yavaş ortaya çıkıyor. Ve emperyalistler giderek kaygılanmaya başlıyorlar¹⁸⁹.

ABD'nin Avrasya'daki menfaatlerini güvenlik, siyasi ve ekonomik olarak üçe ayıran Ariel Cohen, şunları söylüyor. "ABD'nin milli menfaati, Avrasya'nın istikrarını gerektirmektedir. Rusya ve BDT'deki kaos soğuk savaştan kalma nükleer güçlerin üzerindeki kontrolü tehlikeye sokabilir, reform yanlısı hükümetleri devirebilir ve milliyetçi anti batıcı rejimlerin oluşumlarına neden olabilir."¹⁹⁰ Cohen bu olasılığın engellenmesinin serbest piyasa adına büyük bir zafer olacağını da eklemektedir¹⁹¹.

Bütün bunlar batı emperyalizminin özellikle de ABD'nin bu bölgede anti emperyalist akımların güçlenmesinden rahatsız olduğunu gösteriyor. Yani bir anlamda ne yapmamız gerektiğinin ipuçlarını da veriyor. Avrasyalılara göre Batı dünyasının bir parçası olmaları durumunda Rusya'nın ve Rusların bir millet ve devlet olarak yaşama şansları kalmıyor"¹⁹². Daha çok komünistler ve aşırı milliyetçilerden oluşan Avrasyalılar Rusya'nın çıkarlarını doğuda görmektedirler.

Bu süreci Zeynep Dağı ise bu şekilde özetlemektedir¹⁹³: "Reformistler popülist politikaları ve şok terapi niteliğindeki ekonomik reformları nedeniyle giderek güç kaybettiler. Bütün bu gelişmeler üzerine Yeni Asyacilar diye adlandırılan grup önce iç politikada ve giderek dış politikada söz sahibi oldu. Üst düzey askeri ve sivil bürokratların¹⁹⁴ başını çektiği Yeni Asyacilar; reformistleri ütöpik olmakla suçlamakta, sürekli bir dostluğun değil sürekli bir çıkarın varlığını vurgulamaktadırlar. Dış politikanın demokrasi¹⁹⁵ ve insan hakları gibi kavramlar üzerine inşa edilemeyeceğini savunmaktadırlar. Ülke ekonomisini ve askeri yapısını Batıyla entegre etmeye çalışan politikaları asimetrik bir bağımlılığa yol açacağı iddiasıyla şiddetle eleştirmektedirler.

¹⁸⁹ YILMAZ, M., "Avrasya. Yeni Bir Uygarlık Yolu olabilir mi?", **Türkiye Günlüğü**, sayı:49, 1998, Ankara

¹⁹⁰ ÖZKIRIMLI, Umut; **Milliyetçilik Kuramları. Eleştirel Bir Bakış**, Sarmal Yayınevi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 1999, s. 34-35, 89

¹⁹¹ The Independent

¹⁹² KÖNİ, H., "Türkiye'nin Şeytan Üçgeni", **Savunma ve Havacılık**, cilt:12, no:1, 1998, s. 12-15

¹⁹³ Kaynaklar: <http://www.aydinlanma1923.org> adresinden alınmıştır.

¹⁹⁴ SARIBAY, Ali Yaşar; **Kamusal Alan, Diyalojik Demokrasi, Sivil İtiraz**, Alfa Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2000,

¹⁹⁵ a.g.k. , s. 65-67

Sadece batıya yönelik tek seçenekli dış politika yerine dikkatlerin Çin, Hindistan, İran gibi çeşitli bölgelere yönelebileceği çok seçenekli dış politikayı savunmaktadırlar. Yeni Asyacıların bakış açısında Rusya'nın jeopolitik gerçekliliğinin önemli rol oynadığını görebiliriz.“

Bu yazılanlara bakılınca Türkiye'de gerçek anlamda Avrasya seçeneğini savunanların söylemleriyle bir çok ortak nokta göze çarpmaktadır. Biz Kemalistler ülkemizin ulusal çıkarlarını savunurken Rusya'da da Yeni Asyacıların (ya da Avrasyacıların) kendi ulusal çıkarlarını savunduklarını görüyoruz¹⁹⁶.

İki ülkedeki Avrasyacılar da gerçek düşmanı yani ABD ve Batı emperyalizmini doğru olarak belirledikten sonra ikinci adımda emperyalizme karşı daha güçlü bir karşı koyuşu gerçekleştirebilmek için bölgesel işbirliğinin yollarını aramalıdır. Bu iyimser gelişmeye karşın Rusya ile önemli sorunlarımız olduğu da ortadadır¹⁹⁷.

“Dış politika-dış ticaret” bağımlı öncelikli kılan Putin, bu yeni anlayışı yaygınlaştırmak için yoğun çaba sarf etmektedir. Yeltsin dönemine kıyasla Putin zamanında dış gezi ve temaslarda kat-kat artış gözlenmektedir. Bu aktifliğin dayandığı yeni politikanın yöneldiği geniş yelpazeyi, Putin'in gittiği ülkeler¹⁹⁸ de göstermektedir: Bu ülkeler İngiltere ve Almanya, Kuzey Kore ve Küba, Belarus ve Azerbaycan'dır.

Putin Batı ile işbirliğini savunan pragmatik¹⁹⁹ bir lider. Ama ulusal çıkarların Batı'nın siyasi tavırlarıyla örtüşmediği noktalarda Rusya'nın kendi tavrını koymasına gerektiğini düşünmektedir. Örneğin, batıdan büyük krediler beklentisiyle İran'la askeri ticareti askıya alan 1995 Çernomirdin-Gore anlaşmasından geçen Kasım ayında vazgeçilmiştir; bu arada Rusya silah satışlarında son yıllarda kaybettiği konumu yeniden kazanmak için bizzat Putin'in başkanlığında kurulan bir komisyonla birlikte bir

¹⁹⁶ ONAY, Yaşar; **Rusya ve Değişim**, Nobel Yayınları, 1. Baskı, Ankara, 2002, s. 79-90

¹⁹⁷ <http://www.aydinlanma1923.org/sayi/21/21-04.htm> , (2003-02-23)

¹⁹⁸ PUTİN'in yaptığı tüm dış geziler resmi Web Site'inde, yaptığı konuşmalar, imzaladığı uluslararası antlaşmalar ve işgüzar seyahatler sırası ile detaylı bir şekilde yayınlanmıştır. Çalışmada kullanılan tüm bilgiler bu siteler takip edilerek derlenmiştir. ∴ <http://www.putin.ru> , <http://www.kremlin.ru> , (2003-02-19)

¹⁹⁹ Türkçe'ye Kelime Tercümesi “ Pratik ve Yararlı “ Şeklinde dir.

atağa kalkmıştır²⁰⁰. Öncelikli bölgelerin başında ise Rusya'nın dışında 11 eski Sovyet cumhuriyetinin de yer aldığı Bağımsız Devletler Topluluğu gelmektedir. Orta Asya, Kafkasya, Orta Doğu ve Balkanlar²⁰¹ için yeni ve daha aktif politikalar oluşturulmaya çalışılmaktadır.

Çin, Hindistan ve Japonya başta olmak üzere dış politikanın “doğu cephesi” pekiştirilmektedir. Uluslararası ilişkilerde eski ideolojik kalıplar ve dostluk nutukları yerine, ekonomik işbirliği ve özellikle de enerji konuları öne çıkmaktadır. Özbekistan'ı tehdit eden İslamcı radikal güçler, Kazakistan'da Rus azınlığın sorunları²⁰², Kafkasya'da Karabağ ve Abhazya gibi sorunlar ve Rus üsleri ileriki dönemde Rusya'nın etkinliğini arttırmak için kullanacağı noktalar arasında olacaktır. Duma, bölge hükümetlerinin²⁰³ dış borç almasını yasaklayan yasa tasarısını da ikinci oylamada onayladı. 305 milletvekilinin kabul oyu kullandığı oylamada, 5 milletvekili çekimser kaldı, ret oyu çıkmamıştır²⁰⁴.

Tasarı, anayasa gereği Duma tarafından yapılacak 3. oylamadan sonra parlamentonun üst kanadı Federasyon Konseyi'ne gönderilecektir. Yasa tasarısı Federasyon Konseyi'nden de geçerse Rusya'da ancak birkaç bölgenin dış borç alabilme imkanı kalacaktır.

1998 ekonomik kriziyle beraber Rusya bölgelerinin ayrı olarak dış borç alımları, merkezi hükümeti çok zor duruma sokmuştur. Rusya hükümetine ekonomik önerilerde bulunan ve bölge hükümetlerinin sağlam bütçe yapmalarını sağlamaya çalışan Rusya-Avrupa Ekonomi Siyaseti Kurumu'ndan Rory MacFarquhar, Rusya Federasyonu'na bağlı cumhuriyet ve bölge hükümetlerinin dış borç almasını yasaklayan yasanın güçlü bir mali politika olduğunu bildirmiştir.

²⁰⁰ Engin VURAL

²⁰¹ ÇALIŞ, Şaban H.; **Hayaletbilimi ve Hayali Kimlikler. Neo-Osmanlılık, Özal ve Balkanlar**, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya, 2001, s. 37-45

²⁰² “Moscow And Astana's Three Priorities” 21 June 2000, **Current Digest of the Post-Soviet Press**, 19 July 2000: 17.

²⁰³ Bölge Hükümetleri Hakkında Ayrıntılar: <http://www.government.gov.ru> adresinden (2003-02-19) tarihinde alınmıştır.

²⁰⁴ <http://arama.nethaber.com> , (2003-01-22)

4.6.1. Putin'in Çeçenistan'a Yönelik Uyguladığı Politika

1996 Ağustos kayıtlarına göre Çeçenistan'ın son resmi statüsü 2001 tarihine kadar ertelenmiştir. Bu zamana kadar Çeçenistan resmi ordu komutanı Aslan Mashadov'un devlet başkanlığında bağımsız kabul edilmektedir. Bununla beraber Moskova'ya göre bu yenilgi utanç vericiydi ve her iki tarafın da öç almak ve birbirlerini sınamak için yaptıkları bir savaşıdır.

Öncekilerden daha hırslı ve saldırgan biri olan Putin'in atanması, ayaklanma olan bölgelerde ordu tarafından yapılacak olan yeni uygulamaların habercisi olmuştur. 1999 Ekimi'nde Moskova'da apartmanlarda bir çok kişinin ölümüne ve pek çok maddi zarara sebebiyet veren bir dizi bombalama olayları şaibeli bir biçimde Çeçenlerin suçlanmasında bahane olarak kullanılmıştır. Bu olaydan Çeçen ayrılıkçıları sorumlu tutan hükümet vakit kaybetmeden ayaklanma bölgelerine saldırı düzenlemeye başlamıştır. Kampanyayı gerilla muhalefet kuvvetlerine karşı, başkent Grozni'yi yok eden ve diğer şehirleri de enkaz yığını haline getiren Rus güçlerinin üstün gelmesi karakterize edilmektedir.

Daha önce olduğu gibi savaş süreci yavaş ve dolambaçlıydı. Kitle imha silahlarının sistematik olarak kullanımı ve ağır silahlarla yapılan hücumlar izne bağlıydı²⁰⁵. Ancak 2000 yılının ilk aylarında Rusya, ulusal ve uluslararası protestoları dikkate almayarak Çeçenistan'ı tamamen idaresi altına almıştır. Dağlardan gerilla saldırılarına devam eden savaşçılar ile Çeçenlerin stratejisi Rusya'yı mümkün olduğu kadar uzun süre denge dışı tutmaktır²⁰⁶.

Rusya parlamentosunda Çeçenistan'ı temsil edecek üyenin belirleneceği seçim öncesi direnişçiler Moskova ile işbirliği yapan Çeçenler'e yönelik saldırılarını yoğunlaştırdı. İnterfaks Ajansı'nın haberine göre, Urus - Martan kasabası Belediye Başkanı'nın oğlu, evinin kapısını çalarak, "Sana Moskova'dan paket geldi" diyenlerin

²⁰⁵ <http://www.chechnya.com> , (2003-02-23)

²⁰⁶ MANSUR, Raul; **Moskova. Görsel Gezi Rehberleri Serisi**, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 1999, s. 45-100

bıraktığı bombalı çantanın patlamasıyla öldü. Seçime aday olarak katılan İsa İbrahimov'un evine de bombalı saldırı düzenlendi. İbrahimov'un oğlunun hafif yaralandığı saldırı, çevredeki evlerde de hasara yol açtı. Bu arada Rusya Devlet Başkanı Boris Yeltsin'in doğduğu Yekaterinburg kentinde faaliyet gösteren mafya grubu, seçimlere katılmak amacıyla parti kurdu.

Moskova'da yayınlanan İzvestiya gazetesinin manşetten verdiği habere göre, bölge halkının yakından tanıdığı Uralmaş adındaki yasadışı grubun üyelerinden bazıları sabıkalı, bazıları da polis tarafından aranan kişiler. Kuruluş belgelerinde mafya partisinin amacının, "halkın isteklerinin toplumsal ve siyasi yaşama aktarılması olduğu" belirtilmektedir. Kentte kısa bir süre sonra belediye, valilik ve Rusya parlamento seçimleri yapılacaktır. Rusya'da şimdiye kadar çok sayıda mafya üyesi, dokunulmazlığa kavuşabilmek amacıyla seçimlere katılmıştı. Ancak, mafyanın "resmen" parti kurduğu ilk kez görülmektedir²⁰⁷.

İzvestiya'ya göre, parti lideri Aleksandır Habarov, 1996 yılında, izinsiz silah taşımak dahil, değişik suçlardan tutuklanmış bir kişidir. Habarov'un yardımcısı ve hareketin "iki numaralı" ismi işadamı Aleksandır Kruk, partinin "kasası". 23 kurucu arasında yer alan "baba" lakaplı Konstantin Tsıganov, polis tarafından arandığı için Rusya dışına kaçmış bir kişidir. İzvestiya, Yekaterinburg polisinin kısa bir süre önce düzenlediği operasyonda "bazı parti mallarına el konulduğunu" yazmıştır. Gazetenin sözünü ettiği "parti malları", sekiz kalaşnikov, beş tabanca, tanksavar mayın ve çok sayıda mermiden oluşuyor! Siyasi mücadeleyi silahla yürüten partinin faaliyetlerinin başında ise, seçimlerdeki olası rakiplerinin telefon konuşmalarını dinleyerek şantaj yapmaktır.

Mafya partisinin asıl gelir kaynağını ise, Yekaterinburg'taki bal üreticilerinden ton başına 200 dolar haraç almak. Kent Valisi Eduard Rossel, bölgede Uralmaş adında bir mafya grubu olduğunu kabul etmemektedir, ancak güvenlik kuvvetleri parti üyelerine karşı gizli operasyonlarda bulunmaktadır. İşin ilginç yanı, parti tüzüğünde,

²⁰⁷ SAMİ, H., "Avrasya Seçeneği", Öncü Kadro, sayı 7/8, 1998, Eskişehir

"üyeleri partinin, parti de üyelerinin davranışlarından sorumlu değildir" maddesinin bulunması. İzvestiya, "Mafya partisi ciddi-ciddi seçimlere hazırlanıyor" diye yazdı.

İnternet'te direnişçilerin görüşünü yansıtan Kavkaz sitesi de, "hain" olarak nitelediği dört kişinin "cezalandırıldığını" duyurdu. Kavkaz, şeriat mahkemelerinin Moskova ile işbirliği yapan 34 kişi hakkında ölüm cezası kararı aldığını, 80 kişinin dosyalarının ise incelendiğini belirtti. Çeçen Yüksek Askeri Konseyi üyesi Supyan Abdullayev, bugün yapılacak seçimleri, "anlamsız bir siyasi şov" olarak niteledi. Oylamayı "yasadışı" olarak tanımlayan Abdullayev, "Ruslar, seçimi engellemeye çalışacağımızı söylemektedir. Ama, olmayan bir şey engellenmez ki "dedi. Rusya'da parlamento seçimleri geçen aralık ayında yapılmış, ancak şiddetli çatışmalar nedeniyle Çeçenistan'da sandık kurulmamıştı.

Putin bu olayla beraber çok puan topladı ve böylece Yeltsin de nihayet, keyifsiz²⁰⁸ olduğu açıkça görülen başkanlık koltuğunu başkasına devretmek gerektiğini hissetti²⁰⁹. Keyifsiz başkan yeni yılın başında emekliye ayrıldığını açıkladı. 2000 Mart'na ayarlanan başkanlık seçimlerinde Putin'in oyların % 50'sini alarak ilk turu alması biraz sürpriz oldu. Bastırılmış Çeçenya sorunu çözülmediği takdirde Putin dikkatini Rusya'nın bozuk siyasi ve ekonomik yapıları üzerine yoğunlaştıramayacaktı. Bunun ilk belirtileri arasında Putin'in birçok hükümet tarafından benimsenen geniş özerklik uygulamasını kısıtlamayı önermesi gösterilebilir²¹⁰.

Putin'in yakın ilişkiler içinde bulunduğu FSB' nin²¹¹ büyük bir rol ile görevlendirildiği de gayet açıktır. Ülke dışında Putin'in en büyük sorunu, batıda hükümetin puan toplamasını sağlamak ve destek bulmaktır ve buna dayanarak finansal kaynak bulacağını ummaktadır. Daha geniş açıdan bakıldığında Güvenlik Konseyi'ne sürekli üyeliği Rusya'ya üst seviyede ses getirmektedir, fakat bir zamanlar etkisinin

²⁰⁸ <http://www.rambler.ru> , (2003-02-23)

²⁰⁹ "Moscow And Astana's Three Priorities" 21 June 2000, **Current Digest of the Post-Soviet Press**, 19 July 2000: 17.

²¹⁰ YELTSİN, Boris; **Geceyarısı Günlükleri**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2000, s.12-45, 98-100

²¹¹ Rusça'sı **Federalnaya Slujba Bezopasnosti** gibi olan, 3 sözcüğün baş harflerinin birleşimiyle ortaya çıkmıştır. Türkçe'ye tam tercümesi "Federal Güvenlik Servisi" şeklindedir. <http://www.fsb.gov.ru> , (2003-01-22)

yoğun olduğu dünyanın pek çok bölgesinde -örneğin Orta Doğu ve Afrika- ağırlığı göz ardı edilmektedir. Yeltsin dönemi boyunca Ruslar Putin'den ve yeni başbakanı Mikhail Kasyanov'dan daha çok şey beklemişlerdir²¹².

4.6.2. Putin'in Kafkasya Politikası

Gorbaçov ve Yeltsin dönemi boyunca, Kafkaslarda at koşturarak, bir yandan Rusya'nın parçalanması ve denetim altına alınması sürecini hızlandıran, diğer yandan da kendine yeni hegemonya alanları açan ABD emperyalizmine son yılların en sert cevabı, Putin döneminde verildi.

Putin, Rusya'nın "arka bahçesi" olarak gördüğü Kafkaslarda Rusya'nın kontrolünü artırmak ve istikrar istiyordu²¹³. Bu, ABD'ye bölgede gözdağı vermeyi de gerekli kılması bakımından, askeri icraat ve tehditlerin başat rol oynadığı bir süreç olarak yaşandı. Çeçenya harekâtıyla bu doğrultuda ciddi bir adım atan Putin, Rusya'nın 1989'da çekilmek zorunda kaldığı Afganistan'ı bombalamakla tehdit etti. Afganistan'a duyduğu bu "özel ilgi"yi Afganistan kaynaklı kökten dinci silahlı hareketlerin bölgeyi karıştırmasıyla açıklamaktaydı. Putin iktidarının Kafkaslar'a yönelik bu yeni militarist politikası, Bakü-Ceyhan Boru Hattı, Mavi Akım projesi ve daha bir dizi projede ABD'nin Kafkaslar'daki piyonu olarak rol oynayan Türkiye'yi de orta ve uzun vadede tehdit eden bir nitelik taşıyor.

ABD' nin bugün Kafkasya bölgesine olan merakı hem Kafkasya bölgesini NATO içine almak²¹⁴ hem de bölgenin inkar edilemez petrol kaynaklarıdır. Bugün Azerbaycan'da İngiltere'nin BP Amoco AİOİC ve ABD'nin diğer petrol şirketleri faaliyettedirler. Bu büyük Petrol şirketleri neredeyse ABD' nin Kafkasya Politikasını yönlendirilmesinde ve yönetilmesinde önemli rol üstlenmiş şirketten ziyade bir dış Politika belirleyici aktör konumundadırlar.

²¹² <http://www.uluslararasıegitim.com/ulkeler/rus/yasam/tarih.asp> , (2003-01-22)

²¹³ Stanislav Cherniavskiy, "The Caucasus Vector of Russian Diplomacy." Central Asia and the Caucasus: **Journal of Social and Political Studies**, 2000, no. 5: 94.

²¹⁴ **The USA Leadership Challenge Foreign Policy Into The 21 st Century**, s. 14

4.6.3. Putin'in Avrupa Politikası ve Dışişlerinde Operasyon Hazırlığı

Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in, Dışişleri Bakanı İgor İvanov'u görevden almaya hazırlandığı öne sürülmektedir. Gerekçe, İvanov'un Batı ile ilişkileri geliştirmekte yetersiz kalmasıdır. İvanov'un, Putin'in 11 Eylül'den sonra uyguladığı dış politikayı tümüyle benimsemediği ve zaman-zaman sivri çıkışlar yaptığı konusu daha önce de defalarca gündeme gelmiştir²¹⁵.

Şu günlerde Putin'in yeni bir dışişleri bakanı arayışı içine girdiği söylentileri yaygınlaşmış bir durumdadır. Geçen hafta Putin'in, İvanov'un yerine liberal "Yabloko" Partisi lideri Grigoriy Yavlinski'yi getirmeyi planladığı öne sürüldü. Rus haber sitesi Lenta.ru'nun Kremlin yetkililerine dayandırarak ortaya attığı iddiaya göre Putin, çalışmalarından memnun kalmadığı Dışişleri Bakanı'nı değiştirmeyi ve muhalif Yavlinski'yi iktidara kazanmayı amaçlıyordu. Rusya'nın kaliteli diplomatlara sahip olmadığından yakınan Putin, dışişleri bakanlığı personelini ve Bakan İvanov'u²¹⁶ batı medyası ile başarılı ilişkiler kuramadıkları gerekçesiyle ağır bir şekilde eleştirmiştir²¹⁷.

Ancak daha sonra bu iddia yalanlandı ve konunun daha çok, seçimler arifesinde puan almak isteyen Yabloko Partisi tarafından gündeme getirildiği vurgulandı. Ancak bakanın değişeceği konusundaki söylentiler ortadan kalkmadı. Son iddiaya göre, Putin, bir hemşehrisini, Petersburg Üniversitesi Rektörü Bayan Verbitskaya'yı dışişleri bakanı yapmak istemiştir²¹⁸.

Söylentilerin bir bölümü de, Rusya liderinin yakında dışişleri bakanlığında bir temizlik hareketine girişeceği ve bu arada, pek çok büyükelçiyi görevinden alarak Kremlin'e yakınlığıyla bilinen Tek Rusya Partisi'nin parlamentoya girmesi istenmeyen üyeleri için yer açacağı yolundadır²¹⁹. Brzezinski; öncelikle Avrasya'nın önemini

²¹⁵ İVANOVA, İgor Sergeyeviç; **Rusya'nın Dış Politikası ve Dünya (Makaleler ve Toplantılardan derleme)**, Uluslararası İlişkiler Moskova Devlet Üniversitesi, Rusya Siyaset Ansiklopedisi – ROSSPEN Yayınları, Moskova, 2001, s. 34-45, 143

²¹⁶ a.g.k. , s.21-32

²¹⁷ a.g.e. , s. 93

²¹⁸ **St. Petersburg Press**, 2003-02-26

²¹⁹ <http://www.rusyaonline.com/devlet.shtml> , (2002-08-03); Haber yayım tarihi: 7/18/02

anlatıyor. ” Avrasya’ya egemen olan güç dünyanın en ileri ve ekonomik olarak verimli üç bölgesinden ikisini kontrol edebilmektedir²²⁰.

Dünya nüfusunun yaklaşık %75’i Avrasya’da yaşamaktadır ve hem ekonomik girişimler hem de yer altı zenginlikleri bakımından dünyanın fiziksel zenginliklerinin de çoğu oradadır. Avrasya dünya GSMH’ sının %60’ına ve bilinen enerji kaynaklarının dörtte üçüne (%75) sahiptir. Avrasya aynı zamanda dünyanın siyasal olarak en iddialı ve dinamik devletlerinin bulunduğu yerdir. ABD’den sonra en büyük altı ekonomi ve en büyük altı silah alıcısı Avrasya’da bulunmaktadır. Dünyanın biri hariç resmi olarak bilinen tüm nükleer güçleri ve de gizli nükleer güçlerinin tümü Avrasya’da bulunmaktadır. Bölgesel hegemonya ve küresel etki heveslisi olan, dünyanın en kalabalık nüfuslu iki devleti Avrasyalıdır. ABD önceliğinin bütün potansiyel siyasi ve ekonomik meydan okuyucuları Avrasyalıdır. Bereket versin ki Avrasya ABD’ye göre, siyasal olarak bir bütün oluşturmak için fazla büyüktür.” Merkezi oyuncuların ve kilit mihverlerin önceden belirlenmesinin Avrasya kıtasındaki potansiyel büyük meydan okunmanın önceden görülmesine yardımcı olacağını söyledikten sonra şu soruyu soruyor. Avrasyacı ekol Turan halklarının (Fin-Uygur, Moğol, Türk, Mançu,) etno-kültürel bağlarını ve İskit, Hun, Göktürk, Moğol imparatorlukları gibi devletler çerçevesinde siyasi kader birliğini öne sürmekte, Rusların da tarih boyunca bu çevre içinde bulunmalarından ötürü bunlarla bütünleştiğini dolayısıyla bir Avrasya Turan halkı olabileceğini savunmaktadır. Ancak bazı Rus çıkar çevreleri bilimsel açıdan değil, siyasal oportünizm açısından bu tezleri yozlaştırarak, Avrasya milletleri üzerindeki mevcut Rus egemenliğine yeniden meşruiyet kazandırma peşindedirler.” Ülkü, Rus Avrasyacılığıyla Türk Avrasyacılığı arasındaki mücadelenin yoğunlaşmasının Sultan Galiyev’in başkaldırısıyla ortaya çıktığını da ekliyormuş²²¹.

Oya A. Mugisuddin Rus milliyetçiliğinin gittikçe daha şöven bir hal aldığını ve bunu kökten dincilikle birleştirdiğini batının ise Avrasya’da büyük bir politik otorite boşluğu yaşanarak bölge istikrarının bozulacağı endişesiyle Rusya’ya arka çıktıklarını belirtiyor.

²²⁰ ROSE, Richard & MUNRO, Neil; **Elections without Order. Russia’s Challenge to Vladimir Putin**, Cambridge University Press, <http://www.cambridge.org> , Cambridge, UK, 2002, s. 101

²²¹ <http://www.mid.ru> , (2003-02-26)

Artur Sagadeev de SSCB' dönemindeki Ruslaştırma politikaları ile Çarlık rejiminin büyük güç ideolojisi²²² arasında bir devamlılık olduğunu yeni SSCB yöneticilerinin proletarya enternasyonalizminden vazgeçerken bile büyük güç ideolojisinin değişmediğini bu eğilimin Rusya federasyonu döneminde de sürdüğünü vurguluyor. Stephen Blank, İran ve Rusya'nın genellikle Kafkasya ve Orta Asya'da enerji konusundaki gelişmeler üzerinde Batı'nın kontrolünü veya etkisini engellemek için uyum içinde hareket ettiklerini belirtmenin yanında Rusya'nın dış politikası hakkında şu yorumu yapıyor²²³. "Hangi yeni Avrasya koalisyonları olasıdır. hangileri ABD çıkarları için en tehlikelileri olabilir ve bunların önüne geçmek için ne yapılabilir."²²⁴

Brzesinski'nin Avrasya satranç tahtasında oynanacak oyunda çekindiği hamleler şunlardır. "Orta alan (Rusya) Batıyı reddeder, iddialı bir tekil oyuncu olur ve Güney üzerinde kontrol elde ederse, ya da büyük doğulu oyuncularla bir ittifak kurarsa, o zaman ABD'nin Avrasya'daki önceliği ciddi biçimde daralır. Aynı şey, iki büyük doğulu oyuncunun bir şekilde birleşmeleri durumunda da söz konusu olabilir.

4.7. Rusya – Türkiye İlişkileri

Nadir Özbek şu yorumu yapıyor. "Türkiye'nin Kafkasya²²⁵ ve Orta Asya'da enerjik bir politika yürütme arzusu Rus dış politikasında²²⁶ Avrasyacı vurguların şimdi olduğu kadar keskinleşmediği hayli erken dönemlerde bile Rusya ile Türkiye'nin karşı karşıya kalmasına yol açmıştır."²²⁷

²²² SAGADEEV, A., "Rusya ve Büyük Güç İdeolojisi", **Avrasya Dosyası** Cilt:1 Sayı:1, 1994 Ankara

²²³ RAŞİD, Ahmed; **Orta Asya'nın Dirilişi. İslam mı, Milliyetçilik mi?**, Cep Kitapları Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 1996, s. 23-28

²²⁴ CHASE, Robert; HILL, Emily; KENNEDY, Paul; **Eksen Ülkeler. Gelişen Dünyada ABD Politikasının Yeni Hatları**, Sabah Kitapları, 1. Baskı, İstanbul, 2000, alıntı

²²⁵ a.g.m.

²²⁶ İVANOVA, İgor Sergeyeviç; **Rusya'nın Dış Politikası ve Dünya (Makaleler ve Toplantılardan derleme)**, Uluslararası İlişkiler Moskova Devlet Üniversitesi, Rusya Siyaset Ansiklopedisi – ROSSPEN Yayınları, Moskova, 2001, s. 3-19, 23-89, 124, 143-147

²²⁷ RAŞİD, Ahmed; **Orta Asya'nın Dirilişi. İslam mı, Milliyetçilik mi?**, Cep Kitapları Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 1996, s. 34-98

Bu yorum da gösteriyor ki Rusya’da reformistlere karşı Avrasyacı²²⁸ eğilimler güç kazanıyor. 1992 yılında Rusya Federasyonu Başkanlık danışmanlığı yapan Sergei Stankoviç ise “Dış politikamızda Atlantikçilik ve Avrasyacılık olarak tayin edilmiş iki yol ortaya çıkmıştır” dedikten sonra Rusya’nın doğu ve batı arasında yeni bir denge araması gerektiğini söylüyor. İrfan Ülkü Avrasyacılık adıyla bilinen tarihçilik ekolünün düşünsel önderlerinin Prens Trubetskoy, G. Vernadski, P. Savitski gibi Rus Milliyetçileri olduğunu ve başlıca tezlerinin Avrasya milliyetçiliği ve Avrupa’ya karşı güvensizlik olduğunu söylüyor, ve ilginç bir yorumda bulunuyor. “Avrasyacı tezin Rus düşüncesindeki rolüyle Yusuf Akçura’nın Üç Tarz-ı Siyaseti’nin hemen-hemen aynıdır diyebiliriz. Ancak siyasi hedefler farklı kimi zaman birbirine karşıdır²²⁹.

“Rusya’nın temel hedefi BDT’nin kendi himayesi altında yeniden birleşmesidir.” Blank Rusya’nın bugünkü stratejisinin Çarlık ve Sovyet böl-yönet politikalarından oluştuğunu²³⁰, Rusya’nın; üsler ve kalıcı stratejik destek noktaları elde etmek AKKA’yı değiştirmek kendine özel bir nüfuz sahası oluşturmak ve yerel enerji sektörü üzerinde kontrolü ele geçirmek için Gürcistan ve Azerbaycan’a karşı ayrılıkçıları desteklediğini söylüyor. Mevlüt Tikence de Rusya’nın 1992’den itibaren BDT’yi kendi federasyonunun doğal bir parçası olarak görmeye başladığını Kafkaslardaki ülkeleri birbiriyle çatıştırdığını olmaz ise bu ülkelerdeki etnik grupları içinde yaşadıkları ülkelerle çatıştırarak sözde arabulucu olarak tekrar bölgeye nüfuz etmeye başladığını ve bunun sonucunda Gürcistan ve Azerbaycan’ın BDT’ye girmek zorunda kaldıklarını söylemektedir²³¹.

Tüm bu veriler bizim Avrasyacılığımızın²³² bu bölgede anti emperyalist bir işbirliğini hedeflerken Rusya’daki Avrasyacılığın daha yayılcı ve bölgeyi kontrol amacı taşıdığını gösteriyor. Rusya’nın son yıllardaki dış politikası bunun örneklerini veriyor. Ama yinede batıcı reformist eksenin dışına çıkılması potansiyel olarak

²²⁸ BUZE, Ö. “Avrasya’nın Gücü” - “ABD’nin Avrasya Jeostratejisine Karşı Avrasya Seçeneği, **Aydınlık**

²²⁹ YILMAZ, M., “Avrasya. Yeni Bir Uygarlık Yolu olabilir mi?”, **Türkiye Günlüğü**, sayı:49, 1998, Ankara

²³⁰ CROZIER, Brian; **The Rise and Fall of The Soviet Empire**, An Imprint of Prima Publishing, National Review, California, USA, 2000, s. 67, 98-102, 105

²³¹ Stanislav Cherniavskiy, “The Caucasus Vector of Russian Diplomacy.” **Central Asia and the Caucasus: Journal of Social and Political Studies**, 2000, no. 5: 94.

²³² BUZE, Ö. “Avrasya’nın Gücü” - “ABD’nin Avrasya Jeo stratejisine Karşı Avrasya Seçeneği, **Aydınlık**

önemlidir. Üstelik görülüyor ki Rusların da içinde bölgesel bir güç birliğini savunanlar da var. Bu sürecin sonunda Ruslar da, Türkler de bölgesel işbirliğinin gerekliliğini daha iyi kavrayabileceklerdir. İki ülke de Batıdan hiçbir faydanın gelmediğini anlayacaklardır diye umuyoruz.

ABD bugün dünya üzerindeki küresel hakimiyetini sürdürebilmesinin ön koşulunun Avrasya'ya hakim olmak olduğunu kavramış bir durumdadır²³³. Nitekim Zbigniew Brzezinski hem katıldığı sempozyumlarda hem de Sabah Yayınları tarafından basılan “Büyük Satranç Tahtası Amerika'nın Önceliği ve Bunun Jeo - Stratejik Gereklileri” adlı kitabında bunu açıkça ortaya koyuyor. ABD Avrasya'daki etkinlik mücadelesinde Türkiye'yi bir piyon olarak kullanmak istemektedir²³⁴.

Son olarak ABD'nin batılı partnerleri tarafından Batı çevresindeki tüneğinden çıkarılması otomatik olarak ABD'nin Avrasya satranç tahtasındaki oyuna katılımının sona erdiği anlamını taşırdı.” Brzesinski SSCB'nin Yugoslavya'nın ve Irak'ın parçalanmasından tatmin olmamış ki Rusya'nın üçe bölünmesini önerirken (Bir Avrupa Rusya'sı, bir Sibirya Cumhuriyeti, ve bir Uzakdoğu Cumhuriyeti) bir yandan da Türkiye ve İran'ın ulusal bütünlüklerinin belirsiz kaldığını iddia ediyor. Acaba bu bir saptama mı yoksa bir temenni midir?²³⁵.

Kimi aydınlarımız da Avrupa tarafından dışlanmamızı ABD ile işbirliği yaparak dengeleme stratejisinin gelecekteki sonuçlarını yeterince göz önüne almadan, bölgede ABD politikalarının ortaklığını destekliyorlar. Bazı düşünce adamlarımızın ve yazarlarımızın son dönemde Brzezinski'nin kitabına bolca atıfta bulduklarını ve Türkiye'nin dış politika seçeneklerini ABD'ninkilerle uyarlamaya çalıştıklarını görmekteyiz²³⁶.

²³³ CHASE, Robert; HILL, Emily; KENNEDY, Paul; **Eksen Ülkeler. Gelişen Dünyada ABD Politikasının Yeni Hatları**, Sabah Kitapları, 1. Baskı, İstanbul, 2000, s. 45-46, 100-123

²³⁴ a.g.m.

²³⁵ MANİSALI, E., “Brzesinski'nin Anımsattıkları”, **Cumhuriyet Gazetesi**

²³⁶ ARI, Tayyar; **Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika**, Alfa Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 1999, s. 12-56, 78, 89-115

Şükrü Elekdağ şunları söylüyor: “Bu noktadan hareketle Brzesinski Washington’un ana hedefinin, Avrasya’nın altı büyük stratejik oyuncusu olan, Fransa, Almanya, Rusya, Çin, Japonya ve Hindistan’ın aralarında birleşerek Amerika’ya karşı ittifaklar oluşturmalarını önlemek olması gerektiğini vurgulamaktadır. 21. asırda²³⁷ Washington’un Avrasya stratejisi ABD’nin güvenlik ve refahı için olduğu kadar, süper güç statüsünün korunması açısından da hayati önem taşıyacaktır. Avrasya’daki özel jeo-stratejik konumu nedeniyle, Türkiye’nin ABD stratejisi çerçevesinde önemli bir yere oturtulması beklenmelidir. Hazar - Ceyhan²³⁸ boru hattı projesiyle Türkiye’nin enerji üretim projelerine ABD tarafından verilen destek bunun ilk işaretleri olmaktadır.”

Ergun Balcı da petrol boru hatları konusunda, Elekdağ’ı destekliyor. “Brzezinski’nin belirttiği gibi ABD gerek Avrupa gerekse Asya’da tek bir ülkenin egemen olmasını istemez. ABD’nin Avrasya’da tek ülkenin tek ülkenin egemen olmasını engelleme politikası günümüzde de devam ediyor. ABD bu nedenle Orta Asya’da ve Kafkasya’da petrol yollarının Rusya’nın denetimi altına girmesini engellemek için Bakü - Ceyhan boru hattı projesini desteklemektedir.”²³⁹

Hasan Köni ise burada farklı bir tutum izleyerek, şunları söylüyor. “Türkiye’nin stratejik yanılması belki de Rusya Federasyonu’nun etkin olduğu bir alanda enerji sahasında etkin olmak için bu alana uzaktan müdahale eden ABD’yle anlaşmasıdır. 1996 yılından itibaren ABD’nin Avrasya enerji koridorunda Türkiye’yi desteklemesi, batının yanında bu kadar kayıtsız şartsız yer alan bir devlete Çin’in ve Rusya’nın duyduğu güvensizlik nedeniyle şimdilik pek başarılı bir ortam olarak gözükmemektedir.”²⁴⁰

²³⁷ KENNEDY, Paul; **Yirmi Birinci Yüzyıla Hazırlanırken**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1996, s. 210-234

²³⁸ “Russia Defines Its Priorities On The Caspian,” 18 July 2000, **Current Digest of the Post-Soviet Press**, 16 Aug. 2000: 17; “Making The Caspian A Sea Of Peace and Stability,” 28 July 2000, **Current Digest of the Post-Soviet Press**, 23 Aug. 2000: 16.

²³⁹ RAŞİD, Ahmed; **Orta Asya’nın Dirilişi. İslam mı, Milliyetçilik mi?**, Cep Kitapları Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 1996, s. 35-56

²⁴⁰ BRZESİNSKİ, Z., “Büyük Satranç Tahtası Amerika’nın Önceliği ve Bunun Jeo-stratejik Gereklere”, 1998

Erol Manisalı'nın bir süredir dile getirdiği önemli bir gerçek ise bölgede Brzesinski'ye uyup Rusya'yı karşımıza almamızın Türkiye'nin ulusal çıkarlarına²⁴¹ uygun olmadığını gösteriyor. Çünkü ABD'nin bölgedeki çıkarı Türkiye'ninkinden farklı. Türkiye petrole ihtiyaç duyarken ABD yeni petrol alanlarının açılmasını istemiyor. Irak'a ısrarla ambargo uygulanmasının nedenini bir düşünün. Bu da Bakü - Ceyhan senaryosunun bir aldatmaca olduğunu düşündürüyor. Manisalı, bununla ilgili olarak şu yorumu yapıyor. "ABD'nin çıkarları İran dışında Körfezdeki üreticilerin çıkarları ile özdeşleşmiştir. Hazar'da büyük çaplı üretime geçilmesi Ortadoğu İhracatçıları ve ABD'nin zararına olur. ABD Hazar petrollerini en az 15 - 20 yıl sonra, o da ancak kendisi Hazar'da yöneten konumda ise devreye sokmak istemektedir. "

4.7.1. Putin Siyasetinin Türkiye'ye Etkisi

Korkulanın aksine Putin'in iktidara gelmesi Türkiye'yi hemen-hemen hiç etkilemedi. İki ülke arasında buzlar zaten Yeltsin döneminde erimişti. Ankara "Adriyatik'ten Çin Seddi'ne safsatasını" terk etmiş, AKKA'nın kanatlar sorunu ABD'nin attığı son dakika golüyle çözülmüş, Çeçenlere derin devlet-PKK'ya Duma desteği son bulmuş, Kıbrıs'a niyet S-300'ler Girit'e kısmet olmuş, Türkiye'yi yakından ilgilendiren Karabağ konusunda Moskova daha adil bir politika benimsemiştir.

İki ülke arasındaki tek sürtüşme unsuru olan Boğazlardan geçiş ise, Bakü-Ceyhan projesinin gerçek rakibinin Bakü-Novorossisk hattı olmadığını anlaşılması ve eski Deniz Kuvvetleri Komutanı Güven Erkaya'nın başında olduğu bir ekibin çabaları sonucunda çözümlenmiştir²⁴².

Putin işbaşına geldiğinde önünde pek çok sorun bulmuştu. Ama bu sorunların arasında Türkiye yoktu. Türkiye bir rakip ya da hasım olmaktan çok Mavi Akım ve diğer projelerle işbirliği yapılabilecek bir ülkeydi. Yine, Erol Manisalı'nın Brzezinski'yi

²⁴¹ Ulus-Devletlerde çıkar kavramı için :. MACHIAVELLI, Niccolo; **II Principe. The Prince – Hükümdar**, Şule Yayınları, İstanbul, 1997 incelenebilir.

²⁴² <http://www.evrensel.net> , (2003-02-26)

eleştirisi de çok önemli. “Brzezinski ABD’nin nasıl tek üstün güç konumuna geldiğini ilginç itiraflarda bulunmaktadır²⁴³.

ABD yalnızca ekonomik, askeri, teknolojik ve kültürel hegemonyası ile değil adı uluslararası olan büyük kuruluşları istediği gibi yönlendirebildiği için tek üstün güç olmuştur diyor. Bunlar büyük ölçüde bilinen şeyler. Brzezinski daha ilginç bir şey söylüyor. ABD istediklerini uzlaşmaya ve diyaloga açık bir yöntemle yaptırır diyor. ABD hegemonyasının gerektirdiği bir düzen kurmuş; o zaman diğer devletler, kurumlar, firmalar, bireyler ne yapacaklardır.”

Manisalı ABD’nin dümen suyuna gitmek gerektiğini söyleyenleri eleştirerek, bunların göstermelik uzlaşma ve diyalog yöntemini bazen barış bazen demokrasi diye yutturabileceklerini söylüyor ve şöyle devam ediyor. “Başka bir görüş ise daha farklı rüzgarlar estirir. Toplumsal (ulusal) çıkarları esas almak dayatmalara direnmek.”²⁴⁴

Graham Fuller ve Ian Lesser ise açıkça şunu dile getiriyorlar. “Avrupa kendi perspektiflerine göre çıkarları başka bir yerde, Müslüman dünyasında olan bir ülkenin güvenliğiyle ilgili otomatik bir sorumluluk üstlenme konusunda gitgide isteksiz bir hale gelebilir. Bu Türkiye’ye felaket getirecek, ABD Türk işbirliği umutlarını ciddi bir şekilde kısıtlayacak ve bunun uzantısı olarak, ABD’nin Kafkaslar ile Ortadoğu’daki hareket serbestisini azaltacaktır.”²⁴⁵

Üstelik ticaret hacmi sürekli artmakta, Moskova’yı Enka-Koç ortaklığı doyurmakta, askeri teknolojik işbirliği gelişmekteydi. Ancak ülkeye Orta Asya ve Kafkaslarda oynayamayacağı ağırlıkta roller biçenler, bölge ülkelerinin tercihlerine rağmen önderlik etmesi gerektiğine inananlar, Batıya coğrafyadan başka satacak bir şeyimiz olmadığını sananlar Putin’in iktidara gelişinden hiç hoşlanmadılar. Kafkasların istikrarı için attığı adımları eleştirdiler. Ankara’yı basiretsizlikle suçladılar. Neyse ki iki ülke arasındaki ilişkilerin seyrini değiştiremediler²⁴⁶.

²⁴³ TİKENCE, M., "Rusya Federasyonunun Orta Asya Politikası", **Strateji**, 96/3, Ankara

²⁴⁴ SARTORİ, Giovanni; **Demokrasi Teorisine Geri Dönüş**, Yetkin Yayınları, Ankara, 1996, s. 23-127

²⁴⁵ Stanislav Cherniavskiy, “The Caucasus Vector of Russian Diplomacy.” *Central Asia and the Caucasus: Journal of Social and Political Studies*, 2000, no. 5: 94.

²⁴⁶ MANİSALI, E., "Brzezinski'nin Anımsattıkları", **Cumhuriyet Gazetesi**

4.7.2. Rusya Dış Politikasında Türkiye Faktörü

Geçtiğimiz bir yıl içinde Türkiye'nin dış politikası²⁴⁷ üzerine yapılan yorumlarda Avrasya bölgesine yapılan vurgular son derece arttı. Aslında Avrasya; bir coğrafi bölgeyi nitelendirmenin dışında Avrasyacılık olarak tanımlanabilecek bir politik tavrı hatta belki de jeopolitik ağırlıklı bir doktrini de tanımlıyor. Jeopolitik yönü güçlü bir ideoloji olan Kemalizm'de de ciddi bir Avrasya düşüncesi bulunmaktadır.

Her şeyden önce emperyalizmin ulusal devletlerin kurulmasını istemediği bu bölgede ulusal bir devlet yaratmak için bölgenin özellikleri öncelikle göz önüne alınmalıdır. Mustafa Kemal'in SSCB ile kurduğu ilişkiler, Balkan ve Sadabat Paktları ve genel olarak Mustafa Kemal'in dış politikası bunun göstergesidir²⁴⁸.

Burada Helmut Schimidt'in Brzezinski'nin kitabına getirdiği eleştirilerin anlamlı ve ders verici olduğunu düşünüyoruz. "ABD'nin gücü zaman içinde azalacaktır"²⁴⁹.

Brzesinski'nin amacı ise buna rağmen ABD hegemonyasını sürdürebilmektir. Yazar Avrupa bütünleşme sürecinde kaydedilen aşamaları ve NATO'nun doğuya doğru genişlemesini memnuniyetle karşılıyor. Ancak bunu yaparken bölgedeki ülkelere ABD'nin müşterileri ve onun bağımlıları gözüyle bakıyor. Bazı Britanyalılar bu türden sınıflandırmalara ses çıkarmayabilirler ama Kıta Avrupalılarının çoğu böyle davranmayacaklardır²⁵⁰.

Tam tersine Brzezinski'nin ABD üstünlüğü savlarını bölgenin kendi kaderini tayin hakkını güvence altına alacak daha güçlü bir Avrupa Birliği kurulması için yeni bir neden sayarlar."²⁵¹

²⁴⁷ ARI Tayyar; **Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika**, Alfa Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 1999, s. 24-129

²⁴⁸ Kaan Ögüt

²⁴⁹ CHASE, Robert; HILL, Emily; KENNEDY, Paul; **Eksen Ülkeler. Gelişen Dünyada ABD Politikasının Yeni Hatları**, Sabah Kitapları, 1. Baskı, İstanbul, 2000, s. 34-90

²⁵⁰ MANİSALI, E., "Brzesinski'nin Anımsattıkları", **Cumhuriyet Gazetesi**

²⁵¹ YILMAZ, M., "Avrasya. Yeni Bir Uygarlık Yolu olabilir mi?", **Türkiye Günlüğü**, sayı:49, 1998, Ankara

Yazdıklarından, ABD’li düşünce adamlarının(!) Avrasya’da ABD hegemonyasını sarsacak bir güçten yada ittifaktan açıkça çekindiklerini anlıyoruz. Örneğin Henry Kissinger, “Jeopolitik olarak Amerika, kaynakları ve nüfusu Birleşik Devletlerden çok fazla olan büyük kara parçası Avrasya’nın kıyılarından uzak bir adadır. Avrasya’nın iki başlıca küresinin – Avrupa ve Asya – herhangi birinin tek bir büyük devlet tarafından egemenlik altına alınması, soğuk savaş olsun veya olmasın ABD için stratejik tehlikenin iyi bir tanımını oluşturur.

4.8. Avrasya’da Değişen Güç Dengelerinin Rusya’ya Tesiri

Türkiye’de Avrasya üzerine düşünce ve strateji geliştirenlerin ikiye ayrıldıklarını görüyoruz. Bunların bir kısmı 1990’lardan bu yana değişen dünya konjonktürünü baz alarak, Türkiye’nin AB dışında kaldığının kesinleştiği ve bölgenin büyük enerji kaynakları ve bunların iletim yollarının tartışıldığı bir dönemde, genelde ulusal çıkarlarımız açısından konuya eğilmekteyler.

İkinci gruptakiler ise birinci gruptakilerin çabalarına ortak olmanın ötesinde Avrasya’nın gelecekte dünya emperyalist bloklarının karşısında bir güç ve az gelişmişlerin emperyalizme verebilecekleri bir yanıtın temel eksenini olabileceği iddiasındalar²⁵². Aslında başlıkta belirtilen her iki görüşü de savunanlar bazı istisnalar dışında Türkiye Cumhuriyeti’nin ulusal çıkarlarını ön planda tutuyorlar²⁵³. Bu yüzden biz Kemalistler olarak bu iki grubun düşüncelerine de çok önem veriyoruz ve Kemalist bir bakış açısıyla Avrasya seçeneğini incelerken bu görüşlerin tümünü göz önüne alıyoruz. Bizce iki grubunda belli bazı konularda eksiklikleri bulunmaktadır²⁵⁴.

1. Birinci gruptakiler bugünün güç dengelerini incelediklerinde bölgede Rusya’nın Slav - Ortodoks yaklaşımına karşı ve komşularımızın Yunanistan, Güney Kıbrıs, Suriye, İran, Ermenistan’ın Rusya ile birlikte bize karşı oluşturduğu cepheyi yarabilmek için ABD’nin işbirliğini arıyorlar. Bu tavır bu konjonktürde doğru gibi görünmekle birlikte Türkiye’yi bölgede ABD’nin taşeronu durumuna getirebilir. Ve

²⁵² SCHİMİDT, H., **Foreign Policy**, Bahar 1998, İstanbul

²⁵³ DAWKINS, Richard; **Gen Bencildir**, Stil Yayınları, 5. Baskı, İstanbul, 2001, s.49-90, 93-94

²⁵⁴ <http://www.evrensel.net>, (2003-02-26)

tüm Avrasya'yı emperyalist sisteme eklememenin aracı olabilir. Bu grubun başta ABD emperyalist güçlerin bölgedeki amaçlarını tahlil etmede kimi zaman yetersiz kaldıklarını da görüyoruz. Ama buna rağmen düşüncelerinin temelinin ulusal çıkarlarımız olduğu açıktır;

2. İkinci gruptakiler Avrasya Seçeneği'ni dünyadaki emperyalist kutuplara karşı az gelişmişlerin anti - emperyalist bir blok yaratma şansı olarak değerlendiriyorlar ama bizim de desteklediğimiz bu 21.Yüzyıl stratejisini nasıl uygulayabileceğimiz konusunda somut verilere sahip değiller. Örneğin Rusya'nın bu stratejide Türkiye'nin doğal ortağı olması gerektiği doğru tespitini yaparken Rusya'nın Türkiye karşıtı tutumunun nasıl yıkılabileceği belirsiz. Bölgedeki Türklerin Rusya ve Çin tarafından baskı altında tutulmaları sorununun nasıl aşılacağı da belirsizdir²⁵⁵;

Şimdi öncelikle bu iki grubun argümanlarını eleştirel bir gözle inceleyip bunları Kemalist bir bakış açısıyla yorumlayalım. Amacımız 1. Gruptakiler gibi Ulusal bağımsızlığımızı temel alan kısa ve orta vadeli Avrasya Stratejilerini, emperyalist sisteme karşı kurulacak bir Avrasya güç birliği hedefi ile buluşturaktır. AB'den dışlanmamızın da etkisi ile Türk Dış Politikası bir arayışın içinde. Bu arayış doğal olarak Türkiye'nin yıllardır sürdürdüğü güdümlü dış politikalardan ve bunların iç etkilerinden kurtulmaya olanak yaratıyor. En azından bunların tartışma gündemine getirilmesini sağlamaktadır²⁵⁶.

Bugün Türk Dış Politikası'nın başında Mümtaz Soysal'ın kısa bakanlık dönemini saymazsak 1980 sonrasının en tutarlı dış işleri bakanının bulunduğu söyleyebiliriz. Üstelik bu dönemde birikimli iki devlet bakanı Şükrü Sina Gürel ve Ahad Andican da İsmail Cem'e yardımcı oluyorlar. DSP'nin etkisi altında olan dışişleri bakanlığı daha ilk günlerden "bölge merkezli dış politika" kavramını dile getirmeye başladılar. Bu kavram Bülent Ecevit'in 1995'den beri dile getirdiği bir modeli belirtmektedir²⁵⁷.

²⁵⁵ MÜTERCİMLER, Erol; **21. Yüzyıl ve Türkiye**, Yüksek Strateji Yayınları, İstanbul, 1997, s. 45-68, 98-103

²⁵⁶ GÖNLÜBOL, Mehmet; Sar, Cem; SANDER, Oral; KÜRKÇÜOĞLU, Ömer;... ; **Olaylarla Türk Dış Politikası**, Siyasal Kitabevi Yayınları, 9. Baskı, Ankara, 1996, s. 32-123

²⁵⁷ <http://www.foreignpolicy.org.tr>, (2003-02-24)

4.9. Siyasetçilerin, Askerlerin ve Yazarların Avrasya Üzerine Düşünce ve Stratejileri

İsmail Cem Dışişleri Bakanlığı ve DPT'nin hazırladığı “Türkiye 2010-2020 Küresel Aktörün Doğuşu” adlı çalışmayı basına tanıtırken şunları söyledi. “AB içinde yer almak istiyoruz. ama bizim vizyonumuz çok daha geniş. Kendi hedefimizi yükselen Avrasya gerçeğinin merkezi, belirleyicisi olarak tanımlamaktayız.”

Devlet Bakanı Ahad Andican da 21. yy'ın başlarında hala ciddi bir stratejik hammadde kaynağı olma özelliğini devam ettiren petrol, altın, doğalgaz ve uranyum gibi kaynakları bol olan Avrasya'nın Batı tarafından bir “Arabizasyon”laşma sürecine uğratılmaya çalışılacağını söylüyor ve Türk dünyasının bunu engellemeye çalışması gerektiğini de belirtmektedir²⁵⁸.

Türkiye’de baskın eğilim Avrasya stratejilerini Azerbaycan ve Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ile sınırlı görmek. Ama artık yavaş-yavaş Avrasya’yı genel bir jeopolitik bakışla yorumlayan yazılara da rastlıyoruz. Avrasya ile ilgili ilk yorumlar genelde Cafer Tayyar Sadıklar’ın kiler ya da Yasin Aslan’ın kiler gibiydi. Sadıklar şunları söylüyor. “Avrasya’nın iki önemli özelliği bulunmaktadır. Bunlardan biri bölgede yaşayan ülkelerin çoğunun Müslüman ve Türk olmasıdır.

Bu gerçeğin bir sonucu olarak Türkiye Avrasya bölgesinin beyni haline gelmiştir. İkinci özellik ise ; bölgedeki tek demokratik ve laik Müslüman ülkenin Türkiye olmasıdır. Bu da Türkiye’nin önemini bir kat daha arttırmaktadır.” Yeni Türk Dünyası Kuşağının varlığının 21. Asırda²⁵⁹ özellikle Asya kıtası²⁶⁰ ile ilgili jeopolitik düşüncenin en önemli unsurlarından birini oluşturacağını söyleyen Yasin Aslan’ın değerlendirmesi ise şöyle; “Rusya Orta Asya ve Moğolistan, Çin ise Tibet ve Uygur özerk bölgesi üzerinde kontrolü sağlamaya çalışmaktadır. Ancak bölge ülkelerinin

²⁵⁸ COHEN, A. "ABD'nin Yeni Rusya Politikası", Avrasya Dosyası, Cilt:1, Sayı:1, 1994, Ankara

²⁵⁹ MÜTERCİMLER, Erol; **21. Yüzyıl ve Türkiye**, Yüksek Strateji Yayınları, İstanbul, 1997, s. 76

²⁶⁰ KENNEDY, Paul; **Yirmi Birinci Yüzyıla Hazırlanırken**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1996, s. 45

maksimum bağımsızlığa kavuşma istek ve çabaları Rus ve Çin hakimiyetine büyük tehlike oluşturmaktadır. Ancak Kazakistan²⁶¹ ve Özbekistan arasında olduğu gibi, söz konusu devletler arasında ortaya çıkan iç çekişmeler, iki hakim gücün işini kolaylaştıracaktır. Türkiye, Pakistan, İran ve Hindistan Orta Asya'daki diğer birinci dereceli önemli ülkelerdir.

Onlar Rus - Çin hegemonyasına karşı güç dengesi olarak değerlendirilmektedirler.” Bu yorumlar içlerinde doğrular olmakla birlikte fazla derinliği olmayan yorumlardı. Ama artık Avrasya seçeneği daha derinlemesine tartışılmaya başlanmaktadır²⁶².

Erol Mütercimler; “Suriye gerekli gördüğü anda Yunanistan ve İsrail’le bir araya gelirken, Türkiye’nin ipleri elinde tutabileceği ikili ve bölgesel stratejilere karşı çıkılmasını anlamak çok zor. Türkiye GB kanalıyla Avrupa ile ekonomik birlik kurduğu söyleniyor. ama başka seçenekler yaratılmaz mı? Örneğin Avrasya, Rusya - Ukrayna - Türkiye, Türkiye - Mısır - İsrail ekonomik birlikleri gibi seçenekler de değerlendirilmeli” diyor. Mehmet Ögütçü ise şunları dile getiriyor. “AB ile NAFTA’yı, NAFTA ile APEC’i birbirine bağlama yönündeki girişimler devam etmektedir. Tam bir küreselleşme zincirinin eksik halkası Uzakdoğu ve Avrasya’nın bu önemli ticaret blokları ile irtibata geçirilmesinde görülüyor. Türkiye coğrafi bakımdan bu boşluğu dolduracak bir konumda bulunmaktadır.”

Murat Yılmaz, Türkiye Günlüğü’ndeki yazısında stratejik mücadelenin muharebe meydanının Avrasya olacağı anlaşıldığını belirttikten sonra şöyle devam ediyor. “Fakat biz burada stratejik tartışmaların ötesinde Avrasya’nın barındırdığı kültürel imkanların tartışılmasını teklif ediyoruz.” Büşra Ersanlı Behar ise Avrasya’yı oldukça farklı yorumlamaktadırlar.

²⁶¹ “Moscow And Astana’s Three Priorities” 21 June 2000, **Current Digest of the Post-Soviet Press**, 19 July 2000: 17.

²⁶² BALCI, E., "ABD ve Çin", **Cumhuriyet Gazetesi**

Biz Kemalist bir tavırla Avrasya’da ulusal devletlerin işbirliğine vurgu yaparken Behar şöyle söylüyor: “Avrasya gerçeği Sovyet sisteminin²⁶³ dünya siyasetine son katkısıdır. Lenin’in ulusların kendi kaderini tayin hakkı anlayışı başından beri ulus devlet modelini dışlamıştır.²⁶⁴

İmparatorluk, sosyalist birlik ve Avrasya BDT’si bir tarihsel devamlılık içerisinde çokulusluluğu bir kimlik²⁶⁵ haline getirmiştir. Rus siyasal düşüncesinde yüzyılın başından beri varolan ancak son on yılda politika gündemine gelen Avrasya anlayışı aslında eski imparatorlukların sınırlarını anımsatır²⁶⁶. Ve bu çerçevede millet bilincini ya da duygusunu devlet sınırlarının dışına taşır. Rus milliyetçiliği²⁶⁷ içinde dinin ve dilin önemli rolleri olduğu gibi doğu - batı senteziyle Avrupa’ya bir meydan okuma ve alternatif medeniyet sahasını diğer ulus ve kültürlerle birlikte oluşturma yaklaşımı da bulunmaktadır.”

Prof. Dr. Mahir Kaynak’ın konuyla ilgili önemli ve ilginç saptamalarına da yer veriyoruz. “Çin’in hızla gelişen ekonomisinin büyük bir hammadde ve enerji açığına yol açması kaçınılmaz görünüyor ve en kolay ulaşılabileceği yerin Orta Asya olduğu anlaşılıyor. Türklerin açmazı buradadır. Çin’i kendileri için bir tehdit olarak algılayan ülkeler özellikle ABD onu sınırlamak için Rusya’yı desteklemek zorundadır. Bu doğal kaynakları garanti altına almayı da içermektedir. Bir başka alternatif Çin nüfuzuna karşı bağımsız Türk bloğunun Rusya ile İttifak içinde olmasıdır. Böyle bir çözüm eğer Türkiye Orta Asya ile bütünleşmek yakınlaşmak istiyorsa Türkiye ve Rusya’nın da ittifak içinde olması gerekir. Hem Rusya hem Çin’e karşı bağımsız ve onlarla ittifaksız bir çözüm mümkün gözükmemektedir. Bugün Rusya’nın stratejisi Türkiye’de dahil bütün Türk dünyasını kendisi ile ittifaka yönlendirmektir. Rusya’nın Türkiye üzerindeki etkisinin giderek arttığının farkında değiliz.”

²⁶³ CROZIER, Brian; **The Rise and Fall of The Soviet Empire**, An Imprint of Prima Publishing, National Review, California, USA, 2000, s. 45-78

²⁶⁴ WALKER, Martin; **Dev Uyanıyor.Lenin’den Gorbaçov’a**, Altın Kitaplar Yayınevi Yayınları, 1.Baskı, İstanbul, 1989, s. 75

²⁶⁵ ERALP, Atila; **Devlet, Sistem ve Kimlik. Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar**, İletişim Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, 2001, s. 34-79, 89, 93-95, 101-123

²⁶⁶ SARIBAY, Ali Yaşar; **Siyasal Sosyoloji**, Der Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, 1998, s. 43-78

²⁶⁷ ÖZKIRIMLI, Umut; **Milliyetçilik Kuramları. Eleştirel Bir Bakış**, Sarmal Yayınevi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 1999, s. 103, 112

28 Nisan 1998 tarihinde Harp Akademileri'nde düzenlenen "Kafkaslar, Ortadoğu ve Avrasya Perspektifinde Türkiye'nin Önemi" sempozyumunda Harp Akademileri eski komutanı emekli Orgeneral Kemal Yavuz'un sunduğu bildiriden bazı bölümleri aktaralım. Yavuz; tek kutuplu bir dünya siyasi konjonktürünün adil ve huzurlu bir dünya yaratmayacağını söyledikten sonra şu saptamalarda bulunmaktadır.

ABD artık Avrasya'nın düzenleyicisi olduğunu Ortadoğu'da Pax Americana'nın tesisine başladığını bu paktın ABD'nin denetimi altında Türkiye, İsrail ve Ürdün'den meydana geldiğini, ABD'nin gruba Mısır'ı da sokmaya çalıştığını fakat başarılı olamadığını söylüyor. "Rusya Federasyonu iki istikametten (Kafkaslar ve Kazakistan), İran iki istikametten (Azerbaycan ve Türkmenistan), Türkiye ise Azerbaycan üzerinden Orta Asya'ya yönelmeye çalışmaktadırlar²⁶⁸. Bu istikametlerin dikkat çeken tarafı büyük ülkelerin birbirlerinin ayaklarına basmamaya gösterdikleri özene karşılık bölgesel güçlerin hareket istikametlerinin kesişmesidir".

Yavuz şöyle devam ediyor: "Devlet yönetimine toplumsal menfaatlere yönelik bir anlayış sağlayarak halkımızın maddi ve manevi yönden tatmin ve ikna edilmesi suretiyle toplumsal uzlaşma ve uyumu sağlamak ve buradan alınacak güç ve ile çok daha kişilikli bir dış politika yürüterek ulusal çıkarları ön plana çıkarmak ve sağlamaktır."²⁶⁹ Yine aynı sempozyumda söz alan KHA Öğretim Başkanı Dr. Kur. Kd. Albay Yılmaz Tezcan; Avrasya'yı şöyle tanımlıyor. "Avrasya, değişimlerin en yoğun yaşandığı 2010 yılına kadar istikrar ve güvenliğin tehlikeye girdiği hassas bölge olmaktadır.

Dünya Sovyetler Birliğinin sahnedan çekilmesi ile ABD'nin liderliğini yaptığı güç merkezlerinin çekim alanına girdi, bölgesel hakimiyet ve global etkinlik teorileri hızla gündeme gelerek, soğuk savaşta tesis edilen barış dengesi bozulmuştur."

Tezcan Avrasya'daki risk ve tehditleri Batı - Kuzey - Doğu - Güney Eksenleri olmak üzere dört grupta analiz ediyor. Bu tehditlerden doğu eksenli olanlarından birini

²⁶⁸ ELEKDAĞ, Ş., "ABD Stratejisi ve Türkiye", **Milliyet Gazetesi**

²⁶⁹ "Moscow And Astana's Three Priorities" 21 June 2000, **Current Digest of the Post-Soviet Press**, 19 July 2000: 17.

de İran-Rusya-Çin arasındaki işbirliği ve bunun geliştirilmesi olarak belirliyor. Bu saptama çok önemli çünkü kimi çevrelerce Rusya-Çin yakınlaşması ve anti ABD'ci tutumuyla İran bağımsız bir Avrasya bloğu oluşumunun temel aktörleri olarak da görülüyorlar. Dz. Kur. Kd. Albay Nazmi Çeşmeci “Hem potansiyel riskler ve belirsizlikler ortamının merkezinde hem de enerji kaynakları ve yeni pazarların kesişme yolları üzerinde bir istikrar adası gibi Türkiye Avrasya stratejisinde emsalsiz bir konum kazanmıştır.” diye bahsetmektedir.

Çeşmeci Almanya'nın Türkiye'nin AB'ye alınmasına karşı çıkışını da yine Avrasya ile ilişkilendirerek şöyle yorumluyor. “Almanya; Türkiye'yi AB içine almayı ekonomik yönden olduğu gibi stratejik açıdan da çıkarlarına uygun görmüyor. AB içinde milyarlarca mark harcanarak güçlendirilecek bir Türkiye mevcut dinamizmi ve tarihi kültürel avantajları ile öncelikle balkanlar ve Kafkaslarda etkisini kısa zamanda artırarak Almanya'nın Baltık - Karadeniz mihveri ve buradan Kafkaslar ve Orta Asya yoluyla, Avrasya koridoruna ulaşacak Alman etkisinin önüne bir engel olarak çıkabilir.”

Türk Silahlı Kuvvetlerimiz NATO konseptinin değiştiğini ve bölgedeki ulusal çıkarlarımızın Kuzey Irak örneğinin gösterdiği gibi ABD ile uyum içinde olmadığını görmüş durumda bu yüzden Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Avrasya stratejilerinin belirlenmesinde önemli bir rol oynayacağını söyleyebiliriz.

BEŞİNCİ BÖLÜM

IRAK SAVAŞI, GÜNCEL HADİSELER ve 2003 SONLARINA DOĞRU SİYASİ GELİŞMELER IŞIĞINDA BUGÜNKÜ RUSYA

5. RUSYA ve NATO'NUN GENİŞLEME SÜRECİ

NATO'nun, Rus emperyalizminin eski hegemonya alanı olan Varşova Paktı ülkelerini de içine alan bir tarzda genişleme sürecine girmesi, son birkaç yıldır toparlanma ve yeniden hegemonya alanlarını ele geçirme çabasına giren Rusya'yı rahatsız etmiş ve bu rahatsızlık geçen yıl ki Yugoslavya harekâtı sırasında doruğuna çıkarak Kremlin'in NATO'yla "Barış İçin Ortaklık Paktı" ilişkilerini dondurmasına kadar varmıştı. Putin döneminde yürürlüğe giren yeni "Ulusal Güvenlik Stratejisi Belgesi" ve "Askeri Doktrin"le daha da gelişen NATO karşıtı tutum, NATO'ya karşı askeri tedbirler alınmasıyla yeni bir boyut kazandı. Ocak ayında Çin ile anlaşma imzalayarak NATO'ya karşı ittifak yapan Rusya, Basra Körfezi'nde NATO'ya karşı askeri varlık bulundurma tutumuna da girmiştir²⁷⁰.

Putin iktidarının ilk ayında yaşanan bu gelişmeler üzerine Moskova'ya giden NATO Genel Sekreteri George Robertson'un temasları, çelişkileri zayıflatan bir sonuca ulaşmadı. Özellikle Yugoslavya saldırısından sonra, NATO-Rusya Kurucu Senedi'nin yetersiz kaldığını belirten ve NATO'nun karar mekanizmalarında yer almak konusunda kendisine yazılı güvence verilmesini isteyen Rusya, bu tutumunu, Robertson'un ziyareti sürecinde de sürdürdü. Robertson'un bu konularda tavize yanaşmaz bir tutum izlemesi, görüşmelerin ardından NATO-Rusya ilişkilerinin daha da gerilmesinin vesilesi olmuştur.

Robertson'un sonuçsuz kalan ziyaretinin ardından, NATO'ya karşı tutumunu daha da sertleştiren Putin'in Ukrayna ziyareti sırasında yaptığı; "Madem ki NATO bizi istemiyor, biz de NATO'nun sınırlarımıza yaklaşmasını istemiyoruz" açıklaması ve

²⁷⁰ <http://www.kremlin.ru> , (2003-02-24)

NATO'nun doğruya doğru genişlemesine karşı nisan ayında Beyaz Rusya ile 300 bin kişilik bir ortak NATO karşıtı askeri güç oluşturma yönünde bir anlaşma imzalaması, sorunun daha da şiddetleneceğini göstermektedir²⁷¹.

Putin döneminde Rusya'nın Avrupa politikasının iki temel yönü bulunmaktadır; ABD ile Avrupa arasındaki çelişkileri derinleştirerek açığa çıkarmak ve bu çelişkiler üzerinden ABD'ye karşı çıkması muhtemel Avrupalı emperyalist güçlerle işbirliğini geliştirmektir²⁷².

5.1. NATO'nun Genişleme Süreci

Putin, bu politikayı uygulamaya dezavantajlı bir konumdan başladı. Çeçenya gibi Rusya'nın oldukça hassas olduğu bir konuda Avrupalı emperyalist güçlerin gösterdikleri tepkiler ve Putin'in Çeçenya'nın Rusya'nın bir parçası olduğunu iddia etmesi, Avrupa-Rusya ilişkilerini geren bir rol oynamıştır.

AB ve Rusya arasındaki karşılıklı sert mesajlarla süren bu gerginlik, nisan ayı başında Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi'nin Çeçenya'daki insan hakları ihlallerini gerekçe göstererek Rus parlamenterlerinin AKPM'de oy kullanma haklarını ellerinden almasına kadar bulunmaktadır. Duruma sert tepki gösteren ve her ne pahasına olursa olsun Çeçenya'daki politikasını değiştirmeyeceğini ilan eden Putin, Çeçen direnişinin ezilmesinin ardından Avrupa gezisine çıkmıştır²⁷³.

Bu cepheleler dünya sistemindeki hiyerarşileri hedef almadan hiçbir şey yapmanın mümkün olmadığını bilincinde olmalıdırlar. Bu da ulusal boyutun hafife alınmamasını gerektirir. Böylesi bir ilerici ulusçuluk bölgesel işbirliğini dışlamaz tam tersine büyük bölgesel bütünleşmeler oluşturmaya özendirilmelidir. Bu bölgesel bütünleşme modeli emperyalist küreselleşmenin aktarma kayışı işlevi görmek üzere egemen çevrelerce tasarlanandan çok farklı olmaktadır²⁷⁴.

²⁷¹ YILMAZ, M., "Avrasya. Yeni Bir Uygarlık Yolu olabilir mi?", **Türkiye Günlüğü**, sayı:49, 1998, Ankara

²⁷² ÜLKÜ, İ., "Yükselen Avrasyacılık: Bir Tarihsel İdeolojinin Jeopolitiği", **Ortadoğu Gazetesi**

²⁷³ <http://www.uestia.com>, (2003-02-26)

²⁷⁴ DAWKINS, Richard; **Gen Bencildir**, Stil Yayınları, 5. Baskı, İstanbul, 2001, s.3-122

Anti-emperyalist mücadeleyi İslam önderliğinde bir yapılanma da gören ve diğer üçüncü dünya ülkelerini İslam ile ittifak yapacak ikincil güçler olarak değerlendiren Roger Garaudy bu saplantısına rağmen yeni bir Bandung önerisi ile ve az gelişmişlerin bir araya gelerek IMF' ye olan borçlarını ödemeyi reddetmeleri gerektiğini söyleyerek önemli bir çıkış yapmış oluyor²⁷⁵.

Garaudy İran'ın NATO'nun ihtirasları karşısında Avrasya'nın önemli bir kısmının yeniden bir araya toplanmasının potansiyel merkezini oluşturduğunu iddia ediyor. Avrasya ve Latin Amerika'nın zorunlu olarak birliğe gitmeleri gerektiğini söyleyen Garaudy şöyle devam ediyor. "Baş eğmeyen merkezleri ABD'nin un ufak etme girişimi, bugün bütün dünyada apaçık görülüyor. " Samir Amin ise Latin Amerika ile Avrasya'nın işbirliğini şöyle tanımlıyor. "Birinci öncelik ve gereklilik anti tekel anti emperyalist anti komprador, demokratik, halkçı cepheler oluşturmaktır. Büyük sermayenin stratejisini başarısızlığa uğratmanın ön koşulu güç dengelerini işçiler ve halk çoğunluğu lehine değiştirmeye bağlı olmaktadır²⁷⁶.

Latin Amerika, Afrika, Arap dünyası, Çin, Hindistan yanında Güney doğu Asya ama aynı zamanda Avrupa ülkelerinin de demokratik, sosyal, halkçı bir ittifak temelinde bütünleşmesi; benim gerçek bir çok merkezli dünya projesi olarak sunduğumdur." Anti-emperyalist Avrasya Seçeneğini Türkiye'de savunanlar da var. Bunlardan biri düzenlediği "Avrasya Seçeneği Konferansı" ile konuyu sınırlı bir biçimde de olsa gündeme getiren İşçi Partisi. Partinin yayın organı Aydınlık'ta yazan Özcan Buz Rusya, Çin, İran, Orta Asya Cumhuriyetleri ve Türkiye'de kimi çevrelerin Avrasya seçeneğini gündeme getirdiklerini bunun somut bir politika olarak Yeni Dünya Düzeni'nin karşısına çıkabileceğini, buna karşılık olarak da ABD'nin Türkiye'yi de piyon olarak kullanmak istediği bir Avrasya Jeo-stratejisi oluşturmak istediğini söylemektedir.

"Avrasya coğrafyasında bulunan ülkelerin siyasal bir güç birliği oluşturmaları kendi ulusal çıkarları açısından da doğal bir sonuçtur". Ulusal Dergisi'nde ise Hakan

²⁷⁵ YAVUZ, K., **Aydınlık Gazetesi**

²⁷⁶ CHERNIAVSKİY, Stanislav, "The Caucasus Vector of Russian Diplomacy.", **Central Asia and the Caucasus: Journal of Social and Political Studies**, 2000, no. 5: 94.

Reyhan'ın şu satırları önemli: "Emperyalistlerin Avrasya coğrafyasındaki en etkili silahı yerelciliktir. Avrasya oluşumunun mimarları ulusalcı olmak zorundadırlar²⁷⁷."

Yerelcilik binlerce ırkın yaşadığı Avrasya'yı paramparça eder. sömürgecilerin kucağına düşürür. Ulusalcılık ise bölgeyi ulus devlet modelleriyle bütünleştirir., sağlamlaştırır. Avrasya birlikteliği ulus devletler birlikteliği olmalıdır. burada ne imparatorluk yapılanmalarına ne de etnik minyatür devletçiklere yer bulunmaktadır." Reyhan Kemalist devrimler sayesinde Avrasya'da ulus devlet modelinin en sağlıklı şekilde Türkiye'de kurulduğunu da söylüyor²⁷⁸.

Özellikle Almanya ziyareti sırasında karşılıklı işbirliğinin geliştirilmesi yönünde somut adımlar atmayı başaran Putin, Avrupa politikasını hayata geçirme yolunda mesafe alacağını işaretlerini vermiştir.

5.2. ABD'ye Yapılan 11 Eylül Terörist Saldırıları ve Rusya'nın Olaylara Tavrı

Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, ABD'de 11 Eylül saldırılarının hemen ardından ilk tepkisinin kızgınlık ve suçluluk duygusu olduğunu bildirmiştir. 7 Kasım — Amerikan ABC televizyonunda Barbara Walters'ın programına katılan Putin, Dünya Ticaret Merkezi kulelerinin yandığını ve yıkıldığını izledikten sonraki tepkisini, "Biraz garip gelebilir ancak bu trajediden suçluluk duydum" dedi. Putin, bu suçluluk duygusunun, Rusya ve ABD istihbarat kuruluşlarının, terörizmle savaşta "daha yakın" çalışmasının sağlanamamasından kaynaklandığını söylemiştir²⁷⁹.

Vladimir Putin, "Teröristlerin saldırılarını önlemenin mümkün olup olmadığını bilmiyorum. Ancak acı olan şu ki, bizim özel istihbarat birimlerimiz zamanında bilgi alamadılar ve Amerikan halkını, Amerikan liderliğini gelmekte olan trajediye karşı uyaramadılar" diye konuştu. Rusya Devlet Başkanı Putin, Rus istihbaratının, saldırılarla ilgili bir bilgiye sahip olup olmadığı konusunda ise ayrıntılı yanıt vermemiştir.

²⁷⁷ <http://www.mid.ru> , (2003-02-24)

²⁷⁸ YILMAZ, M., "Avrasya. Yeni Bir Uygarlık Yolu olabilir mi?", **Türkiye Günlüğü**, sayı:49, 1998, Ankara

²⁷⁹ <http://www.savaskarsitlari.org> , Washington AA, 08-11-2001 NTV, (2003-02-23)

Rusya'nın, Suudi asıllı terörist Usame Bin Ladin konusunda, geçen yıl Haziran ayında, dönemin ABD Başkanı Bill Clinton yönetimini uyardığını belirten Putin, uluslararası terörizme karşı daha aktif işbirliğine hazır olduklarını kaydetti. ABD ile Rusya arasında tartışma konusu olan füze savunma sisteminde ise Putin, uzlaşma sinyali verdi. Ulusal füze savunma sistemi geliştirmek isteyen ABD, buna imkan tanımak için, Rusya ile 1972'de imzaladıkları Anti-Balistik Füze Antlaşması'nda (ABM) değişiklik yapılmasını isterken, Rusya buna yanaşmıyor. Ancak 11 Eylül'den sonra "uzlaşmacı bir ton" kullanmaya özen gösteren Putin, ABD Başkanı George Bush ile gelecek hafta Texas'taki Bush çiftliğinde yapılacak zirvede uzlaşmanın mümkün olduğunu ima etmektedir. Putin, ABC'ye açıklamasında, "Biz, ABM antlaşmasının önemli, yaşamsal, etkili ve yararlı olduğuna inanıyoruz. Ancak anlaşmaya varabileceğimiz bir müzakere platformuna da sahibiz" dedi. Rusya Devlet Başkanı, terörizmle mücadelede ABD'ye verdikleri destek için "ödül" beklemediklerini, mücadelenin, "ortak düşmana" karşı iki ülkenin de çıkarına olduğu için sürdürüldüğünü kaydetti. Putin, 11 Eylül'den bu yana, Batı'yla Rusya arasında, belirgin bir yakınlaşma olduğunu da söyledi. Afganistan'da 10 yıl süren bir savaşı kaybeden Rusya'nın, ABD'ye istihbarat alanında yardım ettiğini belirten Putin, Rusya'nın bir kez daha Afganistan'a kara birliği göndermesine imkan olmadığını açık bir dille belirtti. Putin, "Bizim için, Afganistan'a kara birliği göndermek, ABD birliklerinin yeniden Vietnam'a dönmesi gibi bir şey" demiştir.

5.3. Nükleer Sırların Güvenliği Açısından Rusya'nın Konumu

Vladimir Putin, ABD'de postayla gönderilen şarbon bakterisinin Rusya çıkışlı olduğu yönündeki iddiaları da reddetti. Putin, Rusya'daki şarbon sporları ve çiçek virüslerinin, "büyük bir güvenlik içinde" olduğunu, çok iyi korunduğunu söylemektedir.

Teröristlerin, Sovyet dönemi nükleer teknolojiye sahip bombaları harekete geçirecek nükleer çantaları ele geçirebileceği iddiası da Putin tarafından reddedildi. Putin, "Birisinin bu sırları satmaya çalıştığı varsayılabilir. Ancak böyle bir gelişmeye ilişkin hiçbir kanıt yok" dedi. Rusya lideri, nükleer teknolojiyi İran ile paylaştıkları iddiasını da kabul etmemiştir.

Bugün dünya siyaset dengelerini, belirli bir gücü olan Japonya'yı saymazsak, Protestan ve Katolik Avrupa'nın ve ABD'nin belirlediğini göz önüne aldığımızda bu ikisi dışında kalan ve geçen yüzyıllarda dünya siyasetinde etkili olmuş büyük kültürlerin hep Avrasya coğrafyasında var olduklarını görüyoruz. Soğuk Savaş döneminde bile bu ayırım çok fazla değişmemiş, Ortodoks Slavlar doğu bloğunda yer almışlardır. ABD'li ve diğer Batılı stratejiler kapitalist sisteme karşı koyuşun ancak bu coğrafyadan gelebileceğinin bilincindedir. Ne Latin Amerika ne de Afrika böyle bir potansiyeli içinde barındırmıyor. Örneğin Roma imparatorluğunun ikiye ayrılmasından bu yana Katolik Avrupa doğu sınırını Ortodoks dünyası olarak belirlemiştir.

Yani soğuk savaş döneminin ayırt edici özelliği ağırlıklı olarak ideolojik olsa da bunda kültürel ve tarihsel ayrımlar da etkili olmuştur. Rusların önderliğini yaptıkları Ortodoks Slav dünyası dışında Türk - Arap İslam - İran (Pers) - Hint ve Çin uygarlıkları²⁸⁰ da bu coğrafyada bulunuyorlar. Şu nokta çok önemli; bu uygarlıkların kurdukları büyük devletlerin ve imparatorlukların çoğu batı kapitalizminin ve emperyalist sisteminin doğduğu dönemden beri varlıklarını şu veya bu şekilde sürdürmüşlerdir. Türkiye, İran, Rusya ve Çin (İran'ın SSCB ve İngiltere tarafından paylaşıldığı dönem dışında) hiçbir zaman tam anlamıyla batı sömürgesi olmamışlardır. Kendilerine ait bir kültürleri ve farklı devlet gelenekleri bulunmaktadır. İşte bu potansiyel bugün ABD'li stratejistleri ürkütüyor. Burada unutulmaması gereken bazı noktalar da var örneğin tarihleri boyunca Türkler, Ruslar ve İranlılarla savaşmışlardır. Osmanlı'nın Batıya yönelişinin en büyük iki engeli de Rusya ve İran olmuştur. Bu ülkeler ya da kültürler arasında, kökü jeopolitik yapılarına ve ulusal amaçlarına dayanan tarihsel sorunlar bulunmaktadır. Rusya'nın Akdeniz'e inme politikası (ki bu Rusya'nın coğrafi ve jeopolitik konumunun bir dayatmasıdır), Rus Çarlığı döneminde de SSCB döneminde de şimdi Rusya Federasyonu döneminde de varlığını sürdürüyor. Bugün S300'lerin Güney Kıbrıs'a konuşlandırılması ile Rusya bir anlamda Akdeniz'e inmiş olacak. Yine göz ardı edilmemesi gereken bir nokta Rusya ve Çin'in bölgedeki Türklere uyguladıkları baskılar olmaktadır.

²⁸⁰ IFRAH, Georges; **Hint Uygarlığının Sayısal Simgeler Sözlüğü. VI-Rakamların Evrensel Tarihi**, NuroI-TÜBİTAK Yayınları, 4. Baskı, Ankara, 1998

Tüm bunlar Huntington'un "medeniyetler çatışması" tezine haklılık kazandırıyor gibi gözükse de Avrasya işbirliği, anti-emperyalist Avrasya bloğu yine de insanlığın önemli bir şansısıdır. Avrasya coğrafyasındaki bu farklı ve aralarında sorunları olan uygarlıklar mutlaka bir araya gelmenin yolunu bulmak zorundadırlar.

Ortodoks Slavların Avrupa ile yakınlaşmaları, AB ve ABD'ye bağımlı bir duruma gelmeleri bu olasılığı engelliyor. Avrasya'daki güçlerin her şeyden önce laik ve birbirlerinin ulusal devletlerine saygılı bir yapılanma oluşturmaları gerekiyor. İşte bu yüzden de laik ve ulusal bağımsızlıkçı Kemalist model bu işbirliği için önemli deneyimler sunacaktır²⁸¹. Kapitalist sistemin üreticisi olan batı kültürünün dışında kalan medeniyetlerin kendi aralarındaki sorunları çözerek işbirliğine gitmeleri Huntington'un tezini çürütmeleri gerekmektedir²⁸².

Yine Buze, Türkiye'nin bütünlüğünün Irak'ın toprak bütünlüğüne bağlı olduğunu belirttikten sonra son krizde ABD'nin Irak'a saldırmasını Rusya ve Çin'in tepkilerinin ve direnmelerinin engel olduğunu bu yüzden de Türkiye'nin de Rusya ve Çin'le birlikte hareket etmesi gerektiğini söylüyor. Avrasya'yı sürekli gündemde tutan bir değerli düşünce adamı da Attila İlhan. O da Brzezinski'nin endişeye kapılmakta haklı olduğunu, çünkü onun istediği gibi bir Avrasya'nın ancak Rusya, İran ve Türkiye'nin sıkı sıkıya ABD'nin kontrolünde tutulmasıyla mümkün olacağını söylüyor ve ekliyor. "İran kontrol dışındadır. Türkiye ve Rusya'da kontrole karşı tepki giderek yükselmektedir"²⁸³.

Yapılması gereken Rusya, Türkiye ve İran'ın öteki bölge ülkeleriyle el ele vererek ABD'den bağımsız bir Avrasya birliğini gerçekleştirmesidir."

İlhan, Batı'nın kontrolü altında olmayan büyük devlet istemediğini SSCB'nin bu yüzden bölündüğünü Türkiye'deki düşük yoğunluklu iç çatışmanın sebebinin de bu olduğunu söylüyor. Anıl Çeçen ise Avrasya'nın merkezinde Anadolu'da güçlü bir

²⁸¹ ELEKDAĞ, Ş., "ABD Stratejisi ve Türkiye", **Milliyet Gazetesi**

²⁸² TUNCER, Hüner; **Eski ve Yeni DİPLOMASİ**, Ümit Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara, 1995, s. 43

²⁸³ <http://jia.sipa.columbia.edu/journal.html>, (2003-02-26)

devlet olursa Avrasya kendi başına dünyanın merkez gücü olarak çıkabilir yorumunu yapıyor.

Çeçen emperyalistlerin Avrasya planlarına karşı Türkiye, İran, Rusya dahil olmak üzere bu bölgede gelecekteki yapılanmanın hem bölgede savaş ihtimalini ortadan kaldıracığını hem de emperyalistlerin bölgeye girmelerini engelleyeceğini ve bu yapının ilerde bir Avrasya federasyonu ya da konfederasyonuna ya da bir Avrasya Birliği'ne gidebileceğini söylüyor. Öncü Kadro dergisinde Halil Sami ise Avrasya birliği ile Rusya'nın jeopolitik konumundan kaynaklanan politikalarının nötrelize(Neutralization) edilebileceğini belirtmektedir.

5.4. Terörizme Karşı Ortak Anlaşma Bildirgesi

Türkiye ile Rusya arasında önceden planlanan ve herhangi bir parti ile hareketin isminin anılmadığı "Terörizmle Mücadelede İşbirliği Ortak Deklarasyonu" Ecevit ile Rusya Başbakanı Vladimir Putin tarafından dün Moskova'da imzalanmıştır.

Deklarasyonda, şu hükümler yer aldı: "Taraflar, terörist eylemlerin sorumlularının kanunlar çerçevesinde takibata alınması dahil, terörizme engel olunması, terörizmin önünün alınması ve kökünün kazınmasına yönelik hem ikili hem de uluslararası düzeyde gerekli ve etkili önlemlerin alınması zarureatine inanarak, aşağıdaki hususları beyan ederler:

- Taraflar, terörizmi kararlı bir şekilde kınadıklarını teyit ederek, siyasi, felsefi, ideolojik, ırksal, etnik, dini veya hangi isim altında gizlenen başka bir amaçla olursa olsun, hiçbir terörist faaliyetin haklı görülemeyeceğini beyan ederler;
- Her ülke, gerekli ve etkili gördüğü her türlü yasal yolu kullanarak, kendi vatandaşlarını ve ülkesinde bulunan diğer şahısları terörist saldırılara karşı koruma hakkı ve yükümlülüğüne sahiptirler;

- Taraflar, terörizme karşı işbirliğinde “iade et veya yargıla” prensibine riayet edeceklerdir;
- Taraflar iade kararları alınırken, terörist eylemlerin siyasi suç olarak değerlendirilmemesi gerektiğini beyan ederler;
- Bu hükmün taraflar arasında uygulanması, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nden kaynaklanan yükümlülüklerine zarar vermeyecektir;
- Teröristlere, sığınma hakkı veya üslenme, eğitim kampları kurma, silah ve askeri mühimmat nakletme, para toplama, tedavi, dinlenme, örgütlenme ve propaganda faaliyetlerinde bulunma dahil, hiçbir yerde terörist amaçlar için yabancı bir ülke topraklarını kullanma olanağı verilmemelidir;
- Terörist örgütlerin, yasadışı yollardan edinilen paraları aklama çabaları da dikkate alınmak suretiyle, banka veya diğer finans ve ekonomik kurumlara ulaşımını engelleyen önlemler alınmalıdır²⁸⁴;
- Teröristlerin, her türlü toplu imha silahına ulaşmasına hiçbir şekilde müsaade edilmemelidir. Nükleer terörizm ile mücadele konusunda bir uluslararası sözleşmenin imzalanması buna yardımcı olacaktır.

Taraflar, uluslararası anti-terörizm sözleşmesine uyma ve terörizmle mücadeledeki uluslararası hukuk rejiminin güçlendirilmesi yönündeki çalışmalarını devam ettirme bakımından tam bir kararlılık içerisinde olduklarıdır.”²⁸⁵

5.5. Igor Ivanov’un Türkiye Seferi ve Mavi Akım Projesi

Rusya Dış işleri Bakanı Igor Ivanov'un, 7-8 Haziran'da Türkiye'ye resmi ziyarette bulunacağı bildirildi. Dış işleri Bakanlığı'ndan yapılan açıklamada, Dış işleri Bakanı İsmail Cem'in davetine icabetle gelecek Ivanov'un ziyaretinin, 9 yıl aradan sonra

²⁸⁴ YILMAZ, M., “Avrasya. Yeni Bir Uygarlık Yolu olabilir mi?”, **Türkiye Günlüğü**, sayı:49, 1998, Ankara

²⁸⁵ <http://www.ozgurpolitika.org/1999/11/06/alldip.html> , 2002-12-25

bir Rus Dış işleri Bakanı'nın Türkiye'ye ilk ziyareti olduğuna işaret edildi²⁸⁶. Açıklamada, Ivanov'un ziyareti sırasında son yıllarda çeşitli alanlarda önemli mesafeler kaydetmiş ikili ilişkilerin bütün yönleriyle ele alınacağı ve mevcut işbirliği imkanlarının geliştirilmesi konusunda görüş alışverişinde bulunulacağı kaydedilmiştir²⁸⁷.

Rus Bakanın Türkiye'de yapacağı görüşmelerde, her iki ülkeyi ilgilendiren bölgesel ve uluslararası konular da geniş olarak ele alınacak ve özellikle bölgesel işbirliği imkanları üzerinde durulacak²⁸⁸. Vladimir Putin hükümeti, ABD'nin "ön saldırı" konseptiyle büyük benzerlikler taşıyan yeni "terörle mücadele" stratejisini açıkladı. "Başka bir dünya için başka bir Avrupa mümkündür" sloganıyla gerçekleştirilen Avrupa Sosyal Forumu, İtalya'nın Floransa kentinde başlamıştır²⁸⁹.

Rusya, "terörle mücadele" gerekçesiyle kullanacağı yeni yöntemleri açıkladı. Buna göre Rus devleti, gerek gördüğünde, uluslararası hukuka aykırı olup olmadığını dikkate almaksızın, "sınırları ötesinde önleyici eylem" geçebilecek. Bu arada, mücadelesine destek vermeyen ülkelerle ilişkilerini de "gözden geçirecektir"²⁹⁰.

Yeni konsept, ABD'nin ilan ettiği "ön saldırı" stratejisi ile, "teröre destek verdiği" öne sürülen devletleri hedef alma stratejisine bir karşılık niteliğinde. Rusya ile terörizm konusunda ortak bir deklarasyon imzalayan Türkiye Başbakanı Bülent Ecevit ve Rusya Başbakanı Vladimir Putin, Mavi Akım projesi konusunda anlaşma sağlayamadı. Geçtiğimiz günlerde, Moskova'dan verilen habere göre, Türkiye ile Rusya Federasyonu arasında, "Terörizme Karşı Mücadele ve İşbirliği Ortak Deklarasyonu"nun da yer aldığı 5 belge dün Moskova'da imzalandı. Türkiye Başbakanı Bülent Ecevit ile Rusya Federasyonu Başbakanı Vladimir Putin arasında yapılan heyetler arası görüşmelerin ardından imzalanan "terörizm" ile ilgili anlaşmada herhangi bir parti veya hareketin ismi anılmadan karşılıklı işbirliği mesajları veriliyor. Türkiye, Rusya'dan

²⁸⁶ <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/693526.stm> , (2003-01-01)

²⁸⁷ <http://www.questia.com> , (2003-02-26)

²⁸⁸ <http://www.ozgurpolitika.org/2001/06/05/hab51b.html> , (2002-12-25)

²⁸⁹ <http://www.gaikoforum.com> , (2003-02-24)

²⁹⁰ ÇEÇEN, A., "Emperyalist Globalizmine Karşı Ulusal Devletler Enternasyonalizmi", **Global Rapor**, sayı:1

PKK'ya karşı işbirliği isterken, Rusya da Çeçenlere karşı destek talep etti. Interfax ajansına göre, bu talep Putin tarafından Ecevit'e resmen iletilmiştir.

Türkiye ile Rusya arasında ayrıca diplomatik pasaport sahiplerinin vizeden muaf tutulması, KEK Protokolü, Veterinerlik ve Basın Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü ile İtar Tass Ajansı arasında işbirliği protokolü imzalanmıştır²⁹¹.

Putin, daha sonra gazetecilerin sorularını yanıtladı. "Terörizm ile işbirliği deklarasyonunun neyi öngördüğü, PKK'nın Rusya'daki varlığı ve Çeçenistan'daki Rus operasyonu" sorusuna yanıt veren Putin, "Kaynağı ne olursa olsun, Türkiye'yi hedef alan terörizmi hiçbir zaman desteklemeyeceğimizi ifade ettik" diye söylemiştir.

Rusya Federasyonu'nun, Kafkasya'da gerçekleştirdiği operasyonların saldırıyla ilgisinin olmadığını, saldırı olabilmesi için, operasyonun bir devletten diğer devlete gerçekleştirilmesi gerektiğini savunan Putin, şunları söyledi: "Bildiğiniz gibi, Çeçenistan, Rusya Federasyonu içinde özerk bir yapıya sahiptir. Çeçenistan'ın yanı sıra Rusya Federasyonu dahilindeki cumhuriyetlerde terörizme karşı faaliyetlerimiz, şu ya da bu siyasi sorunun çözümüne yönelik değildir. Bunlar terörle mücadeleyle yöneliktir. Teröristlerin mukavemeti sona erdikten sonra, bizim operasyonlarımız sona erecektir." Çeçenistan konusunda Türk basınının bir noktaya dikkatini çekmek istediğini belirten Putin, buradaki Rus operasyonunun keyfi bir şekilde başlatılmadığını söyledi. Putin, "Uluslararası terörist olan Çeçenistan'daki eşkiya birliklerinin Dağıstan Cumhuriyeti'ne saldırıları üzerine, bu operasyon başlatıldı" demiştir²⁹².

Bir gazetecinin Putin'e "Mavi Akım Projesi"ne ilişkin ek protokolün imzalanmamasının, iki ülke ilişkilerini nasıl etkileyeceğini sorması üzerine ise Putin, iki ülke arasında herhangi bir sorunun bulunmadığını iddia etti ve son yıllardaki azalmaya karşın iki ülke arasındaki ticaretin önemli boyutlarda olduğuna dikkat çekmiştir.

İki ülke arasında enerji sektöründe de ortak projeler bulunduğunu belirten Putin, şöyle devam etti: "Bir şey imzalandı ya da imzalanmadı diye bir trajedi yaratmak

²⁹¹ <http://www.mid.ru>, (2003-02-26)

²⁹² SCHİMİDT, H., **Foreign Policy**, Bahar 1998, İstanbul

istemiyorum. Daha evvel varılmış olan mutabakatın gerçekleştirilmesi açısından hiçbir şey bozulmadı²⁹³. Belgelerin imzalanması açısından bazı formaliteler var. Bunların önümüzdeki günlerde ilgili makamlarımızın onayından nasıl geçeceğine ilişkin mutabakat sağladık." Putin, "Bu projeyle ilgili ABD'nin çekincelerini nasıl değerlendirdiği"nin sorulması üzerine de şunları söyledi: "ABD bu projenin ne aleyhine ne lehine karışabilir. Çünkü söz konusu olan Türkiye-Rusya ilişkisidir.

Konu, ticari rekabet, arz-talep konusudur. Ortakların teyit ettikleri belgeler, en yakın gelecekte imzalanacak. Şüphelenmeye gerek yok." Ecevit, 1997'de imzalanan Karadeniz altından "Mavi Akım" doğalgaz boru hattını yürütme projesinin, her iki ülkenin yararına olduğunu belirterek şöyle konuştu: "Ankara'da tamamlanması gereken bazı işlemler var. Onları görüşeceğiz. Bakanlar Kurulu'na konuyu götüreceğiz ve herhalde kısa sürede imza aşamasına gelebilecektir. Burada da bir sorun yoktur." Ecevit, PKK ile ilgili olarak da "PKK'nın faaliyetlerine hükümet tarafından değil, ama bazı çevreler tarafından verilen destek ile iki ülke arasındaki ilişkileri ele aldık. Çok yararlı bir görüşme oldu" diye konuşmuştur.

5.6. Rusya - ABD İlişkileri

Putin iktidarının Rus dış politikasında keskin bir değişim anlamına geleceğini gören ABD yönetimi, tepkisini henüz daha Putin'in iktidara gelişinin haftasında yaptığı çarpıcı bir açıklamayla dile getirdi²⁹⁴:

"Rusya, milliyetçi ve dar görüşlü politikalara yönelmesi halinde, ABD için yeniden tehdit oluşturabilir." Rus emperyalizminin kendi tekelci yayılmacılığının önündeki en büyük engel olarak gördüğü ABD emperyalizmi de Putin iktidarı döneminde Rusya'yı Çin'le birlikte "ulusal güvenlik için tehdit oluşturan ülkeler" listesinin birinci sırasına koymuştur²⁹⁵.

²⁹³ <http://www.evrensel.net> , (2003-02-26)

²⁹⁴ İVANOVA, İgor Sergeyeviç; **Rusya'nın Dış Politikası ve Dünya (Makaleler ve Toplantılardan derleme)**, Uluslararası İlişkiler Moskova Devlet Üniversitesi, Rusya Siyaset Ansiklopedisi – ROSSPEN Yayınları, Moskova, 2001, s. 223-245

²⁹⁵ DAĞI, Zeynep, "Yeni Dünya Düzeninde Rusya ve Türkiye: Rekabet Alanları"

Putin'li Rusya'nın ABD ile hesaplaştığı Çeçenya'da Putin harekâtının sağladığı başarı, bu ilk hesaplaşmada kaybeden tarafın ABD olmasını sağladı. Öte yandan bir başka hesaplaşma alanı da Basra Körfezi'ydi. Irak'a uygulanan ambargoyu kırarak Irak petrolünü nakleden Rus tankerleri, Basra körfezinde ABD savaş gemileri tarafından engellenince, Putin'in cevabı, Körfeze ABD ve NATO'nun hareketlerini izlemek amaçlı askeri keşif gemisi göndermek oldu. Uzun yıllardır uzak denizlerde askeri varlık bulundurmayan ve buralardaki inisiyatifini tümüyle ABD'ye kaptırmış olan Rusya'nın bu adımı, yeni bir süreci başlatması açısından küçük ama oldukça önemli bir adım olmaktadır²⁹⁶.

Karşılıklı restleşmeler ve tehditlerle süren ilişkinin son altı ay zarfındaki kuşkusuz en kritik anı, 4 Haziran günü Moskova'da yapılan Clinton-Putin zirvesi olmuştur²⁹⁷.

Bu zirve, Gorbaçov ve Yeltsin döneminde yapılan ve Rusya'nın büyük tavizler vermesiyle biten "uzlaşma" zirvelerinin aksine²⁹⁸; diplomatik anlamda Rus tarafının başarısıyla biten bir karşılıklı restleşmeler zirvesi olarak, Rus dış politikası ve Rusya-ABD ilişkilerindeki keskin değişime işaret ediyordu. ABD'nin "Ulusal Füze Savunma Kalkanı" önerisine karşı alternatif olarak kriz bölgelerinde -Avrupa da dahil-uluslararası ortak füze savunma kalkanları kurulması önerisi, diplomatik alanda ABD'yi köşeye sıkıştıran Putin yönetiminin Alman Başbakanı Gerhard Schröder tarafından da desteklenmesine neden olmuştur²⁹⁹. ABD-Rusya hesaplaşmasının Putin dönemindeki başlıca alanlarından biri de NATO oldu³⁰⁰.

5.6.1. Putin İle Bush Sorunları Görüşü

Geçtiğimiz günlerde, ABD Devlet Başkanı George W. Bush ile Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, Slovenya'nın başkenti Ljubljana'da bir araya geldiler. Rusya

²⁹⁶ TEZCAN, Y., "Avrasya Üzerindeki Güç Mücadelesi ve Türkiye", *Savunma*, Sayı:2, 1998, Ankara

²⁹⁷ AKGÖNENÇ, O., "Rusya Federasyonunun Dış Politika Hedefleri", *Avrasya Dosyası*, Cilt:1, Sayı:1, 1994

²⁹⁸ BROWN, Archie; *The Gorbachev Factor*, Oxford University Press, New York, 1996, s. 3-5, 112-113

²⁹⁹ YELTSİN, Boris; *Geceyarısı Günlükleri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2000, s.103-134

³⁰⁰ a.g.k. , s. 76-90

Devlet Başkanı Vladimir Putin, ABD Başkanı George Bush ile yapacakları ilk doruk toplantısı için Slovenya'ya hareketinden önce, Kremlin Sarayı'nda Başbakan, İçişleri, Savunma ve Dışişleri bakanları ve Güvenlik Konseyi Sekreteri ile bir araya gelmiştir.

Toplantıda Putin'in Çin'de katıldığı Şanghay Beşlisi toplantısının da değerlendirildiği ve Bush ile doruk toplantısı öncesi önde gelen dış ve iç politika konuları gözden geçirildi. Putin'e dorukta Dışişleri Bakanı İgor İvanov ve Güvenlik Konseyi Sekreteri Vladimir Ruşaylo eşlik etmiştir³⁰¹. Putin gazetecilerin sorularını yanıtlarken, "ABD bizim dünyada, aynı zamanda strateji istikrar sürecinde en büyük ortaklarımızdan biri" dedi. Ekonomik işbirliği de iki liderin buluşmasında ağırlık taşıyan konular arasında yer aldı. İlk kez bir araya gelen liderler silahlanma, NATO'nun genişlemesi, Balkanlar, Ortadoğu, ekonomik işbirliği, Rusya'nın Dünya Ticaret Örgütü'ne üyeliğiyle ilgili konuları, bunların yanı sıra "enerji alanında işbirliğini" de ele aldı. Bush ile Putin arasında yapılan doruk öncesinde ABD Büyükelçiliği önünde protesto gösterisi yapan Greenpeace'in (Yeşil Barış) 18 eylemcisi gözaltına alınmıştır³⁰².

5.6.2. Ortak Deklarasyonda Rusya ve ABD'nin Yaptığı Devletler Sınıflandırması

Liberal Pazar ekonomisi bile şu anda bu bölgede Uluslararası İlişkilerde belirleyici ve düzenleyici güce sahip olabilmektedir³⁰³. Modern Uluslararası İlişkilerin tanımlamasında ise bazı belirleyici faktörlerin Amerikalı uzmanlarca da "Pentagon" dahilinde "Milli Stratejik Araştırma Enstitüsü"nde gösterilmesi kaçınılmaz olgulardan birini teşkil etmektedir.

Dünya devletleri ve Amerikan "Pentagon"u bu olgulara ve meydana çıkardığı devlet türleri ve tiplerine aşağıdaki sınıflandırmayı uygun hesap etmektedir:

1. Çekirdek Devletler (Core States);

³⁰¹ <http://www.evrensel.net> , (2003-02-26)

³⁰² <http://www.ozgurpolitika.org/2001/06/17/hab42.html> , 2002-12-25

³⁰³ LEWIS, Bernard; **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 6. Baskı, Ankara, 1996, s. 34-178

2. Geçiş Aşamasında olan Devletler (Transition States);
3. Haydut ve Terörist Devletler (Rogue States);
4. Yetersiz ve Zayıflatılmış Devletler (Failed States) .

Halbuki temel kriteri belirleyen öge Demokrasinin ve Pazar ekonomisinin gelişme derecesi ve ABD'ye yakınlığı tutturabilme bu adı geçen devletlerin temel hedeflerinden ve ideallerinden birisi olmaktadır³⁰⁴ .

Rusya Federasyonu Büyükelçisi Aleksandr Lebedev, Devlet Başkanı Vladimir Putin'in, "Mavi Akım" hattı çalışmaya ve Rus gazı pompalanmaya başladığı gün Türkiye'yi ziyaret edebileceğini söyledi. Lebedev, Güney Kürdistan'da otonomi istemlerinin karşılanmasının Bağdat'ın sorumluluğu olduğunu söyledi. TRT'nin haber kanalı TRT-2'de yayımlanan ve Gazeteci Baki Özilhan'ın sunduğu "Televizyon Gazetesi" programına konuk olan Büyükelçi Lebedev, ülkesinin Güney Kürdistan'da bir Kürt devleti kurulmasına asla ihtiyaç duymadığını belirterek, "Ben de şahsen Kuzey Irak'ta yaşayan Kürtlerin bir devlet kurmak istediklerine inanmıyorum. Onlar otonomi istiyor. Bunu istemek onların hakkı, Bağdat'ın sorumluluğu, ama ülke bütünlüğüne saygı göstermek gerekiyor" diye konuşmuştur³⁰⁵ .

5.7. Emperyalist Kutuplaşmada Rusya'nın Konumu

Putin döneminde, ABD-Avrupa arasındaki çelişkileri derinleştirerek, yanına aldığı Çin, Hindistan ve Kuzey Kore'yle birlikte, emperyalist bir kutup olarak ağırlığını hissettirme politikası izleyen Rusya'nın militarist yönelimleri ve bu yönelimlere karşı ABD'nin alttan almaz tutumu, dünya dengeleri açısından olası gelişmelere açık bir düğüm noktası oluşturmaktadır³⁰⁶ .

Buradan bakıldığında, önümüzdeki yıllarda emperyalist rekabet sorununa damgasını vuracak olan çelişkinin, ABD-Rusya arasındaki derinleşen çelişki olması

³⁰⁴ a.g.e. , s.17-18

³⁰⁵ <http://www.ozgurpolitika.org> , (2002-12-25)

³⁰⁶ ROSE, Richard & MUNRO, Neil; **Elections without Order. Russia's Challenge to Vladimir Putin**, Cambridge University Press, <http://www.cambridge.org> , Cambridge, UK, 2002, s. 106-107, 210-223

ihtimalinin hayli yüksek olduğu görünmektedir. Rus tekellerinin dünya sahnesinde daha etkin rol oynama ve geçmişte kaybettikleri -özellikle ABD'ye bıraktıkları- eski hegemonya alanlarını yeniden ele geçirme özlemleri Putin'in iktidara getirilişinin ardında yatan gerçektir. Tekeller, Gorbaçov ve Yeltsin döneminde Rusya'ya damgasını vuran içte ekonomik-siyasi krizler ve kargaşa ile dışta hegemonya mevzilerinin birer-birer kaybedilmesi sürecine son vermekten yana olmuşlardır³⁰⁷.

Ekonomide istikrar arayışına ve siyasette ordu ve istihbarat örgütlerinin güçlendirilmesi, ülke içindeki muhalefetin baskı yöntemleriyle susturulması, şovenizm ve eğitim-propaganda yoluyla toplumun militarizasyonu ve devlet sınırları içersinde doğan merkezkaç eğilimlerinin kararnameler yoluyla bastırılması uygulamaları üzerinden "güçlü ve kutsal devlet" anlayışına dayalı bir yeniden yapılandırma süreci olarak Putin dönemi iç politikası, tarihsel örnekleri görülmüş, faşizan yöntemleri ve savaş için cephe gerisini sağlama tutumunu fazlasıyla andıran bir nitelik taşımaktadır³⁰⁸.

Putin dönemi dış politikası, dünya dengelerini fazlasıyla zorlayan içeriğiyle, İkinci Dünya Savaşı öncesinin kimi tarihsel örnekleriyle talihsiz benzerlikler taşımıştır. Rusya Parlamentosu alt kanadı Duma, yerel hükümetlerin dış borç almasını yasaklayan yasa tasarısını ikinci oylamada onayladı. Yasa tasarısı, önceki gün, Duma'nın 305 milletvekili tarafından kabul edildi. 5 milletvekili çekimser kaldı, ret oyu çıkmadı. Başarısız denemenin ardından ilk tepkiyi veren ülke, Rusya oldu. İtar-Tass ajansının Rusya Dışişleri Bakanlığı kaynaklarına dayanarak verdiği haberde, ABD'nin kurmaya çalıştığı ulusal füze savunma sistemi açısından kilit önem taşıyan füze denemesinin başarısızlığa uğramasının ardından, "Rusya'nın, ABD'nin bu sistemin yerleştirilmesi kararından vazgeçeceğini" ümit ettiği belirtildi. Ajans, bu konuda resmi bir açıklamanın yapılmadığını kaydetmiştir³⁰⁹.

Rusya, ulusal füze savunma sistemi projesine, 1972'de imzalanan ve stratejik dengenin temeli olarak görülen Anti balistik Füze Anlaşması (ABM)'na fiilen son

³⁰⁷ YELTSİN, Boris; **Geceyarısı Günlükleri**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2000, s.56

³⁰⁸ <http://www.foreignpolicy.org.tr>, (2003-02-24)

³⁰⁹ <http://www.evrensel.net/02/11/07/dunya.html#1>, (2003-02-23)

vereceği için karşı çıkıyor³¹⁰. Tasarı, anayasa gereği Duma tarafından yapılacak 3. oylamadan sonra parlamentonun üst kanadı Federasyon Konseyi'ne gönderilecektir.

Dış borca ilişkin oylama, Devlet Başkanı Vladimir Putin'in son bir ay içinde Rusya Federasyonu'na bağlı bölge yöneticilerinin yetkilerini daraltması ve ülkeyi Moskova'nın denetimini güçlendirecek şekilde 7 idari bölgeye ayırmasına bağlı süreç içinde yapıldı. Yasa tasarısı Federasyon Konseyi'nden de geçerse, Rusya'da ancak birkaç bölgenin dış borç alabilme imkânı kalacak. 1998 ekonomik kriziyle beraber Rusya bölgelerinin ayrı olarak dış borç alımları, merkezi hükümeti çok zor duruma soktu. Rusya hükümetine ekonomik önerilerde bulunan ve bölge hükümetlerinin sağlam bütçe yapmalarını sağlamaya çalışan Rusya-Avrupa Ekonomi Siyaseti Kurumu'ndan Rory MacFarquhar, Rusya Federasyonu'na bağlı cumhuriyet ve bölge hükümetlerinin dış borç almasını yasaklayan yasanın güçlü bir mali politika olduğunu bildirmiştir³¹¹.

5.8. Rus Dış Politikasının Nihai Evrim Süreci

Bir “hudutsuz savaş” başlattıklarını söyleyen Savunma Bakanı Sergey İvanov, açıklamasında, “Hazırlık aşamasında olan veya yürütülen terörist eylemin niteliğine ve yabancı ülkelerin dahline göre, gerekirse silahlı kuvvetler kullanılacaktır” dedi. İvanov; orduyu modernleştireceklerini, bir milyon askeri olan, çevik ve iyi donanımlı bir silahlı kuvvetler kuracaklarını belirtmiştir³¹².

İvanov, İzvestia gazetesinde birkaç gün üst üste yayımlanan açıklamalarında, Çeçen ayrılıkçı gruplara ve “uluslararası terör örgütlerine” tehdit yağdırdı. Geçtiğimiz ay en az 120 sivilin öldüğü Moskova'daki tiyatro baskınına değinen İvanov, “Bize savaş açtılar. Bu savaşın hududu, sınırı, görünen bir düşmanı yok” dedi. İvanov, son Çeçen saldırılarının ardından dış politikalarını gözden geçirdiklerini ekleyerek, “Diğer ülkelerle ikili ilişkilerimiz, terörizme verdikleri tepkiye bağlı olacaktır” diye konuşmuştur³¹³.

³¹⁰ <http://www.mid.ru> , (2003-02-26)

³¹¹ ROSE, Richard & MUNRO, Neil; **Elections without Order. Russia's Challenge to Vladimir Putin**, Cambridge University Press, <http://www.cambridge.org> , Cambridge, UK, 2002, s. 40-90

³¹² <http://jia.sipa.columbia.edu/journal.html> , (2003-02-26)

³¹³ <http://www.evrensel.net/02/11/07/dunya.html#1> , (2003-02-23)

Artık sona ermiş görünen Irak Savaşı sırasında Rus dış istihbarat servisi ajanlarının Bağdat'ta Saddam'ın gizli dosya ve arşivlerini ele geçirip Moskova'ya götürmek için çok cüretkar operasyonlar yaptıkları ve bunda belki de başarılı oldukları, pek çok gazete tarafından iddia edildi. Bu gazeteler sadece Batılı olanlar da değildi, Nezavisimaya Gazeta gibi önemli Rus gazetelerinde de bu iddialara geniş yer verildi; hatta bir Amerikan gazetesi Bağdat'ta Irak istihbarat servisi Muhaberat bürosunda ele geçirilen gizli belgelerde Rus dış istihbarat servisi ile Muhaberat arasındaki ilişkileri Arapça yazılı belgelerle kendine göre ispat etmiştir³¹⁴.

Sovyetler Birliği'nin, klasik dış politikasının bir sonucu olarak, Sosyalist Baas Rejimi'ni desteklemesi, onun mirasçısı Rusya tarafından da devam ettirilince Rusya'nın, Irak'ta yaklaşık 8 milyar dolarlık bir alacak bırakmasına rağmen, zengin petrol yataklarında önemli imtiyazlar elde etmesi ve Saddam rejimiyle bu imtiyazların aynı düzlemde doğru orantıda kalması Moskova'nın ABD'nin Saddam Hüseyin'i devirmeye yönelik Irak politikasına karşı çıkmasına neden olmuştur.

Ancak neticede, ABD operasyonları ile Saddam devrilince Rusya, Irak'taki mevzilerini terk etmek durumunda kalmış; alacakları ile beraber imtiyazlarını da kaybetmesi riski ortaya çıkmıştır³¹⁵. Irak'ta ABD denetiminde yeni hükümetin kurulmasının ardından, Putin döneminin en önemli dış politika özelliği olan aktif ve kıvrak Rus dış politikası, Rusya'nın Irak'ta kaybetmiş olduğu mevzilerin hiç olmazsa bir kısmını yeniden elde etmek için yeni bir çaba içerisine girmiştir.

Önce geçtiğimiz aylarda Kürt lider Celal Talabani'yi Moskova'da ağırlayan Rus dış politika yapıcıları, şimdi uygun şartlar oluştuğu takdirde Irak'a asker gönderme dahil bir çok konuda ABD ile anlaşabileceklerinin sinyallerini vermektedir. Özellikle ABD'nin BM'ye sunacağı, Irak'a çok uluslu güç konuşlandırılmasını öngören karar tasarısının tartışıldığı bu günlerde Irak konusunda müttefik oldukları Fransa ve Almanya'nın aksine karar tasarısına olumlu baktıklarının sinyallerini veren Rusya

³¹⁴ DAĞI, Zeynep, "Rusya'nın Yakın Çevre Politikası ve Türkiye", **Türk Dış Politikasında Gelenek ve Değişim**, 1998

³¹⁵ 05 Eylül 2003 **ASAM Günlük Küresel Değerlendirme Bülteni**

Dışişleri Bakanı İvanov, bu konuda bir açıklama yaparak “Irak’ın tekrar yapılanmasında ve güvenliğin sağlanmasında BM’nin geniş katılımını öngören karar tasarısının Moskova tarafından incelendiğini ve önerilen karar tasarısının, Rusya’nın devamlı üzerinde durduğu ilkeleri yansıtmaya açısından bir başlangıç olduğunu söyleyebilirim” demiştir³¹⁶.

Diğer taraftan konu ile ilgili bir açıklama yapan Savunma Bakanı Sergey İvanov da “her şeyin BM Güvenlik Konseyi’nde varılacak ortak fikre bağlı olduğunu söylemiş ve Irak’taki durumun iyiye gitmesine gerçekten katkı sağlayabilmesinin önemli olduğunu” altını çizmiştir. İvanov, nihayetinde Rusya’nın Irak’a asker gönderme kararının uluslararası toplumun Irak konusundaki gözlemlerine ve ortak hareket edebilme yeteneğine bağlı olduğunu bildirmiştir³¹⁷.

Sergey İvanov’un açıklamasıyla Rusya, ilk defa Irak’ta ABD güçleri öncülüğündeki ittifak güçlerine destek verebileceği sinyalini verdi. Irak Savaşı’na karşı çıkan Rusya, savaştan sonra da BM’nin Irak’ta etkin rol almasını istemiştir. Ancak diğer müttefikler Almanya Başbakanı Gerhard Schröder ve Fransa Cumhurbaşkanı Jack Chirac, yaptıkları ortak açıklamada ABD tasarısını desteklemeyeceklerini ifade etmişlerdir.

Bu gazetelerin iddialarının hedefi, Rus dış istihbarat servisi SVR şüphesiz. Tam adı Sluzhba Vneşnoy Razvedki, kısa adı SVR olan Rus dış istihbarat servisi, Rus dış politika uygulamasının iki önemli unsurundan birisi; zaman-zaman diğer önemli unsur olan Rus Dışişleri Bakanlığı’nı bazı yönlerden gölgeleyebiliyor, uygulamada birinci rol da oynayabiliyor. Bunu da eski Başkan Boris Yeltsin’in 4 yıl kadar önce verdiği bir demeçten biliyoruz; zira Yeltsin o demecinde ‘Rus dış politikasının tespitinde, SVR’nin Dışişleri Bakanlığı ya da başka kurumlardan çok daha fazla rol oynadığını bizzat açıklamıştı. SVR’nin mesela, Rus nükleer ve balistik teknolojisinin İran’a aktarılması, NATO’nun genişlemesi, 1972 tarihli ABM anlaşması ve muhtemelen bilinmeyen başka

³¹⁶ **Rusya’nın Irak’ta Mevzi Savaşı, 09 Eylül 2003**, --Sinan Oğan, ASAM-Rusya Ukrayna Araştırmaları Masası, Kıdemli Araştırmacı

³¹⁷ <http://www.haberaliz.com> , (2004-01-12)

çok önemli konulardaki Rus dış politika pozisyonlarının tespit ve savunulmasında çok önemli roller oynadığı, bugün pek çok uzmanın ortak görüşü.

Asıl görevi dış istihbarat olan; ama bunu yaparken resmi Rus dış politikasının yönünü de etkileyebilen SVR, bugünkü ve gelecekteki Rus dış politikası bakımından böylesine önemli, ilginç bir kurum. SVR, Rusya’da yaklaşık 10 yıldır devam eden büyük kargaşadan ve Yeltsin döneminin keyfi ve istikrarsız özelliğinden hemen-hemen hiç etkilenmeyen, kısacası bu dönem içinden Sovyetler’den devraldığı etkin yapısını büyük ölçüde muhafaza edebilen bir istihbarat servsidir.

KGB’nin ilga edilmesinden sonra iç ve dış istihbarat olarak ikiye ayrılan Rus istihbaratının dış bölümünü üstlenen SVR, iç bölüme bakan FSB’nin aynı dönemde uğradığı çeşitli depremleri, yönetim, kadro ve başkan değişikliklerini de hiç yaşamadı; kadrosu ve başkanları hemen-hemen hiç değişmedi; kurum 10 yıl içinde sadece 3 başkan gördü. Bunlar sırasıyla Leonid Şabarşin, Yevgeni Primakov ve Vyaçeslav Trubnikov’da oluşmaktadır.

1991–1996 yılları arasında SVR’nin başkanlığını yapan Yevgeni Primakov’u herkes tanır (ki daha birkaç hafta önce Saddam’ı, Irak’ı terk etmesi konusunda Bağdat’ta ikna etmeye çalışmıştı). Primakov 6 yıl kadar önce dışişleri bakanı olduğunda yerine, yakın mesai arkadaşı, dostu Vyaçeslav Trubnikov’un gelmesini sağladı. Trubnikov da kurumu 2000 yılına taşıdı. Trubnikov, görevini Vladimir Putin’in gözdelelerinden 52 yaşındaki Sergey Lebedev’e devretti 3 yıl kadar önce. Lebedev, Başkan Putin’in eskiden beri tanıdığı bir istihbaratçı olmuştur.

Putin onu, Doğu Almanya’da görev yaparken tanımış. İstihbaratçılıkta ikisi de aynı nesilden sayılırlar. Lebedev, yine bazı yorumculara göre, SVR’nin Batılı kanadını (occidental) temsil eden birisi; Doğulu kanadını (orientalist) ise hem son başkan Trubnikov hem de Primakov temsil ediyorlardı ve bu ikisi kurumu ‘orientalist çizgide’ yönetiyor, yönlendiriyorlardı. Mesela, Rus dış politikasının son yıllardaki ‘çok kutuplu bir dünya söyleminin yazar ve mimarları aslında bu ikisiydi; tam söylemek gerekirse SVR idi kurum olarak. SVR, hakkında çok az şey bilinen tam anlamıyla bir kapalı kutu.

Ne Rus ne de Batı medyasında hakkında fazla bir şey yayınlanmadı bugüne kadar. Benim bu köşede anlattıklarım da çok zor bulunabilen bilgiler. Süper güç olmaktan çoktan çıkan; ama bunu bir türlü kabullenemeyen ve Putin ile birlikte yeniden en azından güçlü, sözü dinlenir, büyük ülke, büyük devlet olmak için çalışan Rusya'nın dünyaya yönelik plan ve hareketlerinin motoru SVR elbette. Bugün söylenildiğine göre Rusya'nın Bağdat Büyükelçiliği, büyükelçi ve diğer diplomatlarının burayı çoktan terk etmelerine rağmen geride kalan ve diplomatik statüye sahip 12 SVR görevlisi tarafından korunuyor. Bunlar şüphesiz sadece büyükelçiliği değil, aynı zamanda kaos içindeki Irak'taki Rus menfaatlerini de korumuşlardır³¹⁸.

Her şeye rağmen Bağdat'ta kalmaya devam eden SVR, bize Rusya'nın lafta değil fiiliyatta da büyük devlet olduğunu gösteriyor. Ne diyelim, darısı lafta büyük fiiliyatta küçük ve etkisiz olanların başlarına. Yeni Rus "konsepti", Çeçen milislerle işbirliği yapmakla suçlanan Gürcistan'daki Batı yanlısı hükümette büyük kaygı uyandırıyor. Tiflis hükümeti, Rusya'nın Gürcü topraklarına saldırı düzenleme olasılığının arttığını düşünmektedir³¹⁹.

5.9. Putin ile Rus Milyarderlerinin Savaşı

Rusya'nın petrol devi Yukos'un en büyük hissedarı Mikhail Khodorkovsky'nin tutuklanması sonrası, tüm dünyada gözler ülkedeki diğer patronlara çevrildi. Amerikan finans dergisi Fortune son sayısında, Rusya'da sayıları 20'yi aşmayan yeni zengin işadamları "oligarklar"a savaş açan eski KGB Albayı Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in bu "demokratik" politikayla Rus ekonomisini eski Sovyetler Birliği dönemi günlerine geri götürüp götürmeyeceği sorusuna cevap aramıştır.

Dergi, Putin'in Avrupa Birliği, Amerika ve yabancı sermaye ile görüşmelerinde istikrarlı ve başarılı bir politika ile takdir toplamasına rağmen, ülke içinde eski KGB ajanlarını oligarklar'ın üzerine sürdürmesinin dünya ekonomi çevrelerinde içten içe bir tartışma konusu olduğuna değindi. Bu tartışmayı alevlendiren ise, Putin'in bu politikasının siyasi çekişmeye dayandırılması. Rusya'nın en zengin adamı

³¹⁸ <http://www.zaman.com.tr>, Fikret ERTAN, (2004-01-12)

³¹⁹ SCHİMİDT, H., **Foreign Policy**, Bahar 1998, İstanbul

Khodorkovsky'nin 2004 yılı mart ayında yapılacak devlet başkanlığı seçimlerinde Putin'e rakip olacağı ve sırf bu nedenle Putin'in bu adamın üzerine gittiği söylenmektedir.

Dünyada yabancı sermayeye yön veren isimlerden Soros da Khodorkovsky'nin tutuklanması sonrası oligarklar'ın tarafını tutmuş ve Putin'i devlet kapitalizmi yaptığı gerekçesiyle sert bir dille eleştirmişti. Yabancı sermaye çevrelerinin endişelerini hisseden IMF Başkanı Köhler de, geçtiğimiz günlerde Putin'le özel olarak görüşme yaptı. O, Putin-Khodorkovsky olayının abartıldığını, tek bir dava ile Rus ekonomisinin çökmeyeceğini savunarak Köhler'i ikna etmeyi başardı. Ancak Fortune Dergisi, tüm bu gelişmelere rağmen Rusya'da bulunan yabancı yatırımcıların ülkeden çekilme ihtimalleri olduğunu sinyallerini vermiştir.

Carneigie Enstitüsünün yaptığı araştırmaya göre, halen Putin'in savaş açtığı oligarklar ülke GSMH'sinin yüzde 40'ını ve ihracatın da yüzde 90'ını kontrol altında tutuyorlar. Fortune, Putin'in önümüzdeki dönemde devlet başkanlığını kazanması ihtimalinin çok yüksek olduğuna ve iktidarı ele aldığı takdirde bu savaşın gittikçe kızışacağına da dikkat çekmektedir. 1990'larda bürokrasinin kilit noktalarında bulunan isimler, yönetiminde oldukları kamu girişimlerini çok ucuza kapattılar. Rusya'nın petrol devi Yukos'un en büyük hissedarı Mikhail Khodorkovsky'nin tutuklanması sonrası, tüm dünyada gözler ülkedeki diğer patronlara çevrildi. Amerikan finans dergisi Fortune son sayısında, Rusya'da sayıları 20'yi aşmayan yeni zengin işadamları oligarklara savaş açan eski KGB Albayı Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in bu 'demokratik' politikayla Rus ekonomisini eski Sovyetler Birliği dönemi günlerine geri götürüp götürmeyeceği sorusuna cevap aradı. Dergi, Putin'in Avrupa Birliği, Amerika ve yabancı sermaye ile görüşmelerinde istikrarlı ve başarılı bir politika ile takdir toplamasına rağmen, ülke içinde eski KGB ajanlarını oligarklar'ının üzerine sürdürmesinin dünya ekonomi çevrelerinde içten içe bir tartışma konusu olduğuna değindi. Bu tartışmayı alevlendiren ise, Putin'in bu politikasının siyasi çekişmeye dayandırılması. Rusya'nın en zengin adamı Khodorkovsky'nin 2004 yılı mart ayında yapılacak devlet başkanlığı seçimlerinde

Putin'e rakip olacağı ve sırf bu nedenle Putin'in bu adamın üzerine gittiği söylenmektedir³²⁰.

2000 yılında göreve geldiğinde, işadamlarını kanunlara uyma ve vergilerini ödemeleri konusunda uyararak Putin, 2002'de bu tutumunu sertleştirdi. 'Sermaye etkisini iktidara dayatanlar bir sınıf gibi davranmaktan vazgeçsinler' diyerek siyasete bulaşan işadamlarına gözdağı veren Putin, ilk olarak otomotiv ve medya patronu Berezovski ve zimmetine para geçirmekle suçlanan Gusinski'yi sınır dışı ederek cezalandırdı. Daha sonra ise Putin, oligarklar'ı 'evcilleştirme' hareketini, Khodorkovsky'nin tutuklanması ve Sibneft'in patronu Abramovich hakkında soruşturma açılması ile devam ettirmiştir.

Putin'in KGB'yi de yanına alarak dört koldan sindirmeye çalıştığı 'oligarklar'ın mazisi, Sovyetler Birliği'nin çöküş dönemlerine dayanıyor. Sovyetler Birliği'nin uyguladığı planlı devlet ekonomisinden kapitalizme geçişi sürecinde, 1991-1994 yılları arasında devlete ait 80 binin üzerinde işletme özelleştirildi. Sovyet bürokrasisinin kilit noktalarında bulunan ve belirli ölçüde sermaye birikimi sağlayan isimler, yönetiminde oldukları kamu girişimlerine çok ucuz fiyatlara sahip oldular. Ayrıca hükümet, likidite sıkıntısına düşünce bu işadamlarından borç aldı ve ödeyemeyince de büyük karlar getiren şirketler de bu kişilerin üzerine geçirildi³²¹. Böylece Rusya'da bir anda inanılmaz servete sahip bir kesim oluştu ve bu zenginlere 'oligark' adı verildi. Bugün Rusya'da kişi başına düşen milli gelir 2 bin 500 doların altındayken, sayıları 20'yi aşmayan yeni işadamlarının mal varlıkları milyar dolarları buluyor. Rusya'nın en güçlü adamları olarak da nitelenen oligarklar arasında Mikhail Khodorkovsky, Roman Abramovich, Boris Berezovsky, Vladimir Gusinsky, Oleg Deripaska, Vladimir Potanin, Andrei Melnichenko, Vagit Alekperov, Viktor Vekselberg ve Mikhail Fridman ilk sıralarda yer alıyor. Dünyanın en büyük petrol ve rezervlerinin yüzde 20'sine ve doğalgaz rezervlerinin yüzde 40'ına sahip Rusya'da bu isimler, ilk etapta petrol, gaz ve diğer madenleri ele geçirdiler. Daha sonra ise, medya, bankacılık ve diğer sektörlere de el atmışlar.

³²⁰ <http://www.aksam.com.tr> , (2004-01-12)

³²¹ DAĞI, Zeynep, "Rusya'nın Yakın Çevre Politikası ve Türkiye", **Türk Dış Politikasında Gelenek ve Değişim**, 1998

5.9.1. Yeltsin Altın Dönemleriydi

'Oligarklar'ın bir numaralı adamı Devlet Başkanı Yeltsin'di. Yeltsin, yeni zenginleri ekonomi politikaları ile desteklerken, onlar da 1996 yılında Yeltsin'in yeniden seçilmesi için gerekli finansmanı yarattılar. Böylece 'oligarklar', politik hayatın içinde aktif rol oynamaya başladılar ve devletin açtığı ihaleleri kazanarak servetlerine servet kattılar. Genelde iktidardakilerle çok çatışmamaya özen gösteren oligarklar, Putin'i işlerine gelmeyen ekonomi politikalarından dolayı çok ciddi biçimde eleştirmeye başlamışlardı. Bu da Putin'in savaşı başlatmasına vesile oldu. Roman Abramovich için Rusya'da Yeltsin Ailesi'nin finansörü deniliyor. 1966 doğumlu Abramovich, 1999'da Rus Paramentosu Duma'ya girdi ve 2000'de Chukotka Valisi seçildi. Bu bölgedeki yatırımları vergiden muaf tutulan Abramovich, iddialara göre Yeltsin döneminde özelleştirilecek şirketleri ihalesiz satın aldı. Zamanla alüminyum kralı ve petrol şirketi Sibneft'in en büyük hissedarı oldu. Abramovich, aynı zamanda FC Chelsea'nin de sahibi. Vladimir Gusinsky (51 yaşında) iş hayatına bir tiyatrodan yönetmen olarak başladı. Eski Sovyetler'in son günlerinde bankacılık sektörüne giren Gusinsky, inşaat alanındaki yatırımlarıyla dikkat çekti. Rus medya devi MedianMost'u sahibi Gusinsky, medya gücünü Putin'i eleştirmek için kullanıyordu. Zimmetine para geçirmekle suçlanan Gusinsky, MedianMost'u ünlü doğalgaz devi Gazprom'a devrettikten sonra ülkeden kaçtı. Gusinsky, şu an sığındığı Yunanistan'da tutuklu yargılanmaktadır.

Boris Berezovsky otomotiv ve medya sektöründeki yatırımları ile tanınıyor. Yaklaşık 3 milyar dolarlık serveti bulunan Berezovsky, eski bir matematikçi. Yeltsin'e danışmanlık yapan ve Rusya'nın Çeçenistan ile ilişkilerinde etkin rol oynayan Berezovsky, ilk çıkışını araba satışları ile yaptı. Buradan elde ettiği gelir ile medya sektörüne geçen Berezovsky, Boris Yeltsin'in ikinci defa seçilmesinde yardımcı oldu. Putin'in başa gelmesi sonrası, para aklamakla suçlanan işadamı, ülkeden ilk kaçan oligark oldu, şimdi Londra'da sürgün hayatı yaşamaktadır.

Vladimir Potanin'in, (42 yaşında) nikel üretimini kontrol altında tutarak edindiği servetin büyüklüğü 1.6 milyar dolar. 1990'lı yılların başında iş hayatına ticaret memuru olarak atılan Potanin, karanlık bir anlaşma ile Norilsk Nikel firmasını 310 milyon dolara

satın alıyor. Uneximbank'ın da kurucusu olan işadaminin ayrıca petrol ve finans sektöründe de yatırımları bulunuyor. Dünyanın en büyük nikel üreticisi olarak nitelendirilen Potanin, bir süre başbakan yardımcısı olarak da siyasette görev alıyor. 42 yaşındaki Potanin, kurnazlığı ve Kremlin'deki yakın temasları ile tanınıyor.

5.9.2. Albay Putin'in Çift Karakteri

Vladimir Putin 1999 yılında Başbakan, bir yıl sonra da Devlet Başkanı seçildiğinde tüm dünya nasıl bir liderle karşılaşacağını merak ediyordu. Eski bir KGB Albayı olan Putin, başa geçtiği dönemde Rus ekonomisi hala 1998 krizinin ağırlığı altında yaşama savaşı veriyordu. 1998 yılında Rusya'nın GSYİH'si yüzde 4.9 oranında küçülmüş, Rus Rublesi yüzde 40 oranında devalüe edilmişti. Planlı ekonomiden pazar ekonomisine geçişte ekonominin çeşitlendirilmesi, özelleştirilmenin artması ve yabancı sermayenin güveni yeniden kazanmak şart olmuştu. Putin yürürlüğe koyduğu ekonomik reformlarla 5 senede Rus ekonomisini düzene koydu, dış piyasaların güvenini yeniden kazandı. Ancak son aylarda işadamları ve hükümet arasında yaşanan gerginlik, Yukos kriziyle gözler önüne serildi. Akla takılan tek bir soru var. Acaba demokrat görünümlü Putin, “siyasi hırsıyla yeni yeni toparlanmış Rus ekonomisini riske atar mı?” Diye akla soru gelmektedir.

Putin, 'Rus Hükümeti de bir tek şirket için tüm ekonomiyi tehlikeye atacak kadar zayıf değildir. Bu yönde yapılan çalışmaların tüm ekonomiyi riske sokabileceğinin farkındayız' diyor. Ancak Khodorkovsky'nin ardından yeni 'oligarklar'ın isimlerinin anılması, başta Enerji Bakanlığı olmak üzere tüm bürokratların Yukos'u parçalama çabaları Putin'in liderliğine gölge düşürüyor. Son olarak, hükümet Khodorkovsky'nin istifasına rağmen, Yukos firmasının Litvanya'ya olan sevkıyatını keseceğini duyurdu. Bununla beraber, Rusya Enerji Bakanlığı da Yukos'un Sibiry'a'daki petrol sahalarının ehliyetinin kaldıracağını açıkladı. Bu gelişmeler dünya finans piyasalarını endişelendiriyor. Bunun en önemli nedeni ise Rus ekonomisinde KOBİ'lerin halen ekonominin yüzde 10'unu kontrol ediyor olması. Putin'in 'oligarklar'a karşı açtığı savaş demokratik gözükse de, bürokratların gücü tüm Rus ekonomisini riske atacak kadar büyüktür.

5.9.3. Ekonomi Riske Ediliyor

Khodorkovsky ve Putin anlaşmazlığı 'oligarklar'ın savaşını alevlendirdi. Rusya'nın petrol sektöründeki yükselişinin en büyük sembollerinden biri olan Khodorkovsky, Yukos-Sibneft'in sahibi. Şirket evliliği ile ortaya çıkan petrol firması petrol üretim rezervleri bakımından TotalFina, BP veya ChevronTexaco gibi sektörün devlerini geride bırakıyor. Khodorkovsky'nin firmayı devletten satın alışı ise Boris Yeltsin dönemine rastlıyor. Kurucusu olduğu Menatep Bankası ile Sibneft'in yüzde 44'ünü satın almaktadır.

350 milyon dolar gibi değerinin çok altında bir paraya ihale öncesi satın alınan firma şu an Khodorkovsky'nin 8 milyar dolarlık mal varlığının büyük bir kaynağını oluşturuyor. Fortune Dergisi'nin dünyanın en zengin işadamları sıralamasında 26'ncı olan Khodorkovsky'nin sonunu getiren ise Putin'e karşı başlattığı muhalefet kampanyası oldu. Suçlamalardan önce gelecek seçimlerde Putin'e karşı adaylığı koymayı planlayan işadamı, vergi kaçakçılığı, sahtecilik ve dolandırıcılık suçlamalarıyla şu anda Rusya'da tutuklu. Oleg Deripaska (35 yaşında), petrol sektöründen, alüminyum pazarına kadar tüm firmalarda Abramovich'in bir numaralı ortağı ve rakibi.

Oligarklar arasında en eğitilmiş işadamı olan Deripaska'nın ekonomi yüksek lisansı bulunuyor. Sibiryadaki metal ve alüminyum sanayiinde Abramovich ile kapışan Deripaska, ayrıca Rusya'nın en büyük ikinci otomotiv üreticisi. Rusya Sanayiciler ve İşadamları Derneği'nde Başkan Yardımcısı olan ve 1999 yılında Rus Vedomosti Gazetesi'nce Yılın İşadamı ödülüne layık görülen Deripaska'nın çelik ve sigorta sektöründeki yatırımları ise şu an hükümet tarafından inceleniyor. Sibneft petrol şirketi ve alüminyum firması Rusal'da büyük hisseleri bulunan Deripaska'nın ihale öncesi anlaşmalarla mal varlığını yarattığı ileri sürülüyor. Deripaska'nın 1.5 milyar dolarlık mal varlığı bulunmaktadır³²².

³²² ELEKDAĞ, Ş., "ABD Stratejisi ve Türkiye", **Milliyet Gazetesi**

8 milyar dolarlık kişisel servetiyle Rusya'nın en zengin adamı olan 40 yaşındaki Khodorkovsky, iş gezisi için gittiği Sibirya'dan, bir operasyonla Moskova'ya getirildikten sonra çıkarıldığı mahkeme tarafından tutuklanmıştır³²³.

Khodorkovsky'nin, hakkındaki vergi kaçırma, devlet malını zimmetine geçirme ve resmi belgelerde tahrifat yapma suçlamalarını kabul etmedi. Avukatı, Khodorkovsky'nin yasal olarak 30 Aralık'a kadar sorgu için gözaltında tutulabileceğini söyledi. Yahudi işadamı Khodorkovsky, Kremlin'e yönelik eleştirileriyle dikkat çekiyordu. Hakkında vergi kaçırma, devlet malını zimmetine geçirme ve resmi belgelerde tahrifat yapma suçlamaları bulunan Rus Yukos'un Başkanı Mikhail Khodorkovsky tutuklandı. 27 Ekim 2003— Dünyanın en büyük dördüncü büyük petrol şirketi Rus Yukos'un Başkanı Mikhail Khodorkovsky, tutuklanarak hapse konuldu. 40 milyar dolar piyasa değeri olan Yukos petrol şirketinin büyük hissedarı ve patronu olan Khodorvsky'nin geleceği de belirsizleşmiştir³²⁴.

5.10. Rusya'da 2003 Aralık Parlamento Seçimleri ve En Son Gelişmeler

Rusya'da parlamento seçiminde, Birleşik Rusya Partisi (Yedinnaya Rossiya) rakiplerine fark attı. Aşırı sağcı Jirinovski ise yüzde 10'u geçerek sürpriz yaptı. Rusya'da dün yapılan parlamento (Duma) seçimlerinin ardından, oyların yüzde dördünün sayımı sonucuna göre, Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'i destekleyen "ay" amblemlili Birleşik Rusya Partisi (BRP) oyların yaklaşık yüzde 36'sını alarak rakiplerine fark atmıştır³²⁵.

Büyük sürpriz yapan Vladimir Jirinovski'nin Liberal Demokrat Partisi yaklaşık yüzde 15'lik oy oranıyla ikinci, Komünist Parti de yüzde 13'lük oy oranıyla üçüncü sırada bulunuyor. Liberal Demokrat Parti'nin, oylarını yüzde 10'un üzerine çıkarması, sürpriz olarak yorumlanırken, oy oranı azalan Komünist Parti, seçime hile karıştırıldığı gerekçesiyle dava açma kararı aldı. Parti lideri Gennadiy Züganov, "Bu seçim bir maskaralık" dedi. BRP'nin önde gitmesi, Devlet Başkanı Vladimir Putin için büyük bir

³²³ <http://www.ntvmsnbc.com> , (2004-01-12)

³²⁴ Moskova, **CNBC-E**

³²⁵ <http://www.milliyet.com.tr> , (2004-01-12)

zafer olarak nitelendiriliyor. 450 üyeli parlamentoda çoğunluğu Kremlin yanlılarının oluşturması durumunda, Putin'in marttaki başkanlık seçimlerinde şansı artacak. 23 partinin yarıştığı seçimlere katılım oranı yüzde 50 civarında oldu. Başbakan Mihail Kasyanov, oy verirken aşırı sağcı bir kadının yumurtalı saldırısına uğradı. Rusya'da parlamento seçimlerinde Kremlin yanlısı sağcı partiler 450 sandalyenin 400'ünü aldı. Aşırı milliyetçiler sürpriz yaparak yüzde 11 oy alırken, 13'te kalan Komünist Parti'nin çöküşü belgelenmiştir³²⁶. Rusya Parlamentosu seçimlerinde iktidar yanlısı partilerin ezici bir üstünlük sağlamasıyla Devlet Başkanı Vladimir Putin mart ayındaki başkanlık seçimlerindeki zaferi neredeyse şimdiden garantilemektedir³²⁷.

450 sandalye için yapılan yarışa katılan 23 partiden sadece 4'ü yüzde 5 barajını aşarak parlamentoya girebildi. Putin tarafından açıkça desteklenen ve iktidarın olanaklarından geniş şekilde yararlanan Birleşik Rusya Partisi oyların yaklaşık yüzde 37'sini aldı. Komünist Parti yüzde 13 dolayında kalırken, büyük sürpriz yapan Vladimir Jirinovski liderliğindeki Liberal Demokratik Parti de yüzde 11 oy topladı. Seçimlerin belki asıl sürprizini ise, gizlice Kremlin tarafından desteklenen aşırı sağcı Anavatan Partisi yüzde 9'un üzerinde oy alarak yaptı. Sağcı Güçler Birliği ve Yabloko gibi Batı yanlısı liberal partiler yüzde 5 barajının altında kaldı³²⁸.

Böylece, yaklaşık 400 sandalyenin Kremlin yanlısı partiler arasında dağılması ve Putin'in anayasayı değiştirecek çoğunluğa ulaşması bekleniyor. Komünist Parti lideri Gennadiy Züganov, seçimlere hile karıştırıldığını öne sürdü ve "Bu yaşananlar maskaralıktan başka bir şey değil" diyerek sonuca itiraz edeceklerini açıkladı. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı ve Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi gözlemcileri de Rusya seçimlerinin Batı standartlarından uzak olduğu eleştirisinde bulundu. İki kuruluşun temsilcileri Birleşik Rusya Partisi'nin devletin olanaklarından yararlandırılmasına da tepki gösterdi. Putin ise, seçimleri Rusya'da demokrasinin güçlenmesi yolunda atılan yeni bir adım olarak değerlendirdi ve oylamanın adil, özgür ve açık yapıldığını söylemektedir³²⁹.

³²⁶ Cenk BAŞLAMIŞ, Moskova

³²⁷ İLHAN, A., "Avrasya Gerçeği" - "Avrasya Dünyanın Merkezi" - "Avrasya, Avrasyalının", **Cumhuriyet**

³²⁸ KAYNAK, M., "Siyaset Belirleyicidir", **Yeni Türkiye**, sayı:15, 1997, Ankara

³²⁹ KÖNİ, H., "Türkiye'nin Şeytan Üçgeni", **Savunma ve Havacılık**, cilt:12, no:1, 1998

Bu sonuçlar, Putin'in iktidara gelmesinden bu yana Rusya'da esmeye başlayan "Putinizm" rüzgârının tüm ülkeyi sardığını gösteriyor. Yeni parlamentonun Kremlin'le uyum içinde çalışacağına kesin gözüyle bakılıyor. Marttaki başkanlık seçimlerinde Putin'in karşısına güçlü bir aday çıkması da beklenmiyor. 2000 yılında göreve geldiğinde, işadamlarını kanunlara uyma ve vergilerini ödemeleri konusunda uyarın Putin, 2003'de bu tutumunu sertleştirdi. "Sermaye etkisini iktidara dayatanlar bir sınıf gibi davranmaktan vazgeçsinler" diyerek siyasete bulaşan işadamlarına gözdağı veren Putin, ilk olarak otomotiv ve medya patronu Boris Berezovski ve zimmetine para geçirmekle suçlanan Gusinski'yi sınır dışı ederek cezalandırdı. Daha sonra ise Putin, oligarklar'ı "evcilleştirme" hareketini, Khodorkovsky'nin tutuklanması ve Sibneft'in patronu Abramovich hakkında soruşturma açılması ile devam ettirmiştir.

Bombalı intihar saldırısı düzenlemek amacıyla Moskova'nın göbeğinde yoldan geçenlere parlamentonun yerini soran Çeçen 'karadullar' bir otelin önünde havaya uçtular. Rusya'da "Karadul Tugayı"nın giderek yayılan intihar saldırılarının ilk kez Moskova'nın merkezine kadar uzanması sonucu 6 kişi öldü, 13 kişi yaralanmıştır.

Duma (parlamento) binasını hedef alan bombanın, kadın teröristlerin adresi bulamaması sonucu Kremlin'in tam karşısındaki tarihi Natsyonel Oteli'nin önünde patladığı sanılıyor. Yetkililerin verdiği bilgiye göre, dün sabah saatlerinde 3 kadın otelin önünden geçenlere, "Nerede şu Duma?" diye sormaya başladı. Hemen birkaç saniye sonra meydana gelen patlama ortalığı savaş alanına çevirdi. Duma binası, otelin yaklaşık 100 metre sağında yer alıyor. Ölen 6 kişi arasında yer alan birisi kafası kopmuş 3 kadın cesedinin Duma'yı arayan kadınlara ait olduğu sanılıyor. Bir cesedin üzerinden İnga Gizeyova adına düzenlenmiş Çeçen kimliği çıktı. Saldırıyla ilgili olarak kısa boylu, 40 - 45 yaşlarında bir kadın da aranıyor. Güvenlik yetkilileri, saldırının büyük olasılıkla Duma'yı hedef aldığını, ancak bombanın zaman ayarındaki bir sorun nedeniyle patlamanın önce meydana geldiğini düşünüyor. Saldırı yeri, Kremlin'den sadece birkaç yüz metre uzakta bulunuyor. Saldırının, Çeçenistan'daki savaşta yakınlarını kaybeden kadınların oluşturduğu "Karadul Tugayı" tarafından düzenlendiği sanılıyor. Çeçen komutan Şamil Basayev'in kurdurduğu söylenen örgütün saldırılarında şimdiye kadar

200'den fazla kişi öldü. Devlet Başkanı Vladimir Putin, "terörle savaşta kararlı olduklarını" söylemektedir.

Geçtiğimiz günlerde Aralık ayında yapılan Parlamento seçimlerinde Putin'in önderlik ettiği "Yedinnaya Rossiya" (Vahit Rusya) Partisi birinci olarak kazanmış ve toplam oyların yaklaşık %45 -ini almıştır. Bu da Putin'e Anayasayı değişe bilme yetkisi ve olanağı sunmaktadır. Çünkü bunun sayesinde, Putin Anayasayı istediği şekilde getirerek, 2004 de yapılacak olan seçimlerde de kendisini tekrar devlet başkanı yapacak şekilde tasarlayabilir. Bildiğimiz gibi Rusya'nın mevcut Anayasası buna olanak vermemektedir. Fakat gelişmeler doğrultusunda ve Rusya konusunda geniş çaplı bir araştırma yapmış bir Rusya uzmanı olarak benim şahsi kanaatim Putin'in gelecek dönemde tekrar devlet başkanı olacağı yönündedir. Böylece 2000 Mart'ında resmen seçim yoluyla Rusya tarihinde bir ilk olan başkanlık rejimi ve Putin dönemi siyasetin 2000-2003 yılları arasındaki sürecini incelemiş bulunmaktayız. Mevcut Rusya Anayasasına göre 2004 Mart ayında başkanlık süresi dolan Putin istifa etmeli ve Parlamento'ya bu konuda talimat sunmalı, 2004 Mart'ında Rusya'da tekrar Devlet Başkanlığı seçimi yapılması için ferman imzalamalı olan Putin'i bundan sonra neler bekliyor, bunu da tarih ve zaman gösterecektir. Ben bu noktada tezimin araştırma kapsamında bulunan 2000-2003 yılları arası dönemi kapsayan Putin ve onun Siyasetini araştırmakla yükümlü olduğum dönemi bitirmiş bulunmaktayım.

Bu tezde Putin'in yaptığı resmi devlet gezileri çalışma dışı tutulmakla beraber, tezde Rusya'nın Türkiye'ye yönelik izlediği politikalar isterse de İgor İvanov'un Türkiye'ye yaptığı geziler daha ayrıntılı bir şekilde verilmeye gayret gösterilmiştir. Resmi gezilerin irdelenmemesi, bu gezilerin ayrıntılı bir şekilde zaten araştırmalarımıza da baştan sona kadar ışık tutmuş olan Rusya Devlet Başkanlığının resmi web sitesinde detaylı bir biçimde sürekli olarak yayımlanmasıdır.

EKLER

Ek 1. Genel İstatistik Coğrafi Veriler

Alanı: 17.075.400 kilometrekare (6.592.850 mil kare)

Nüfus: 147.100.000 (1998 verilerine istinaden)

Nüfus Yoğunluğu: Kilometrekareye 8.6

Başkent: Moskova

Nüfus: 8.436.447 (1994)

Coğrafi Koordinatları: 60 00 K, 100 00 D

Denizleri: Barents Denizi, Beyaz Deniz, Karsk Denizi, Lapteven Denizi, Doğu Sibirya Denizi, Çukotka Denizi, Bering Denizi, Ohot Denizi, Baltık Denizi, Karadeniz, Japon Denizi, Hazar Denizi

Kara Sınırları: 19.971 km

Karasuları: 12 mil

Deniz Sınırları: 37.673 km

Önemli Kentleri: Moskova, St. Petersburg, Vladivostok, Kazan, Ufa, Yekaterinburg

Ek 2. 1992'den 2000, Putin Dönemine Kadarki Süreçte Kısaltılmış Rusya Tarihi Kronolojisi

Sovyetler Birliği'nin Aralık 1991'de dağılmasının ardından kurulan Rusya Federasyonu'nun tarihindeki önemli kilometre taşları şöyle:

- **Ocak 1992** : Başbakan Vekili Yegor Gaydar'ın fiyat denetimlerini kaldırması, enflasyonun fırlamasına yol açtı. Denetimden yoksun özelleştirme programı sonucunda, Sovyetler Birliği'nin malvarlıkları da bir avuç oligarkın eline geçti.
- **Aralık 1992** : Komünistlerin çoğunlukta olduğu parlamentonun isteğine boyun eğen Devlet Başkanı Boris Yeltsin, Gaydar'ın yerine Viktor Çernomırdin'i atadı.
- **Ocak 1993** : ABD ve Rusya arasında, nükleer silahsızlanmayla ilgili "Start 2" anlaşması imzalandı. Anlaşma, soğuk savaş sırasında edinilen stratejik silahların sayısının 10 yıl içinde üçte iki oranında indirilmesini öngörüyordu.
- **3-4 Ekim 1993** : Yeltsin, Duma'nın askıya alınmasını protesto eden milletvekillerinin başlattığı ayaklanmaya karşı Rusya Parlamentosu'nun önüne tank yığıdı. Milletvekillerinin taraftarlarının, Moskova'daki kilit binaları ele geçirmeye çalışması üzerine çıkan çatışmalarda, resmi rakamlara göre 148 kişi öldü. Bu sayının daha yüksek olduğu sanılıyor.
- **13 Ocak 1994** : ABD Başkanı Bill Clinton'un ziyareti sırasında, Rusya ve ABD, nükleer füzelerin birbirlerine yöneltilmemesi konusunda anlaşmaya bulunmaktadır.

- **22 Haziran 1994** : Rusya, NATO'nun "Barış İçin Ortaklık" programına katıldı.
- **2 Eylül 1994** : Ciang Zemin'in ziyaretinde, iki ülke nükleer füzelerin birbirlerine yöneltilmemesi konusunda anlaştilar.
- **11 Aralık 1994** : Yeltsin, Çeçenistan'daki bağımsızlık hareketini bastırmak için bölgeye asker gönderdi.
- **3 Temmuz 1996** : Yeltsin tekrar devlet başkanlığına seçildi.
- **31 Ağustos 1996** : Ateşkes anlaşması ile Çeçenistan Savaşı sona erdi. Ancak bölgenin nihai statüsü sorunu çözüme kavuşmadı.
- **Ekim 1996** : Yeltsin, Ulusal Güvenlik Konseyi Başkanı Aleksandr Lebed'i görevden aldı.
- **27 Mayıs 1997** : Rusya ve NATO arasında işbirliği öngören "Kurucu Senet Antlaşması" Paris'te imzalandı.
- **9 Ekim 1997** : Yeltsin, üçüncü dönem başkanlığa aday olmayacağını açıkladı.
- **23 Mart 1998** : Yeltsin ani bir kararla Çernomırdin'i görevden aldı. Yerine bir ay sonra "kısa ömürlü başbakanların"ilki olan Sergey Kiriyeenko'yu getirdi.
- **17 Ağustos 1998** : Rublenin devalüasyonu sonucu banka sektörü krize girdi.
- **10 Eylül 1998** : Kiriyeenko'nun yerine göreve getirilen Primakov da birkaç ay sonra görevden alındı.

- **Mart-Nisan 1999** : Rusya, NATO'nun Yugoslavya operasyonuna sert tepki gösterdi.
- **7 Ağustos 1999** : Çeçen milislerin komşu Dağıstan'a girmesi sonucu Rus Birlikleri ile milisler arasında çatışmalar çıktı.
- **9 Ağustos 1999** : Yeltsin, Vladimir Putin'i başbakanlığa atadı ve halefi ilan etti³³⁰.
- **13 Eylül 1999** : Moskova'da bir apartmana düzenlenen bombalı saldırıda 118 kişi öldü. İki hafta içinde düzenlenen benzer saldırılarda hayatını kaybedenlerin sayısı 300'e ulaştı.
- **1 Ekim 1999** : Putin, terörle mücadele için Çeçenistan'a operasyon başlattı³³¹.
- **19 Aralık 1999** : Putin'in yeni kurulan Birlik Partisi, genel seçimlerden, Komünist Partinin ardından ikinci sırada çıktı.
- **31 Aralık 1999** : Yeltsin, görevinden istifa etti ve Putin'i devlet başkan vekilliğine getirdi³³².
- **13 Ocak 2000** : Putin, 26 Mart'taki başkanlık seçimlerinde aday olacağını açıkladı.
- **6 Şubat 2000** : Rus Birlikleri, Çeçenistan'ın başkenti Grozni'yi ele geçirdi.

³³⁰ YELTSİN, Boris; **Geceyarısı Günlükleri**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2000, s. 24-42

³³¹ ROSE, Richard & MUNRO, Neil; **Elections without Order. Russia's Challenge to Vladimir Putin**, Cambridge University Press, <http://www.cambridge.org>, Cambridge, UK, 2002, s. 45

³³² Aynı Kitap, s. 78

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu çalışmada Rusya konusu esas alınarak, eski ve yakın Rus tarihi, coğrafyası incelenmiştir. Genel Rus Dış Politikası mekanizmasının yapımcıları ve aktörleri irdelenerek; günümüz Rusya devlet başkanı PUTİN Vladimir'in kariyer hayatı hikayesinden itibaren, Rus Dış Politikasına nasıl yön verdiği araştırılmıştır. PUTİN'i diğer Rusya liderlerinden ayıran özellikleri, Rus Dış Politikasına getirdiği yenilikler gibi çok taraflı ve geniş tartışma konularına açık olan benzer konular analiz edilmiştir.

Dağılan Sovyetlerin ardından meydana çıkan yeni dönem Rusya'sını sosyal siyaset uzmanları³³³ ve Rusya uzmanları genelde ikiye ayırarak, özelde ise Yeni Rusya olarak adlandırmayı uygun görüyorlar. Bu iki dönem, 1. YELTSİN ve 2. PUTİN dönemleridir. Bu iki liderin her ikisi artık Sovyetlerin lideri değil, yeni oluşum olan başlıca büyük devletlerden sayılan Rusya'nın devlet başkanları olmuşlardır. İşte çalışmanın temelinde yatan PUTİN'i diğer Sovyet-Rus liderlerden ayıran özellikler ve PUTİN'in diğer liderlerden farklı liderlik vasıfları ve karakteristik dış siyaset yapımı yönleri çok yönlü olarak tartışılmış, meseleye yeni yorumlar yapılarak, bu yeni liderin bilinmeyen tarafları aydınlatılmaya çalışılmıştır.

Çalışma ana başlıklar olarak beş bölümden ibarettir. Birinci ve ilk bölümümüz Genel Rus Tarihini ve Coğrafyasını araştırarak, okuyucuda Rusya ve Ruslar hakkında kavramsal olgu niteliğinde bir hayal etme ve imgelem gücü oluşturmaya yöneliktir. Eski ve Yakın Rusya Tarihleri alt başlıklara bölünerek incelenmiş, Sovyet Rusya'sı ve Yeni Rusya dediğimiz günümüz Rusya'sı araştırılmıştır. Kısacası Rusya hakkında hiç bir bilgisi olmayan bir okuyucuda, Rusya'yı A'dan Z'ye, jeopolitiğinden ekonomisine kadar irdeleyerek bir bilgi oluşmasına yöneliktir. Bölgede kurulan Bağımsız Devletler Birliği ve diğer Ekonomik İşbirliği Organizasyonları da araştırmamızın kapsamı dahilinde yer almaktadır.

³³³ SARIBAY, Ali Yaşar; **Siyasal Sosyoloji**, Der Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, 1998, s. 3-17, 24-102

İkinci bölümde Sovyet liderler, Lenin'den Putin'e kadar geniş özgeçmiş bilgilerine ve kısa faaliyetlerine yer verilerek incelenmiştir. Lenin'den Putin'e kadarki süreçte tüm liderlerin Rus Dış Siyasetine bakışları, bu olguya genel olarak yön verme kabiliyetleri ve diğer devletlerle özel ve genel ilişkileri irdelenerek, Putin Rusya'sındaki yeni oluşumların nelerden ibaret olduğu savları ve varsayımlarına ışık tutulmaya çalışılmıştır. Putin'in geniş ve kapsamlı biyografisini, iş ve kariyer bilgilerini kapsayan bir kronolojik değerlendirme yapılmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümü ise Putin Rusya'sını geniş bir şekilde, Putin'in iş başına geldiği günden itibaren araştırmıştır. Modern Ruslar, Modern Rusya ve Demokratikleşmenin eşiğindeki Rusya nüanslarıyla süslenmiş bu bölümde bazı varsayımsal ve özelde Dış Politikaya yönelik bazı bilimsel yenilikler(Novelty)'e yer verilmiştir. Putin'in Rusya'nın Dış Politikasının oluşumunda oynadığı rol üzerine bazı tartışma konuları esas alınarak, diğer Rusya uzmanlarının araştırmaları sonucu vardığı savlara yeni yorumlar getirilmiştir.

Dördüncü Bölüm, üçüncü bölümün devamı niteliğinde olup, Vladimir Putin dönemi Rus Dış Politikasını, oluşumları incelemiştir. Putin sonrası neler değişti, Rus Dış Politikasına getirilen temelli yenilikler nelerden ibarettir ve benzeri konular da işlenerek temel bir sonuca varılmıştır. Rusya Federasyonu yeni Anayasası gereği devlet başkanı görevini üstelenmiş kişi, Rus Dış Politikası mekanizmasında aktör konumundaki tek yetkili görevlidir³³⁴. Putin de bu geniş yetkileri kullanmayı yeğleyerek günümüz Rusya'sını, kapitalist bir dünya içerisinde kaybolup gitmemesi için elinden geldiğince ve diğer Rus liderlerinden de esinlenerek, vatansever bir kişiliğe bürünerek yapmaktadır.

Son bölüme ek olarak, uluslararası ilişkiler bilim dalının esas özelliği de dikkate alınarak, Dış Politikanın güncelliğine de yer verilmiştir. Güncel hadiselerle ışık tutulmuş, hala gündem oluşturan ve tartışmalara yol açan Irak savaşına Rusya'nın tepkisi ve benzeri diğer güncel olaylara da çalışmada yer verilmiştir. En son gelişmeler

³³⁴ İVANOVA, İgor Sergeyeviç; **Rusya'nın Dış Politikası ve Dünya (Makaleler ve Toplantılardan derleme)**, Uluslararası İlişkiler Moskova Devlet Üniversitesi, Rusya Siyaset Ansiklopedisi – ROSSPEN Yayınları, Moskova, 2001, s. 304-330

genel bir değerlendirmeye tabi tutularak, güncel bir takım siyasal olaylara da değinilmiştir. Irak krizi³³⁵, BM'in bu konudaki tavrı ve Rusya'nın, daha doğrusu ikinci dönem Yeni Rusya'nın Putin önderliğinde bu sorunsala nasıl yaklaştığının yankılarını belirtmeye çalışan çalışma diğer güncel hadiselere ve Rusya-Türkiye ilişkilerine de yer vermiştir. Çalışma varsayımsal olarak, Rusya'nın devamlı genişleme politikası izlediği sonucuna ulaşmıştır. Rusya'nın bu asırlar boyu değişmeyen revizyonist politikasını değişmediği takdirde, bölgede tekrar güç dengelerinin değişebileceği ve Rusya'nın eski gücünü şu anda sahip olduğu nükleer silahları sayesinde yeniden iade edebileceği iddiaları da çalışmanın bir diğer varsayımsal nitelikli nerisi içerisinde incelenmiştir.

³³⁵ AYDEMİR, Emrah, "Uluslararası İlişkilerde Kriz ve Kriz İletişimi"

KAYNAKÇA

I. Kitaplar:

AKTÜKÜN, İlker; **SSCB' den BDT' ye Nasıl Varıldı. Marksist Bir Tahlil İçin Saptamalar**, Sorun Yayınları, 1.Baskı, İstanbul, 1995

ALEKSANDROV, S. K.; **Stranı Mira (Dünya Devletleri)**, Rus Politik-Edebiyat Neşriyatı, Politizdat Yayınları, Moskova, 1989

ALİYAROV, S., MAHMUDOV, Y.; **Azerbaycan Tarixi Üzre Qaynaqlar: Azerbaycan Tarihi İçin Kaynaklar**, ©Azerbaycan Üniversitesi Neşriyatı, Bakı, 1989

ARI, Tayyar; **Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika**, Alfa Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 1999

ARI, Tayyar; **Amerika'da Siyasal Yapı, LOBİLER ve Dış Politika. Türk, Yunan, Ermeni, İsrail ve Arap Lobilerinin ABD'nin Dış Politikasına Etkileri**, Alfa Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 2000

BOZKURT, Enver; KÜTÜKÇÜ, Akif; POYRAZ, Yasin; **Devletler Hukuku**, Nobel Yayınları, Ankara, 2000

BROWN, Archie; **The Gorbachev Factor**, Oxford University Press, New York, 1996

BÜLBÜL, Rıdvan; **Uluslararası İletişim**, Paragraf Yayınları, Konya, 1997

BÜNYADOV, Ziya; **Azerbaycan VII-IX Asırlarda**, Azerbaycan Devlet Neşriyatı, Elm, 1965, ©Azerbaycan Diline Tercüme, Azərneşr, 1989 Bakı, 1989

CRELL, George; **Rusların Asya Siyaseti**, Toker Yayınları, İstanbul, 1990

CROZIER, Brian; **The Rise and Fall of The Soviet Empire**, An Imprint of Prima Publishing, National Review, California, USA, 2000

ÇAM, Esat; **Siyaset Bilimine Giriş**, Der Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, 1995

CHASE, Robert; HILL, Emily; KENNEDY, Paul; **Eksen Ülkeler. Gelişen Dünyada ABD Politikasının Yeni Hatları**, Sabah Kitapları, 1. Baskı, İstanbul, 2000

DAĞI, Zeynep; **Rusya'nın Dönüşümü. Kimlik, Milliyetçilik ve Dış Politika**, Boyut Kitapları, 1. Baskı, İstanbul, 2002

DAWKINS, Richard; **Gen Bencildir**, Stil Yayınları, 5. Baskı, İstanbul, 2001

DEVLET, Nadir; **1917 Ekim İhtilali ve Türk – Tatar Millet Meclisi. İç Rusya ve Sibirya Müslüman Türk Tatarlarının Millet Meclisi – 1917-1919**, Ötüken Neşriyat A.Ş. Yayınları; İstanbul, 1998

DUVERGER, Maurice; **Siyaset Sosyolojisi**, Varlık Yayınları, 5. Baskı, İstanbul, 1998

ERALP, Atila; **Devlet, Sistem ve Kimlik. Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar**, İletişim Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, 2001

ERKAL, Mustafa E.; **İktisadi Kalkınmanın Kültür Temelleri**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, 1994

GÖNLÜBOL, Mehmet; Sar, Cem; SANDER, Oral; KÜRKÇÜOĞLU, Ömer;... ; **Olaylarla Türk Dış Politikası**, Siyasal Kitabevi Yayınları, 9. Baskı, Ankara, 1996

GUMİLEV, Lev Nikolayeviç; **Tısyachiletiya Vokrug Kaspiya**, Azerbaycan Devlet Neşriyatı, Bakı, 1991, ©L. N. Gumilev; Recenzent: Hüseyinov, R.B.

GUMİLEV, Lev Nikolayeviç; **Geografiya Etnosa, V İstoricheskiy Period**, Nauka Yayınları, Sankt-Peterburg, 1990, ©L. N. Gumilev; Recenzent: Lihaçev, D.,S.; Lavrov, S.,B.

İSMAYILOV, Mahmud; **Azerbaycan Tarixi: Azerbaycan Tarihi**, Azerbaycan Devlet Neşriyatı - Poligrafi Birliği Yayınları, ©Azernesr, Bakı, 1992

İVANOV, İgor Sergeyeviç; **Rusya'nın Dış Politikası ve Dünya (Makaleler ve Toplantılardan derleme)**, Uluslararası İlişkiler Moskova Devlet Üniversitesi, Rusya Siyaset Ansiklopedisi – ROSSPEN Yayınları, Moskova, 2001

KAPUSCİNSKİ, Ryszard; **İmparatorluk**, Om Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 1999

KARASAR, Niyazi; **Bilimsel Araştırma Yöntemi**, Nobel Yayınları, 9. Baskı, Ankara, 1999

KENNEDY, Paul; **Yirmi Birinci Yüzyıla Hazırlanırken**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1996

LEWIS, Bernard; **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 6. Baskı, Ankara, 1996

MACHIAVELLI, Niccolo; **Il Principe. The Prince – Hükümdar**, Şule Yayınları, İstanbul, 1997

MANSUR, Raul; **Moskova. Görsel Gezi Rehberleri Serisi**, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 1999

MARPLES, R. DAVID; **Russia, 1917-1921**, ©Pearson Education Limited, Essex, 2000, I. Title; II. Series

McCAULEY, Martin; **The Khrushchev Era. 1953-1964**, Seminar Studies in History, Pearson & Longman Education Group Limited Publishers, England, 1995

MÜTERCİMLER, Erol; **21. Yüzyıl ve Türkiye**, Yüksek Strateji Yayınları, İstanbul, 1997

NETCHEOLODON, General; **Rus İhtilali ve Yahudiler**, Sebil Yayınevi Yayınları, 2.Baskı, İstanbul, 1996

ONAY, Yaşar; **Rusya ve Değişim**, Nobel Yayınları, 1. Baskı, Ankara, 2002

ÖZKIRIMLI, Umut; **Milliyetçilik Kuramları. Eleştirel Bir Bakış**, Sarmal Yayınevi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 1999

PAŞAYEV, T., ALLAHVERDİYEV, M., KERİMOV, X., ABDULLAYEV, A.; **İqtisadiyyet Terminleri Lüğeti: İktisat Terimleri Sözlüğü**; Elm Yayınları, ©Elmneşr, Bakı, 1994

PAZARCI, Hüseyin; **Uluslararası Hukuk Dersleri. I Kitap**, Turhan Kitabevi Yayınları, 6. Baskı, Ankara, 1997

PAZARCI, Hüseyin; **Uluslararası Hukuk Dersleri. II Kitap**, Turhan Kitabevi Yayınları, 5. Baskı, Ankara, 1998

PAZARCI, Hüseyin; **Uluslararası Hukuk Dersleri. III Kitap**, Turhan Kitabevi Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1997

RAŞİD, Ahmed; **Orta Asya'nın Dirilişi. İslam mı, Milliyetçilik mi?**, Cep Kitapları Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 1996

ROSE, Richard & MUNRO, Neil; **Elections without Order. Russia's Challenge to Vladimir Putin**, Cambridge University Press, <http://www.cambridge.org>, Cambridge, UK, 2002

SANDER, Oral ; **Siyasi Tarih. İlkçağlardan 1918'e**, İmge Kitabevi Yayınları, 7.Baskı, Ankara, 1999

SANDER, Oral ; **Siyasi Tarih. 1918 - 1994**, İmge Kitabevi Yayınları, 7.Baskı, Ankara, 1998

SARIBAY, Ali Yaşar; **Siyasal Sosyoloji**, Der Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, 1998

SARTORİ, Giovanni; **Demokrasi Teorisine Geri Dönüş**, Yetkin Yayınları, Ankara, 1996

SAVAŞ, Vural Fuat; **İktisadın Tarihi**, Siyasal Kitabevi Yayınları, 3. Baskı, Ankara, 1999

SMITH, Anthony D.; **Milli Kimlik**, İletişim Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 1999

SÖNMEZOĞLU, Faruk; **Türk Dış Politikasının Analizi**, Der Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 1998

SÖNMEZOĞLU, Faruk; **Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi**, Filiz Kitabevi Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 1995

TİMAKOVA, Natalya, KOLESNİKOV, Andrei, GEVORKYAN, Nataliya; **First Person : An Astonishingly Frank Self-Portrait by Russia's President Vladimir Putin**, Public Affairs Publications, New York, I., 2000

TUNCER, Hüner; **Eski ve Yeni DİPLOMASİ**, Ümit Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara, 1995

WALKER, Martin; **Dev Uyanıyor.Lenin'den Gorbaçov'a**, Altın Kitaplar Yayınevi Yayınları, 1.Baskı, İstanbul, 1989

YELTSİN, Boris; **Geceyarısı Günlükleri**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2000

ZEYNALOĞLU, Cahangir; **Müxteser Azərbaycan Tarixi: Geniş Azərbaycan tarixi**, Azərbaycan Devlet Kitabevi, Bakı, 1992

ZÜRCHER, Erik Jan; **Modernleşen Türkiye'nin Tarihi**, İletişim Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 1996

II. Makaleler:

AKGÖNENÇ, O., “Rusya Federasyonunun Dış Politika Hedefleri”, **Avrasya Dosyası**, Cilt:1, Sayı:1, 1994

AMİN, S., “Kapitalizm, Emperyalizm, Küreselleşme”, **Özgür Üniversite Forumu**, sayı:1, 1997, Ankara

ASLAN, Y., “Yeni Jeopolitik Türk Kuşağı ve Türkiye”, **Yeni Türkiye**, sayı:15, 1997, Ankara

BALCI, E., “ABD ve Çin”, **Cumhuriyet Gazetesi**

BEHAR, B., “Milliyetçilik Teorileri, Avrasya’da Siyaset ve İlişkiler”, **Türkiye Günlüğü**, sayı:50, 1998, Ankara

BLANK, S., “Kafkasya Güvenliğinde Yeni Eğilimler”, **Avrasya Etüdları**, sayı:13, 1998, Ankara

BRZESİNSKİ, Z., “Büyük Satranç Tahtası Amerika’nın Önceliği ve Bunun Jeostratejik Gerekleri”, 1998

BUZE, Ö., “Avrasya’nın Gücü” - “ABD’nin Avrasya Jeo-stratejisine Karşı Avrasya Seçeneği”, **Aydınlık**

CHERNİAVSKİY, Stanislav, “The Caucasus Vector of Russian Diplomacy.”, **Central Asia and the Caucasus: Journal of Social and Political Studies**, 2000, no. 5: 94.

COHEN, A. “ABD’nin Yeni Rusya Politikası”, **Avrasya Dosyası**, Cilt:1, Sayı:1, 1994, Ankara

ÇEÇEN, A., “Emperyalist Globalizmine Karşı Ulusal Devletler Enternasyonalizmi”, **Global Rapor**, sayı:1

DAĞI, Zeynep, “Rusya’nın Yakın Çevre Politikası ve Türkiye”, **Türk Dış Politikasında Gelenek ve Değişim**, 1998

ELEKDAĞ, Ş., “ABD Stratejisi ve Türkiye”, **Milliyet Gazetesi**

İLHAN, A., “Avrasya Gerçeği” - “Avrasya Dünyanın Merkezi” - “Avrasya, Avrasyalının”, **Cumhuriyet**

KAYNAK, M., “Siyaset Belirleyicidir”, **Yeni Türkiye**, sayı:15, 1997, Ankara

KÖNİ, H., “Türkiye’nin Şeytan Üçgeni”, **Savunma ve Havacılık**, cilt:12, no:1, 1998

MANİSALI, E., “Brzesinki’nin Anımsattıkları”, **Cumhuriyet Gazetesi**

MANİSALI, E., “Kafkasya - Ortadoğu Terazisinde Politika ve Petrol”, **Cumhuriyet Gazetesi**

ÖZBEK, N., “Rus Dış Politikasında Yeni Yönelimler”, **Avrasya Dosyası**, Cilt:3, Sayı:4, 1996, Ankara

SAGADEEV, A., “Rusya ve Büyük Güç İdeolojisi”, **Avrasya Dosyası** Cilt:1, Sayı:1, 1994, Ankara

SAMİ, H., “Avrasya Seçeneği”, **Öncü Kadro**, sayı 7/8, 1998, Eskişehir

SCHİMİDT, H., **Foreign Policy**, Bahar 1998, İstanbul

STANKOVIÇ, S., “Rusya Kendisini Arıyor”, **Avrasya Dosyası**, Cilt:1 Sayı:1, 1994 Ankara

TEZCAN, Y., “Avrasya Üzerindeki Güç Mücadelesi ve Türkiye”, **Savunma**, Sayı:2, 1998, Ankara

TİKENCE, M., “Rusya Federasyonunun Orta Asya Politikası”, **Strateji**, 96/3, Ankara

ÜLKÜ, İ., “Yükselen Avrasyacılık: Bir Tarihsel İdeolojinin Jeopolitiği”, **Ortadoğu Gazetesi**

YAVUZ, K., **Aydınlık Gazetesi**

YILMAZ, M., “Avrasya. Yeni Bir Uygarlık Yolu olabilir mi?”, **Türkiye Günlüğü**, sayı:49, 1998, Ankara

III. Tezler:

AYDEMİR, Emrah, “Uluslararası İlişkilerde Kriz ve Kriz İletişimi”

DAĞI, Zeynep, “Yeni Dünya Düzeninde Rusya ve Türkiye: Rekabet Alanları”

IV. Sözlükler ve Ansiklopediler:

Büyük İngilizce-Rusça ve Rusça-İngilizce Sözlük, C: 1. 2; İzdatelstva Politbüro Yayınları, Moskova, 1993

İngilizce Modern Sözlük, FONO Açık Öğretim Kurumu Yayınları: FONO Yayınları Sözlük Dizisi, İstanbul, 1996

Rusça-Azerbaycan’ca Sözlük, C: 1, 2, 3; Azerbaycan Sovyet Ansiklopedisi Yayınları, Bakü, 1990

Rusça-Türkçe Sözlük, Rus Devlet Kütüphanesi Yayınları, Moskova, 1992

V. Süreli Yayınlar:

Akşam

Cumhuriyet

Milliyet

Sabah

St. Petersburg Press

The Independent

The New York Times

Time

Yeni Şafak

Yeni Yüzyıl

Zaman

VI. İnternet Adresleri:

<http://jia.sipa.columbia.edu/journal.html>

<http://news.bbc.co.uk>

<http://www.academical.org>

<http://www.aydinlanma1923.org>

<http://www.bbc.com>

<http://www.bbc.co.uk>

<http://www.cnn.com>

<http://www.evrensel.net>

<http://www.foreignpolicy.com>

<http://www.foreignpolicy.org.tr>

<http://www.gaikoforum.com>

<http://www.gazetasng.ru>

<http://www.government.gov.ru>

<http://www.kafkas.org.tr>

<http://www.kremlin.ru>

http://www.kremlin.ru/withflash/Vneshnyaya_politika619.shtml

<http://www.mfa.gov.tr>

<http://www.mid.ru>

<http://www.ntvmsnbc.com>

<http://www.odci.gov/cia/publications/factbook/index.html>

<http://www.ozgurpolitika.org>

<http://www.president.kremlin.ru>

<http://www.putin.ru>

<http://www.questia.com>

<http://www.rambler.ru>

<http://www.russia.com>

<http://www.russia.ru>

<http://www.russianembassy.org>

<http://www.russian-orthodox-church.org.ru/en.htm>

<http://www.time.com>

<http://www.zerkalo.ru>